

MAGYAR NAPLÓ

XXX. ÉVFOLYAM 2018. AUGUSZTUS
www.magynaplo.hu

„szétosztjuk az
Úr testét / utolsó
kenyerünket”

KÁNYÁDI SÁNDOR

„Zúgtak a
harangok
Budavárán 1524
októberében”

**MIKLYA LUZSÁNYI
MÓNIKA**

„mint
vízcseppekből
a vad folyó”

LÁZÁR BALÁZS

„Dsida Jenőnek
még a nevét
sem volt szabad
említeni”

MEZEY KATALIN

„a Magyar
Királyság
egyetlen
tengerparti
kikötője”

HAMMERSTEIN JUDIT

„Értéknek tartom, hogy az ember tudja,
honnan jött, milyen kútból merített”

Interjú Erős Kingával

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,

a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Adatott nekünk

(Kányádi Sándor halálára)

Amíg élt, addig biztosan tudtuk, hogy él még a magyar költészet. Tudtuk, hogy életműve a mai magyar költészet aranyfedezete.

Hogy ő a hajónk orrára kifaragott szigonyos Poseidon, és amíg a fedélzeten állva látjuk őt, addig költészetünk előre megy.

A nyolcvanas évek végén, ahogy a román politikai változások lehetővé tették, úgy döntött, hogy a Székelyföld és a romániai szórványmagarság után megismerkedik hazai közönségével is, bejárja Magyarországot, elviszi minden-hová a verseit és a könyveit.

– A legkisebb faluba is elmegyek, jobban fogom ismerni az országot, mint Ti, akik az egész életeteket itt töltitek!

Valóra váltotta tervét, fáradságot nem ismervé vitte, hozta a hírt az országban. A hírt, hogy él még a magyar költészet, sőt, látogatóba jár, minden élőhelyünkre eljut, felvidítja a szíveket. Így lett Kányádi Sándor a kisebb és a nagyobb hazában is a Trianon utáni, határon túli magyar irodalom alkotói közül csak Tamási Áronhoz foghatóan ismert és kedvelt. Elment minden-hová, ahová hívták, ahol székely, ahol magyar közösség élt, verseivel együtt bejárta a világot, az egész magyar univerzumot.

Most, hogy befejezte utazását, meg kell állnunk, hogy elgondolkodjunk: mi lesz ezután? Mi lesz, és mint lesz nélküle?

Fel kell tennünk magunknak a kérdést, mert ő már nem teheti fel nekünk:

– És ti? Ti mit tettetek érte?

Biztos, hogy sokkal kevesebbet, mint amit ő tett értünk életében, és hagyott ránk halálában. Még fel sem mértük azt a feladatot, amit ennek a nagy életműnek a befogadása jelent. Noha sok elemzés, portré, interjú készült életében Kányádival és Kányádiról, mégsem minden felsőfokú – egyetemi – oktatóhelyen hallottak/hallanak róla a diákok, még nem kezeli rangján az életművét a magyar irodalomtudomány.

Pedig Kányádi Sándor lírájának nagy témái épp annyira egyetemesekek, mint amennyire magyarok: a kisebbségbe szorult, a többségi társadalmak által másodrangú állampolgárként kezelt őshonos népek sorsa a modernitás általános jelensége, de a globalizáció nagy témái között is ott van. Ha így halad tovább a világ, a glóbusz nagyobbik fele szembe fog nézni ezzel a sors-sal, mert a globális nyelven szóló kultúra- és médiaipar elárasztja a maga termékeivel a kisebb nemzetek anyanyelvi kultúráját, behelyettesíti műveltségét. A szomszédos országokban, kisebbségben élő magyarok már csaknem száz éve küzdenek a kihívással, az államalkotó nép nyelvének, kultúrájának diktált elsőbbségével. Kányádi Sándor erről így ír: „Aj miféle népek volnánk / szégyentől mért ég az orcánk / mivel vétettünk mi többet / mint akár a legkülön-bek. //...hogy ne kéne nyelvünk / féltünkben lenyelünk / s önnön szégye-nünkre” (*Halottak napja Bécsben*).

Ha Kányádi Sándor – összetartozásunkat költészetével, fáradhatatlan országjárásával személyesen is megerősítő – példáját megértettük, már az is biztatás a jövőre nézve. Akkor tudjuk, hogy legelőször is meg kell köszönjük a Gondviselésnek, hogy köztünk élt, hogy adatott nekünk.

Mezey Katalin

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (örökös elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kó Pál, Salamon Konrád,
Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: Oláh János

Főszerkesztő: **Jánosi Zoltán**

E-mail: janosizoltan@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7035

Főszerkesztő-helyettes: **Bíró Gergely** (próza)

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

MUNKATÁRSÁK

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)

Mobil: (70) 421-9580

E-mail: magyarnaplokb@gmail.com

Bolla Eszter (szerkesztő)

E-mail: bollaeszter@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-3962

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Kondor Péter (szerkesztő)

E-mail: kondorpeterjanos@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-3417

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)

E-mail: moroczgaborm@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-3192

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)

E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)

E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János

(ügyvezető)

E-mail: titkarsag@iroszovetseg.hu

Zsig Kristóf (ügyvezető, könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Máttyás László**

*

A címlapon: **Erős Kinga**

(Fotó: Vadócz Dávid)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Mezey Katalin: *Adatott nekünk* 1

SZEMHATÁR

Kányádi Sándor: *Krónikás ének* 3

Örmény sírkövek; Ahogy 5

Szentmártoni János: *Kányádi Sándor emlékére* 6

Ködöböcz Gábor: „*valaki engem kiszemelt / valamire valakikért*” ... 7

Czigány György: *Mennyei palavessző; Egysoros versek* 9

Miklya Luzsányi Mónika: *Fehér liliomszál* 10

Lázár Balázs: *H. úr kilencedik monológja; Színészek* 16

Tatár Rózsa: *El nem adott emlékek; Fénykép, hátirat nélkül* 17

Csirkemáj 18

Böröndi Lajos: *Egy emlék előhívása; Újra hallani* 19

Marosi Gyula: *Életkép tolokocsival* 20

Péter János: *Kriszti* 23

Both Balázs: *A terep; Japán tusrajzok* 25

Mezey Katalin: *Dsida Jenő emléktáblája Budapesten* 26

Mózes Huba: „...*amit látott, gyönyörű volt*” 27

Csontos Márta: „*Egy roppant kéz utánam nyúlt...*” 29

Deák-Sárosi László: *Reménytűz* 31

Sütő Csaba András: *sátoros tető* 34

Killyéni András: *A vívópást történetei* 35

Zsávolya Zoltán: *Fotóverseny* 41

Elengedett tartozás 42

Szakolczay Lajos: *Rajzos világmindenség* 43

Tóth Erzsébet: *Könyvhét* 45

Végh Attila: *Kisköltők kora* 46

Stifner Gábor: „*Ha írok egy verset, azonnal fel kell*

olvasnom valakinek...” *Találkozás Végh Attila költővel* 47

Petőcz András: *Szigligeten, parkban* 49

Nagy Gábor Miklós: *Kor, bor, irodalom;*

Két könnyű disztichon; Paratólgyek 50

Hammerstein Judit: *Amikor lesújt a végzet* 51

Erős Kinga: *Metszés előtt; A méhek; Glossza* 54

NYITOTT MŰHELY

Ekler Andrea: „*Szolgálat halandóknak és halhatatlanoknak*”

Beszélgetés Erős Kingával 55

KÖNYVSZEMLE

Aniszi Kálmán: *Szerelmem, Székelyország*

Hegedűs Imre János: Székelyország – Szerelmes földrajz 63

Bába Iván: „*Hazudni nem szabad*” *Szakály Sándor: Múltunkról*

és jelenünkről. Válogatott interjúk és beszélgetések, 2002–2017 ... 65

Bakonyi István: *Egy tudós költő*

Kelemen Erzsébet: Rorate 67

Péntek Imre: *Egy generációs élményszaggatás*

Dezső Kata: Akiket hazavártak 68

Szerzőink 70

Lapszámunkat Szepessy Béla grafikusművész munkáinak reprodukcióival és a Stefánia Szoborpark tavaszi tárlatán kiállított művek felvételeivel illusztráltuk. Utóbbi képeket Oláh Katalin Kinga készítette.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Krónikás ének

Illyés Gyulának – odaáttra

ég már a szekértábor is
 remény sincs fölmentő seregre
     a föld is ég
     futja-e még
 csonkán-bonkán elkeseredve
 egy utolsó lesz-ami-leszre
     csak hős ne légy
     mert ebben
     a hőstetlen
 korban hősnek lenni nem érdemes
     és nem szabad
     de meg se add magad
     van aki már
     kötélre vár
 csüggedni is erőtlén
 ég már a szekértábor is
 istenem hová vetődtem
     van aki sír
     van aki szül
     van aki hallgat
     van aki jajgat
 a zsoldosok az elmaradt
 hópénzért kiabálnak
     a tisztjeik
 az átállás esélyeit
 latolgatják suttyomban
 szorosra húzzák a hevedert
     s a tönkrevert
 védők közt kilovagolnak
     van aki sír
     van aki hallgat
 akik elmentek közülünk
 nem voltak közülünk valók
 mert ha közülünk valók lettek volna
     nem mentek volna el
 szétosztjuk az úr testét
 utolsó kenyeriünket
     mindenki hallgat
 ég már a szekértábor is
 ég már a szekértábor is
     a föld is ég
     füstje a kék
 egekben tova ködlik
     potomság
     a többit
 megírja ha megírja más
 zizegni kezd zizegni kezd
     a hajdani
     a majdani
     kukoricás

1988

Örmény sírkövek

vannak vidékek hova már utat
csak romos templom s régi név mutat
örmény-kert zsidó-sor magyar-telek
örmények zsidók lakták székelemek
s akad még itt-ott ki a néhai
honosokról tud ezt-azt mondani

vannak vidékek ahol csak a hant
tudhatja már hogy ki nyugszik alatt
régen kikorhadt fejtől a kereszt
a zsidók hamvát meg ne itt keresd
s ki érti már a megmohosodott
márványon az örmény föliratot

vannak vidékek hol a sírlapok
négy sarkában finoman faragott
négylevelű lóhere mélyed és
századok óta nincs egy repedés
esőcsöppöt és harmatcsöppöket
gyűjtögetnek az örmény sírkövek

vannak vidékek hol a madarak
a temetőben oltják szomjukat
ha szárazság van vagy éppen aszály
a gaz-felverte mohos sírra száll
iszik s hálából mikor égre kel
a holtakért a madár énekel

1982

Ahogy

ahogy tenyered homlokodra
ellenzósítéd meg-megállva
ahogy el-elmagányosodva
meg-megszállsz egy-egy éjszakára

ahogy az üres polcra bámulsz
s nem hiányoznak már a könyvek
ahogy reggelente az ágy húz
és nem-fölkelni volna könnyebb

*ahogy otthonod még hiányzik
van-e otthonod igazában
ahogy a szó is el- s kivásik
az otthonokban most lakás van*

*ahogy nyelved a rímre rájár
mint ujjaid a billentyűkre
ahogy foncsorosodva már-már
arcod lesz tükrödnek a tükre*

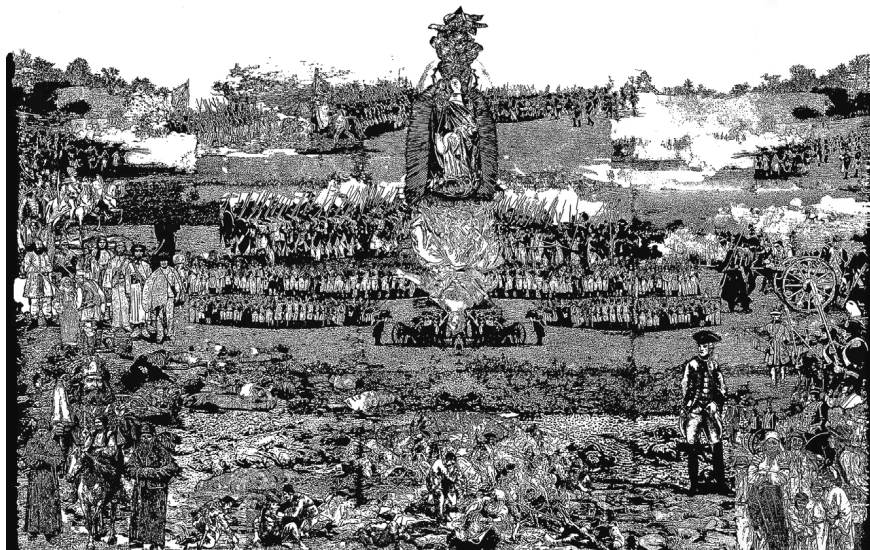
*ahogy a tűznek csak a korma
senki senkinek számadással
ahogy elfacérul a forma
s a múzsa markát tartva házal*

*ahogy az ismerőst felejtet
s az ismeretlen ismerősiül
ahogy a rég magadba-rejtett
titok veled öregszik őszül*

*ahogy az isten észrevétlen
beléd épül minthogyha volna
ahogy te is valamiképpen
vagy a ház és annak lakója*

*ahogy az erek mint a húrok
aztán csak száll elszáll a lélek
vagy sortűz nyomán tova surrog
rajban akár a seregélyek*

1994

Veszedelmek Madéfalván (2013, tollrajz, tus)

SZENTMÁRTONI JÁNOS
Kányádi Sándor emlékére

Hogy mi volt Kányádi Sándor töretlen népszerűségének a nyitja? Lebilincselő stílusa? Hogy mindenhová elzarándokolt, ahová szeretettel hívták, mint a magyar költészet utolsó apostola? Hogy nemzedékek nőttek fel a versein, s még a mai gyerekekkel is szót értett? Kisugárzása, amely a kérdéseinkre választ adó versekre terelte rá a figyelmünket? Természetesen mindez együttvéve. És még folytathatnánk a sort. De ami talán a legfontosabb, ami mindennek az alapja: olyan nyelvet beszélt, amit mindenki értett. Még a legbonyolultabb problémát is olyan szavakkal mondta el, amelyek rögtön hatottak. Mint egy jó lelki fájdalomcsillapító. És ez a verseiben is meghatározó. Lett légyen az dal, ballada, elégia, példázat, haiku, románc, jeremiád, fabula, köröm- vagy épp hosszúvers... Egy másik Sándor jut minderről eszembe, nagy példaképe, a jóval kurtább életet élt segesvári mártír, aki ugyanígy a költészet magasába emelte annak a közösségnek, annak a népnek a nyelvét és szókincsét, amelyből vétetett.

A költő élő lelkiismeretünk, még ha az utóbbi időben erről a legtöbben meg is feledkeztek, vagy el is fojtották magukban. Kányádi mindent elkövetett annak érdekében, hogy ezt a folyamatot a visszajára fordítsa. Ahol megfordult vagy élt, azt a helyet szelleme megtermékenyítette: Elek apó kútjai, Mesemúzeum, Tóth Árpád műfordítói díj. És szószólója volt annak is, hogy a verset szabadítsuk ki Gutenberg börtönéből, szálljon újra szabadon szájról szájra, énekeljék, mint a kezdetekkor – hogy minél nagyobb közönséghez eljuthasson. Kányádi Sándor több mint fél évszázadon át nevelt minket az emberhez méltó életre, nem lehetünk eléggé hálásak neki.

Mindig kivételes, számomra ünnepi és sajnós ritka alkalom volt, amikor az asztalához ülhettem. Olyan-

kor nem is kellett mást tennem, mint hátradőlni, és hallgatni őt, a nagy mesélőt. Magamba szívni történeteinek levegőjét, hiszen ott és akkor minden egyszerre történt, és egyszerre dőlt el. Rég halott költők, mesterek keltek életre, vidékek tárultak fel a szemem előtt, beutaztuk a fél világot, míg jó kis oroszhgyi pálinkát szürcsölgettünk közben, és meg nem fogalmazódtak a leglényegesebb gondolatok: a szülőföldhöz való ragaszkodás, a szomszéd népek békés együttélése, az anyanyelv szentsége – és amely mindezt megnevezni képes: a költészet. A felesége, Magdi néni olykor próbálta mérsékletre inteni Sándort, hogy hagyja már a vendéget is szóhoz jutni – de csak részeredményeket tudott elérni. Egyáltalán nem bántam, hiszen nem mindennap ücsöröggettem egy nagy szellem erőterében, aki nem csupán műveltségével ajándékozott meg, de a bizalmával is.

2002-ben költőként elhallgatott. A *Felemás őszi versek* című kötete után mindig azzal hárított, amikor érdeklődtünk az újabb termés felől, hogy ő már mindent megírt, és különben is, tudni kell időben abba hagyni. A legutolsó kötet sokat idézett versével búcsúozom Tőle:

Felemás őszi ének

*építsd föl minden éjszaka
 építsd föl újra s újra
 amit lerombol benned a
 nappalok háborúja*

*ne hagyd kihunyni a tüzet
 a százszor szétrúgottat
 szítsd a parazsat nélküled
 föl újra nem loboghat*

*nevetségesen ismerős minden
 mit mondtam s mondok
 nehéz nyarunk volt itt az ősz
 s jönnek a téli gondok*

*már csak magamat benned és
 magamban téged óvlak
 ameddig célja volna még
 velünk a főnnvalónak*

Az emlékbeszéd 2018. június 21-én, a Petőfi Irodalmi Múzeum által Kányádi Sándor emlékére szervezett virrasztáson hangzott el.

KÖDÖBÖCZ GÁBOR
**„valaki engem kiszemelt /
 valamire valakikért”**
 (In memoriam Kányádi Sándor)

Az erdélyi s egyszersmind az egyetemes magyar kultúra megkerülhetetlenül fontos személyiségeit, úgynevezett „égtartó embereit” (Tamási Áron, Kós Károly, Sütő András) megidézve méltán gondolhatunk a már életében klasszikusként emlegetett Kányádi Sándorra. Az ő június 20-án bekövetkezett halálával talán utolsó „garabonciáskodó” népköltőnk távozott közülünk. Fölöttébb beszédes, hogy a Kossuth-, Herder-, Magyar Örökség-díjjal és a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjével kitüntetett Kányádi Sándor miként fogadta 2008. január 21-én a neki adományozott Magyar Kultúra Követe kitüntető címet: „A szavak vándorköszörűse vagyok, elkopott névszókat, kicsorbult igéket élezek.”

A magyar líra törzsfajlódását egy nagy költészet jegyében újragondoló költő a leginkább rá illő jellemzés szerint az egyedülállóan természet- és valóságközeli szemléletmód alapján teremtette meg a nyelvi, történelmi és kulturális sokféleségből táplálkozó közérthető összetettség líráját. Személyesség és egyetemesség, tradíció és modernség szintézisére úgyelve hozta létre korszakos jelentőségű életművét, amely éppen azért tarthat számot sokak érdeklődésére, mert a kommunikációképesség és a korszerűség követelményének egyaránt megfelel.

A pályáivet is jól jellemző, nyelvi erőben és artistikus szépségben bővelkedő verseivel (*Emlékeztem; Két nyárfa; Sárga kankalin; Nyergesítő; Küküllő-kalendárium; Koszorú; Öreg iskola ünnepére; Kós Károly arcképe alá; Pergamentekercsekre; A folyók közt; Krónikás ének. Illyés Gyulának – odaátra; Előhang; Örmény sírkövek; Kuplé a vörös villamosról; Útravaló ének; A IX. zsoltár; Jövendőmondás; Felemás őszi ének*) itthon és külföldön is megannyi hívet szerzett a versnek, a magyar nyelvnek és kultúrának. Nem is szólva azokról a különleges műgonddal megformált változat- és motívumösszegző költeményekről (*Fától fáig; Fekete-piros; Halottak napja Bécsben; Sörény és koponya – Poéma két részben*), amelyek a Kányádi-líra poétikai és világképi természetét önmagukban is hűen tükrözik. Közülük a magnum opusként emlegetett, kultúrhistoriai jelentőségű versek-

viem (*Halottak napja Bécsben*) francia, német, holland, román, észt, finn, svéd nyelvű kiadásban, valamint négy angol nyelvű fordításban is olvasható.

Kányádi Sándor költői, műfordítói, mese- és drámaírói munkássága a művészi-emberi kvalitás, az írástudói hitelesség és helytállás tiszteletre méltóan szép megnyilvánulása. A megtartó hagyományra és példaadó ősökre figyelő öazonosság legfőbb záloga a székely származás tudata, a Küküllő menti Nagygalamfalva s benne a szülői ház emberségből példát adó mikrovilága. A szülőföldnek és anyanyelvnek való elkötelezettség a „minden más táj csak óceán / ez itt a föld / a föld nekem” (*Mikor szülőföldje határát megpillantja*) vallomásában, illetve az „egyetlen batyunk botunk fegyverünk az anyanyelv” (*Apáczai*) hitvallásában szólal meg maradandó érvénnyel. A „szabófalvától san franciscóig” szemlélődő, a szűkebb és tágabb közösség gondjaiban osztozó költő csillámló játékoságtól motivált írástudói felelősséggel alkotja meg a herderi felfogás mindenki számára világos, üdvözítő hermeneutikáját: „aki megért / s megértet / egy népet / megéltet” (*Játszva magyarul*). S minthogy ez a sóhajnyi ars poetica fejezi ki legpontosabban a költői lét értelmét, a nagy zeneszerző előtt tisztelgő vers (*Kodály*) hangsúlyos üzenete („boldog akinek térdén / egy nemzet lovagolhat”) nyilvánvalóan Kányádi Sándorra is érvényes.

Kányádi Sándor azon kevés költőink egyike, akinek több alkalommal is megjelentek összegyűjtött versei (*Fától fáig; Fekete-piros versek; Vannak vidékek; Valaki jár a fák hegyén*). Ez kiváló lehetőséget kínál arra, hogy az életmű alakulástörténetében bekövetkező poétikai és világképi módosulásokat figyelemmel tudjuk követni. A Kányádi-recepció legavatottabb képviselői szerint a népitől a modernig vezető illyési út erdélyi reprezentánsát tisztelhetjük a közelmúltban elhunyt költőben.

Amint az a lírai szubjektum értéktudatát tükröző értékjelképekből kiderül, Kányádi Sándor mindig közösségi ritusként és kulturális kötőerőként fogta fel az irodalmi cselekvést. A futó divatokon fölül-emelkedő, morálisan elkötelezett, közösségi érdekelt-ségű költészetet művelt.

Ennek megfelelően az erdélyi magyarság gondjaiban osztozó krónikásként, a kisebbségi üzenetek tágas horizontú költőjeként él az irodalmi köztudatban. A vele készült interjúkban a következetes erkölcsiség, a „mozdulatlan elkötelezettség” látszik a leghangsúlyosabb mozzanatnak: „Fontos számomra a stílusde-

mokrácia, a közérthetőség, de nem a gügyögés. [...] A poézisnek van akkora ereje, ha igazán poézis, hogy egy nyelvközösséget össze tud kötni. [...] De még egy dolgot, amit én a kezdő verseimben sem tagadok meg: magatartást, hozzáállást, vershitet én azóta sem cseréltem.”

Az önnön lehetőségeivel, adottságaival való szembenézés, a sorsvállalás egyre tisztuló tudata fogalmazódik meg *Harmat a csillagon* című versében: „S ha elszólít a Nap, / nyugodt lélekkel mondják: / tócsákkal nem szövetkezett, / liliomok fürödtek benne, / úgy tűnt el, amint érkezett”. A változásban őrzött állandóság, az eszmények csengőszavára figyelő önazonosság kollektív érvénnyel szólal meg az *Öreg iskola ünnepére* vallomásos soraiban: „...ünnep előtt / ünnep után / addig vagyunk – leszünk / amíg a lépcsők bennünk is / vásznak – vénülnek / s újulnak a falak amíg / halljuk a csengőt / s benne a tengert / és minden rodostóban / zágont”. Az informális helyzet és az esztétikai érték igen szoros, ontologikus természetű kapcsolatára is utalhatnak a *Koszorú* veretes strófái, hiszen itt már az imitatio Christi, vagyis az áldozatszimbolika válik hangsúlyossá: „valaki engem kiszemelt / valamire valakikért / hullatni verejtéket / s ha nincs kiút hullatni vért”. Szándékoltan köznapibb formában, a depoetizáló groteszk és az alustilizáltság eszközeivel tárgyiasul a közösségért, az olvasóközönségért érzett felelősség a *Reggeli rapszódia* rendhagyóan tördelt, tipográfiai is jelentésszerű textusában: „...még a / versben kevésbé járatosak is / föl-föllélegeznek egy-egy / jobban sikerült levegő / vételemtől”. Wittgenstein egyik kulcsmondata szerint „amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”. Kányádi mintha erre rímeltetné *Időmadárijesztő* című versének legfontosabb gondolatát: „... amikor / mármár vérembe rögződnek a ki nem mond- / ható szavak, megpróbálom nagy költőnek / érezni magam”. Innen már egyenesen visz az út a minőségeszmény jegyében megformált, posztulatív értékű ars poeticához, ami a *Szürke szonettek* legemlékezetesebb darabjában (*Pergamentekercsekre*) ekként tárgyiasul: „...írónádat leteszem / mintsem vályogból sziklát / hazudni legyen kénytelen”.

A lassan növekvő árnyak döbbenete, a „végéhez közelít a kezdet” fenyegető bizonyossága szólal meg a Gond-

viselésre hagyatkozó, a Fennvaló szándékait hol tétova, hol egészséges reménykedéssel fürkésző versekben: „megítélsz-e majd istenem / kételkedőn is arra vágyom / hogy valaki ne földi szem / elébe kelljen egyszer állnom” (*A folyók közt*); „nem hálálkodom / nem is kérdelem / hogy őket miért / s engem miért nem / mert szeretsz Uram / szeretsz Te engem / és legközelebb / nem hagysz veretlen” (*Azt bünteti, kit szeret*); „ahogy az isten észrevétlen / beléd épül mint-hogyha volna / ahogy te is valamiképpen / vagy a ház és annak lakója” (*Ahogy*). A költő kétségekkel teli küzdelmét, szakrális és profán, remény és félelem viaskodásának transzcendenciára nyíló távlatait a *Valaki jár a fák hegyén* című poémában figyelhetjük meg: „...én félek még reménykedem / ez a megtartó irgalom / a gondviselő félelem / kísért eddigi utamon // [...] valaki jár a fák hegyén / mondják úr minden porszemen / mondják hogy maga a remény / mondják maga a félelem”.

Kányádi költészet szemléletének alakulásában, a lírai személyiség formálódásában meghatározó szerepük van a műfordításoknak. „A műfordítás nemcsak műhelygyakorlat, de élmény is, izgató metamorfózis; sikerültebb fordításaimat oly közelinek érzem, hogy örömmel adnám ki saját verseim mellett, ugyanabban a kötetben.” Ilyen összefüggésben a szövegköziség vizsgálata a költői beszéd és gondolkodás jobb megértését, az életművön belüli történések pontosabb fölvezetését szolgálhatja. Az artistikummal való élményszerű találkozásokon túl Kányádi Sándor egyberostált műfordításainak kötete (*Csipkebokor az alkonyatban*, 1999) ezért érdemel megkülönböztetett figyelmet.

A hetvenöt éves költőt köszöntő Nagy Gáspár-vers (*Mi volna évei mögött?*) nyomán „Isten hű írástudója”-ként számon tartott, „fényből s gondból egyberostált ember-vándor” varázsos személyében egyik utolsó költőfejedelmünk jelenik meg, általa pedig egy olyan esztétikai magatartás, amely egyre inkább unikumszámba megy. Egy olyan költői univerzum, amely elgondolhatatlanul sokat segíthet abban, hogy a mulandó helyett a múlhatatlant, a romlandó helyett a romolhatatlant, a töredékesség helyett pedig a teljességet emelhessük be az irodalmi köztudatba és a nemzeti emlékezetbe.

CZIGÁNY GYÖRGY

Mennyei palavessző

Prokop Péter pap festőművész emléke

*A kalocsai szabóműhely asztala lehet
 égbolt, tenger vagy föld fekete hegyekkel,
 táj, teli a gombostűk pislákoló csillagaival.
 Gyűszű a félhold, fűrgén villámlik az olló,
 míg a kisfiú marka selymeken át siklik, gyöngéd
 gyapjú szövetek közt keresi a krétát.
 Ott a tűpárna Fiastyúk, sün ezüst
 tüskéi vetnek szikrát, tele az asztal
 karácsonyfa-ragyogással, s az öreg
 függőlámpa körtéje alatt világ születik,
 ötéves gyermek teremti meg azt
 szabásmintákkal kergetőzve az asztal
 sarkán. Hátaikat és vállat formázó
 szabópapíron nőnek föl Piroska és a farkas
 erdejének meghajlott fáit, de hirtelen
 napsugarak hintáznak minden ágon,
 gyümölcsök érnek, Éden és csapongó
 piros madarak, valami zuhogás, zápor,
 s mindenütt fellegek. Vagy inkább angyal?
 Még nem a mártírok teste, nem Róma tornyai.
 Galamb lebeg ott szájában fűszállal,
 mögötte szivárvány. Rajzol, rajzol
 a gyermek, ír a porba, miképpen Jézus tette,
 rajzol, hogy megvédjék az ábrák színei
 minden gonosztól. Semmire nem vágyik,
 ujjai közt a mennyei palavessző:
 megkapta mind, megkapta már
 a lélek ajándékait.*

Egysoros versek**Örökmécs**

Minden pusztulás ott ragyog lángjában.

Enyém-e?

Halálom idegen: nincsen hozzá közöm.

Halottunk

Karnyújtásnyira van álló időben.

Mi

Szeretni egymást megfogant öröklét.

Megváltás

Magához öleli a tékozló teremtést.

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA

Fehér lilionszál

Zúgtak a harangok Budavárán 1524 októberében. A révész nem bírta a munkát, annyian akartak átkelni Pestről a budai oldalra. Az élelmes dunai halászok felkínálták hát a kíváncsiaknak a sajkáikat. Persze, jó borsos áron, hisz aki királyi menyegzőt akar nézni, az csak fizessen. Budán a tömeg már hajnalban gyülekezni kezdett. Szerencsére a királyi testőrség időben lezárta a Mindszent utcát, az út a várpalotától Szűz Mária templomáig fehér liliomokkal volt felszórva, és úgy hírlett, a templomban is mindenütt liliomok pompáznak. A Herkules-szobor mögött azonban a ferencesek rendházáig, meg végig az Olasz utcán csak úgy hömpölygött a tömeg. Voltak, akik a szoborra is felmáshoztak, hogy egy szempillantást el ne veszítsenek az esküvői naphól. Ilyen látványosság csak ritkán adatik a földi halandónak, még akkor is, ha budai vagy pesti polgár. Ma is emlékeznek rá sokan, hogy alig három esztendeje milyen díszes kísérettel érkezett Mária, hogy felesége legyen az ifjú II. Lajosnak. Hat naszád kísérte a keskeny, hosszú, biborra festett koronás gályát, ami lassú méltósággal ereszkedett le Linzből Budáig a Dunán. Mikor a királyné megérkezett, a kikötőtől fel egészen a várig vont aranyba bújtatott lándzsások álltak sorfalat. A királynét hatlovas hintó várta, hollószínű arab méneket fogtak elé. Lajos szegény volt, mint a templom egere, ezért a katonák zubbonyára valót, de még a lovakat is a nevelője, Brandenburgi György kölcsönözte a királynak. A nemes állatok azonban nem voltak szokva a kocsihúzáshoz. Prűszkölve várták az indulást, és az ifjú ara alighogy elfoglalta a helyét, a lovak már indultak is, egy szempillantás alatt fent voltak a palotában. Nem sokat láttak hát a budai meg a pesti polgárok a királynéjukból, tán csak annyit, hogy ifjú, mint a király, és sudár, mint a hajnal. Három éve már annak, hogy Mária királyné lakást vett Budán, de ilyen nagy esemény nem volt azóta, mint amire most összegyülekeztek. Esküvő akadt ugyan számos, jutott abból minden hétre, még főúri menyegző is szép számmal, de ilyen skandalummal sokadalom jó, ha tízévenként előfordul. Nagy híre volt Pemfflinger Kata

és Török Bálint esküvőjének, és ennek a hírnek első-sorban az ifjú gróf ágyazott meg.

Lassan telt az idő hajnaltól terciáig, reggeli három óráig*, amikor a nap már ragyogóan sütött, de még messze volt a delelőtől. Akkorra várták, hogy elinduljon a nászmenet. Az unalmas, várakozással töltött órák alatt szórakoztatta magát a vári nép azzal, amivel tudta. Felsorakoztak a bábosok, képmutogatók, kalács- és borárusok is a Zsigmond téren, meg folyt a pusmogás, terjedtek a hírek szájról szájra, és miről másról beszéltek volna, mint az ifjú párról, a házasságról, no meg a hozományról. Persze, most itt is akadtak, akik jól tájékozottak vagy netán bennfentesek voltak. Mint az a testes asszony, aki körül mindjárt sűrűbb lett a tömeg, mihelyt kilépett a Zsigmond térre a Mindszent utcából. Mikhál úgy vonult, mintha nem is Pemfflinger Katának, hanem neki magának lenne a menyegzője. Fejét magasra emelte, és le nem vette volna rókaprémmel szegélyezett kis bundácskáját, pedig igencsak izzadt az októberi meleg napsütésben. De ezt a bundát gazdájától, Pemfflinger Márktól kapta, és igen nemes darab volt. A gránát-szín posztót vörös rókamállal prémezték úgy, hogy a róka farka egészen körbefogta a nyakát, sőt, még az asszony mellén is lefogott egy darabon. Igaz, a rókaszőrt már megrágták egy kicsit a molyok, meg magát a posztót is, pedig jó vastagon levendula között tartotta Mikhál a bundácskát. De a moly nagy kárt tud végezni akár egy tél alatt is, annak meg már több mint egy tucat esztendeje, hogy a szász örgróf megjutalmazta ezzel a bundával. Alig volt Kata még két éves, amikor nagy hűlés fogta el, de akkora, hogy hiába hívtak hozzá Bécsből orvosdokort, nem tudott segíteni rajta. Az apja csak ült a kislány ágyacskája mellett, imádkozott, meg a Bibliáját olvasta, és ostromolta az Istent, hogyha már elvette a feleségét, ne vegye el a leánykáját ilyen korán. Akkor hívták Mikhált, aki igencsak értett a füvekhez meg az esszenciákhoz, és kevert is a kis Katának olyan gyógyírt, hogy alig egy hét teltével már fel is ült az ágyban a szentem. Akkor kapta a kis bundát Mikhál az örgróftól, hálából, hogy megmentette a lánya életét. Pemfflinger Márk ott is tartotta a Mindszent utcai házban a javasasszonyt, hiszen egy ilyen kicsi gyerek mellett nagy haszon, ha valaki ért a füvekhez, a betegségekhez, a kelésekhez. Ahogy aztán növegetett Kata, Mikhálnak kevesebb gondja-baja volt vele, így

Részlet a szerző *Az ecsedi boszorkány* című regényéből.

* Mai időszámítás szerint délelőtt kilenc óra.

kitanulta a hajak fodorítását is. Mihkál pátyolta a kisasszonykát, ő készítette a fürdővizét, illatosította a ruháit, gondozta aranszőke haját. Nagy tisztsége volt hát Mihkálnak, és úgy hírllett, Mária királyné is kölcsönkérte nemegyszer egy-egy jelesebb lakoma előtt. Az meg teljesen természetes volt, hogy az esküvő előtt jószerivel ott is aludt a királyi palotában a szolgálók pitvarában. Ha valaki, akkor Mihkál volt az, aki mindent tudott erről a skandallumos esküvőről. Alig is ért Szapolyai uram kapujáig, már ostromolni kezdték a népek a kérdésekkel. Ez mondjuk nem is csoda, mert a nagy tölgyfakapuban ugyan ott ült Lőrinc, Szapolyai uram kiszolgált pattantyúsa, aki a havasalföldi hadjárat során alaposan kiismerhette Török Bálintot, de Lőrinc jószerivel inkább csak morgott, nem sok hírt lehetett kiszedni belőle, pedig sok mindent tudott, az biztos.

– Lakat van-e a te szádon, Lőrinc? – évődött vele az egyik menyecske.

– Halottakról vagy jót, vagy semmit – morgott vissza Lőrinc, és a menyecske felkacagott.

– Eltévedtél te! Hát nem temetésre készülünk, hanem lakodalomra.

– Nem-e? – kérdezett vissza a vén kapus. – Akkor miért siratták olyan nagy hévvel tegnap este vitélő uraimék Török Bálintot, hogy egész Budavára zengett tőle? De volt is mit siratni! Mert láttam én, milyen duhaj kedvvel dobzódott az ifiúr egy-egy csata után. Pemfflinger Kata mellett temetheti a dobzódást meg a lányok ölelését.

– Nem hinném, hogy temetni fogja – horkant fel röhögve valaki –, Bálint uram nem fog a felesége szoknyáján ülni, az biztos. Igaz-e, hogy a szádvári csata után három jobbágy lányt is bekéretett a szobájába, mert egy nem volt elég neki?

– Hogy hány lánnyal hált Bálint uram, azt én nem tudom – fordult el dühösen a kapus –, kérdezzétek meg ő magát!

– Tán ő se tudja! – kiáltotta valaki. A férfiak hangoosan röhögtek, a leányasszonyok azonban nem voltak annyira meglepedve a válasszal, egyre csak abajgatták Lőrincet, de hiába. Nem csoda hát, hogy megörültek, amikor meglátták Mihkált közeledni a rókaprémes bundácskájában.

– Mondd, Mihkál, mit hallottál? Tényleg a királyné adja ki a lányt? – furakodott oda hozzá azonnal egy kofaasszony. Mert azt tudták, hogy a királyné házastíja ki az udvarhölgyét, ahogy szokás. Ő állja a kelengye nagy részét, nászajándékokkal is meg-

rakja az ifjú párt istenesen, és magát a lakodalmat is ő fizeti. De hogy a kikérésnél is a királyné foglalja el az örömanya helyét, olyat azért ritkán lát a világ. Mihkál azonban nem csodálkozott egy csöppet sem.

– Hát ki adná ki a lányt? Csak a királyné, ki más! Ugyan az apja alig egy éve újraházasodott, de én mondom nektek, inkább kíván hétnapos nyavalyatörést magának az én kisasszonykám, minthogy a mostohája legyen az örömanya. Meg a kis királynéval igen jóban vannak.

– Nem csoda – vetette közbe valaki –, hiszen egykorúak.

– Nem csak az, te! – tromfolt rá Mihkál, mert nehogy már valaki tájékozottabb legyen az udvari ügyekben nála. – A királyné udvarhölgyei között nem egy fiatalka akad. Hanem hogy az én Katám okos is. Írni, olvasni is tud, és betéve citálja a Bibliát – húzta ki magát, mintha nem is Kata érdeme lenne ez a módos nagy műveltség, hanem az övé. – Ő olvas fel naponta a királynénak, ő írja le a leveleit, de még a követekkel is ő tárgyal néha, ha elkapja a főfájás a királynét. Nem is nevezik másként a várban Pemfflinger Katát, mint „királyi hölgy”.

– Hát a tartása, az olyan – okvetetlenkedett közbe valaki. – Úgy jár-ke, mintha valódi korona lenne a fején, és félne, hogy le ne essen! Büszke egy leányasszony, az biztos!

A tömeg felröhögött, de Mihkál egy szóval csendre intette őket:

– Kushadhatok! Van mire büszkének lennie. Az erdélyi szászok örgrófjának a lánya, legyen hát tartása! Meg szép is az istenadta, olyan arany a haja, mint Szűz Máriának a festett képeken. Más leányok kenik a marhatárgyát a fejükre, meg disznóhúggal pátyolják a hajukat, hogy szökék legyenek, de az én Katámnak bizony nem kellene ilyen praktikák. Csak egy kis citromfüolajjal kenegetem meg a haját, hogy finom illatos legyen, éjszakára meg felfogom apró koszorúdba, és reggel úgy hullámszik a vállán, mint az aranytenger. Elmenne Madonnának bármelyik templomban, mondom én! Még a szeme is olyan ibolyakék, mint a Miasszonyunknak. Nem csodálom, ha belészeretett Török Bálint.

– Hát az ifjú testörkapitánynak sem kell egy kis kellemér a szomszédba menni – sóhajtott fel egy leányasszony, és bizony a levegő bennakadt a mellyükben, ahogy Török Bálintra gondoltak.

– Szép kis gerlepár lesz, az biztos – summázta Mihkál. Csak Lőrinc, a vén kapus morrantott oda:

– Szépnek szép az a tejfölös bajszú kölök, a lovat is megüli feszesen... Meg is futtatja, ha kell, hogy csak úgy világít a segge. Én mondom, nem kell Török Bálintnak másra ez a lány, minthogy elfedje a kilógó tökét a szász vagyonnal.

A tömeg ismét felröhögött, mert mindenkinek eszébe jutott a gúnydal, amit alig egy éve minden kocsmában kurjongattak Budavárán.

Az a hírös Fejér vára,
Török Bálint nagy szép háza,
Töröké lett izibe', izibe'!

Lajos király deli bánja,
A nadrágját nem találja,
Úgy fut el, úgy fut el!

Világít a hold sugára,
Török Bálint picsájára,
Ragyog az, ragyog az!

Török Bálint mit se bánja,
Nem lesz többé ország bánja,
Megszalad, megszalad!

Mert bizony, amikor 1521-ben Török Bálint jól megfutott Nándorfejevárról, török kezére adta az ország déli kapuját. Innentől kezdve szabad préda lett a Magyarhon, nem volt más erősség, ahol megállíthatnák a török sereget, csak Budánál. Azonnali jószágvesztésre ítélték a rendek Török Bálintot, aki nem várta meg, hogy beteljesedjen rajta az ítélet, futott tovább, és meg sem állt Szapolyai uram házáig. De úgy hírlík, az erdélyi vajda havasalföldi hadjárataiban igencsak vitézkedett, és jól kitanulta a kardforgatást is.

De azt nem tudták a szájtátiak, még Lőrinc sem, hogy Török Bálint Nándorfejevár ostroma idején még gyámok alá volt rendelve. Azok döntöttek helyette. Nagybátyjai, Sulyok uraimék pedig azt mondták, hogyha a király nem fizeti meg az adósságát a fejevári bánnak, akkor az meg nem védi a töröktől az országot. És Lajos nem fizetett. Nem is lett volna miből. Nem csörrentek a Török familia kincsesládájában a királyi aranyak, Sulyok uraimék pedig kiadták a parancsot, hogy Török Bálint vonuljon ki Nándorfejevárról. Hiába prüszkölt Bálint, hiába forrt a vére, nem tudott mit tenni. A gyámoknak engedelmesskednie kellett. A fejevári nagy futás még-

sem Sulyok Balázs és Imre nevét mocskolta be, nem az ő birtokaikat vették el a rendek, hanem Török Bálintét. Ott állt hát a tizennyolc éves bán, vagyon nélkül, birtok nélkül, megcsúfolva, pucér seggel.

– Kell neki valaki, aki tisztára mossa a nevét – morgolódott tovább a kapus. – Azt mondják, Mária királyné se szívesen adta oda ennek az állhatatlan ifiúrnak a legkedvesebb udvarhölgyét.

– Nem úgy van az! – perelt Mihál. – Okos aszszony a királyné. Gyűjti a maga familiáját a bárói ligák ellen. Úgy hírlík, még a bányákat is vissza akarja venni a Fuggerektől, hogy ne kongjon annyira az ürességtől a királyi pénztár, és legyen saját serege, ami megvédi, ha a király ellen fordulnának a bárók. Török Bálint meg háromszáz jó lovasnak parancsol. Nagy erősség az. Nem véletlen, hogy a királyi testőrség parancsnokává nevezte ki a királyné.

– Meg visszaadta összes elkobozott vagyonát – morrantotta Lőrinc. – Akárhogy is, de jó üzletet kötött a szász lánnyal ez a fehér orcájú grófocska.

Mihál visszaperelt volna erre is, mert hiába volt már benne a korban, Török Bálint fehér orcája őt is elvarázsolta. De hirtelen megfűjták a kürtöket a várban, leeresztették a felvonóhidat, és kitarult a súlyos, rézveretes kapu, ami a várost és a királyi palotát választotta el egymástól.

A hídon először a királyi testőrség lovagolt ki, mellükön csak úgy feszült a vörös tafota zubbony, ezüstösen villant a kitért szárnyú koronás sasmadár, a Jagellók címerállata. Nadrágjuk fekete, az is selyemtafota, csizmájuk puha, piros karmazsin, kardjuk színezüst. A testőröket a vőlegény, az ifjú testőrkapitány vezette. Ő maga is egyenruhában feszített, de mentéjét, nadrágját atlaszból szabták, kardja aranyos hüvelyben nyugodott, és a süvegén is arany szín toll lebegett.

– Istenem, ilyen szép vőlegényt én még sose láttam! – sóhajtott fel önkéntelenül is Mihál, de Lőrincnek megint csak volt morognivalója.

– Szép, szép... Szépen páváskodik... A saját esküvőjén is ő megy elöl, nem a násznagy. A vőlegénynek nincsen itt még helye. Neki a templomban kéne kushadnia, várni az arájára, míg oda nem vezetik hozzá szépen, módosan.

De Mihál gyorsan leintette Lőrincet.

– Ej te, hát királyi esküvőről van szó! Persze, hogy a testőrség megy elöl, élükön a kapitány. Hát mit tehet arról Török Bálint, hogy ez az ő esküvője? Neki kell a menet élén haladnia, pontkum!

– Neki hát! – fortyant fel a kapus. – Hogy mindenkit őt csodálja. – Lőrinc még morgott valamit, hogy ez a tejföls képű olyan nagyra van magával, hogy a saját arájától is ellopja a dicsfényt, meg hogy nem néz az ilyen másra, csak magára. De akkor már senki sem figyelt rá, mert a felvonóhídon átgördült a királyi hintó, mögötte fehér-aranyban a menyasszony hintaja, amibe három pár fehér mén volt fogva. Minden szem a hintókat leste, elsőként a királynét, aki majd maga vezeti kézen fogva az arát fel a templomlépcsőn, a völegényhez. A tömeg lélegzetvisszafojtva várta, hogy kinyíljon végre a hintóajtó, és megjelenjék benne Mária, az ifjú királyné, aki súlyos, nyírt bársony szoknyájában, aranyboglárokkal kivarrt spanyol köntösében maga volt a megtestesült királyi méltóság. A király, aki lesegítette a hintóból, szinte csak kölyöknek tűnt mellette. Megérkezett az ara hintaja is, fehér atlaszba vonva, liliomkoszorúval a fején Kata, akit szintén a királynak kellett volna lesegítenie a kocsirol, átadni a királyné kezére, aki majd felvezeti a templomlépcső tetején türelmesen várakozó völegényhez. No, de Török Bálint nem a türelméről volt híres! Amint Kata fehér-arany hintaja befordult a Szűz Mária templom előtti térre, Bálint két ugrással ott termett előtte, felcsapta a hintó ajtaját, derékon ragadta a menyasszonyát, és úgy emelte ki a hintóból, hogy közben erősen szájon is csókolta.

A tömeg felhördült, majd egy pillanatra rökönyödött csönd ülte meg a Zsigmond teret. Mert ilyet azért még nem látott a világ, hogy fényes nappal csokolózzanak a szerelmesek, főleg főúri méltóságok, több száz ember előtt a templomtéren. A király sem tudta, mitévő legyen, ott téblábolt az ifjú pár mellett, hiszen most már végképp hasztalanná vált a jelenléte. A Zsigmond teret átható csendben tisztán lehetett hallani a dunai naszádosok kiáltását. Aztán hirtelen tapsolni, éljenezni kezdett a tömeg, őrzöngve üdvözölte Török Bálintot.

– Csepürágó – morogta elégedetlenül Lőrinc. – Nem szent ennek semmi, még az esküvője sem. Eladná a lelkét még az ördögnek is ez a kurafi, csak rá figyeljenek.

Ezt káromlást már Mihál sem tűrhette, és úgy szájon vágta a kapust, hogy annak az orra vére is eleredt. Lőrinc fogta az orrát, szitkozódott, és behúzódott a kapuból alá. Elege lett a szájtátásból meg a királyi menyegzőből. De ezzel tán egyedül volt a Zsigmond téren. Mert innentől Török Bálint bármit

megtehetett, bármilyen szabályt, szokást felrúghattott, a nép hősként ünnepelte. Megfogta hát a menyasszonya kezét, odavezette Katát a királynéhoz, és olyan kecses meghajlással adta át Máriának, hogy a Zsigmond téren megint csak kitört az üdvivalgás. Mária magasra emelte a fejét, elnézett Török Bálint felett, majd a két királyi hölgy egyenes derékkal, nagy méltósággal lépdelt fel a templomlépcsőn. Bálint ekkor a királyhoz fordult, aki még mindig tétovázott, mitévő legyen. Nem úgy az ifjú testőrkapitány. Szinte karon ragadta a királyt, és már nyomultak is a hölgyek után. A népből feltört a röhögés. Mert mindenki tudta, hogy a király a völegény apját, a nászost helyettesítette. Neki kellett volna Török Imre helyett karonfogva felvezetnie a lépcsőn Bálintot, ha már így alakult a helyzet. Most meg úgy tűnik, mintha Török Bálint vezetgetné a királyt, mint egy szaros gyereket, aki egyedül még a templomlépcsőt sem tudja megmászni. Végül aztán mégiscsak a király és a királyné fonta egymásba az ifjú szerelmesek kezét először a templom előtt, a lépcső tetején, hogy együtt lépjenek az oltár elé, és a házasság szentségében részesüljenek.

A templomot áthatotta a tömjén, a füstölők és a liliomok illata, a mozaikokról az Árpád-házi szentek néztek le Katára üdvözült mosollyal, szemben az oltárképen Mária ringatta a kisdedet. Kata mégsem érzett semmiféle szentséget. Nem éppen lutheránus neveltetése miatt, hanem Bálint végett. Forrt benne a düh, és az oltár felé menet odasziszegte a völegényének:

– Hogy tehetett velem ilyet, világ csúfjára?

De Bálint csak rávillantotta a mosolyát:

– Dehogy csúfjára. Hisz ujjongott a nép. Imádták – vigyorodott el önelégülten. – Nekik is adni kell valamit, ha mi már kiszórakoztuk magunkat kedvünk-re. Igaz-e, Katám? – szorította meg cinkosan a menyasszonya kezét.

Kata elvörösödött, és hitetlenkedve nézett Bálintra. Az rávillantotta fekete szemét, de olyan kaján élvel, hogy Kata azt hitte, nyomban életre kelnek a szentek a templom freskóin, és nemcsak a templomból, hanem tán még az anyaszentegyházból is kiátkoznák őket azonnal, ha nem lennének már lutheránusok.

Nagyanyja persze a kezdetektől óvta Katát Török Bálinttól.

– Nem férjnek való, Katám, az a pernahajder! Mert ahhoz ért, hogy ugrasson a lován, lobogtassa a szél

azt a szép göndör haját. De úgy ágaskodik benne a férfikedv, hogy leány nem kerülhet a szeme elé úgy, hogy a szoknyája alá ne bújna. Mindegy az neki, hogy jobbágy, szolgáló vagy főrangú személy. Lehet akár hites asszony is. Csak lyuk legyen a lába között, oda aztán azonnal bevacol Török Bálint.

Kata felháborodva vágott vissza a nagyanyjának:

– Az én lábam közébe ugyan be nem vacol, míg oltárhoz nem vezet!

De hiába, Bálint csak bekönyörögte magát az ágyába még a házasságkötésük előtt. Ha nem is sokkal, csak néhány nappal hamarabb. Pontosabban nem is bekönyörögte magát, hanem beszökött. Kata soha nem tudta meg, hogyan is történt, tán Pirókkal, a szobalányával játszott össze. Pirók minden este megvetette úrhölgye ágyát, majd szoroson behúzta a selyemkárpitokat. Amint előkészítette az ágyi ruhát, segítette Katának levetkőzni. Azon az estén tán észbe kaphatott volna hamarabb Kata, hogy valami készül, mert Pirók rózsavízzel permetezte meg az ágyi ruháját, mielőtt ráadta. Az aranyvarrásosot készítette ki, aminek olyan vékony patyolatból volt a vászna, hogy még a mellye bimbaja is átsötétlett rajta a gyertya fényében. A hozzávaló hálófőkötőt viszont elfelejtette Pirók kikészíteni. Futtatta is volna érte Kata, mire a lány csalafinta mosollyal csak annyit mondott, hogy ő hozhatja, de ugyan nem lesz szüksége rá a kisasszonynak ezen az éjszakán. Nem értette a szót, elszalajtott a lányt a hálófőkötőért, ő meg lefekvéshez készülődött. Mint mindig, most is térdre ereszkedett, hogy elmondja az esti imáját. De még bele sem kezdett, fellibbent az ágy selyemkárpitja, és egy hatalmas, szőrös férfitag meredt fel vele szembe. Kata úgy megijedt, hogy szó szerint meghült benne a vér. Kiáltani sem tudott, mert torkára fagyott a szó. Soha nem látott még ilyet, nem is beszéltek neki arról, hogyan néz ki a férfiak vesszeje. Percekig fel sem fogta, hogy kihez tartozik, csak azt látta, hogy nagy, szőrös, vörös, mint valami vadállat. Félt és undorodott ettől az idegen testtől, ami az ágyába furakodott, ami egyre csak nyomakodott, amit hozzászorítottak az arcához. Akkor már kiáltani szeretett volna, de nem tudott. Védekezni kezdett, ütött, vágott, de akkor meghallotta a férfi hangját a feje fölött:

– Ez az, Katám, csak keményen. Én így szeretem. Kata alig ismerte fel, pedig a hang egyértelműen Bálint hangja volt. De elváltozott, mély lett, szinte hörgött, nyersen és erősen. Kata innentől kezdve nem védekezett, csak hagyta, hogy csináljon vele és rajta

a férfi azt, amit akar. Hagyta, hogy belényomuljon, a vörös vadállat a torkában járt, a garatjában nyomakodott lefelé, majd a combját feszítette szét úgy, hogy azt érezte, nyomban kettészakad. Felsikoltott fájdalomában, a lepedőt vér borította el, de Bálintot ez csak még jobban felizgatta, még nagyobb hévvel támadott, és nem vette észre, hogy Kata valósággal halálra vált a félelemtől és a fájdalomtól.

Sok minden volt hát neki ez az éjszaka, csak nem kéj meg szórakozás, pláne nem olyan emlék, amire élvezettel gondolt volna vissza. Félt belegondolni is, mi lesz a lakodalom után, a nászéjszakán, amikor immár hivatalosan is elhálják a frigyüket. Remegve járult hát az oltárhoz, és sírt is, végig a lakodalom alatt, ahogyan akkoriban a szokás megkívánta a menyasszonytól. De míg mások csak illendőségből siratták a lányságukat, Kata valósággal. Mert az után az éjszaka után semmi sem lesz olyan, mint addig volt. Megváltozott minden. Úgy tűnt, mintha Bálint nappal csak maszkot hordana, arannyal mívelt, gyémánttal kirakott szépséges maszkot, amely elbájol minden férfit és nőt, aki csak a közelébe kerül. De éjszaka letépi magáról az álarcot, elővillan minden rútsága és mohósága. Megmutatja arcát a szörnyeteg, a zsigeri állat, aki csak a koncot látja, semmi mást. Sírt Kata végig a lakodalmán, remegett, hogy ismét erőszakot tesz rajta az a férfi, akit mégis, minden rútsága ellenére a világon a legjobban szeret.

Nem tudott hát figyelni a felhordott étkekre, pedig nagy pompával zajlott a lakodalom. Gondos Illés, a király szakácsa már vagy egy hete készült az esküvőre. Kellett is, hiszen közel ötven borjút meg üszöt vágta le, a bárányok száma elérte a százat, úgy a malacoké is. A tyúkok és kacsák számáról meg tán egyedül György mester, a királyi kulcsár tudott volna számot adni. A pincemester viszont nem tudott számot adni semmiről, mert üres volt a királyi pince, csak annyit tudott, hogy számolatlanul gurították át a hordókat Brandenburi György borászlegényei. A menyegzőre nyilván a borok borát, a szerémségit adta az örgróf, tán tokajiból is valamennyit, mert jó bor az, de nincs olyan becsületje, mint a szerémséginek. A szolgának meg jó lesz valami lőré is, ami itt terem meg a budai hegyekben, vagy épp a Pilsen.

Sok volt a meghívott, de Mátyás lovagtermében csak tizenkét nagy tölgyfaasztalt állítottak most fel, hogy legyen hely a táncnak, a zenészek pulpitusának, no meg a kelengyének, a nászajándékoknak, amelyek bemutatását igencsak várta a főúri közönség.

A lovagteremben csak a legkésebb vendégeket ültették le, a többieknek kint terítették a díszudvaron.

Persze, sértve érezte magát mindenki, aki kiszorult a lovagteremből, főként a nagyasszonyok háborgtak élesen.

– No, nekünk csak a pitvarban jutott hely – epéskedet Csáktornyai kamarásné, de Perneczkiné, a somogyi alispán felesége gyorsan leintette.

– Ne félj, tán mi jártunk jobban. Mert itt aztán színről színre látunk minden „ékességet” – szólt gúnyosan.

Való igaz, a „pitvarban” darabról darabra látták mind a menyasszony kelengyéjét, mind a jegy- és nászajándékokat, amelyeket behordtak és körbemutogattak a násznépnek a vacsora előtt a lovagteremben. De míg odabent csak futó pillantást vehettek a vendégek az ajándékokra, addig a díszudvaron sorukra várakozó szolgák karján lévő ajándékokat volt idejük végigmustrálni a nagyasszonyoknak. Fenték is a fogukat erősen, élezték a nyelvüket, hogy majd jól kibeszélik Pemfflinger Katát. Mert mit ér, hogy a királyné házassítja ki, ha üres a kincstár?

– Darócba, kanavászbába meg posztóba fogja öltöztetni a királyasszony az udvarhölgyét, meglássátok – köszörműlt a nyelvét Perneczkiné. – S jó, ha valami fatálat vet neki oda a királyné, meg némi vászoncserepet, hogy abba főzzön.

De bizony a nagyasszonyok torkára fagyott a szó, amikor behozták, és körbemutogatták Pemfflinger Kata kelengyéjét. Mert a királynak ugyan nem volt pénze, de a királynénak igen, így a maga hozományából házassította ki legkedvesebb udvarhölgyét. Ahol meg szűknek bizonyult Mária kincsestára, ott az örömapa, Pemfflinger Márk is kisegítette a királynét, hogy ne maradjon szegényben a lánya esküvőjén. Így hát csak a fennvaló ruháknak 3500 aranyforintért hozattak gyöngyöt és prémet Bécsből, az ingvállakhoz, köntösökhöz lengyel arany- és ezüstmívesek készítettek boglárt, az arany és ezüst csipkét holland asszonyok verték, az erdélyi hegyekből hozták a hiúz-, medve-, nyest- és nercprémeiket a bundácskáknak, subácskáknak, téli rokolyák díszjeinek. Nyeltek nagyokat a főúri asszonyok, mikor mindezt

felhordták a szolgák, és nyeltek még nagyobbakat, amikor az asztali neműre került a sor. De leginkább akkor kerekedett ki a szemük, amikor egy aranyékes, táblás könyvet hordoztak körbe a fullajtárok, mint Lajos király ajándékát. Mert a királynénak akadt még saját vagyona, de Lajos csak abból tudott nászajándékot adni, amit a palotában talált. Kapott hát egyet Mátyás Corvináiból Pemfflinger Kata, ha már annyira szeret olvasni.

– Többet ér ez a könyv, mint három falu meg egy kisebb város – sápadt el Zólyominé, és ette a sárga irigység, hogy az ő leánykája még túl fiatal ahhoz, hogy a királyné udvarhölgye legyen.

Lajos azonban kitett magáért, és nem elégedett meg a Corvinával. Adatott Török Bálintnak egy olyan pár aranykandelábert, ami még Corvin Mátyás hálószobájában állt. A gyertyatartó egyik alakja Vénuszt, a másik meg Marsot formázta, és embermagasságú volt mindkettő.

– A nászi ágyatok mellé, hogy legyen, ki a gyertyát tartsa – veregette meg Török Bálint vállát a király, és megtoldotta még ajándékát egy ezüst mosdómedencével is.

Hiába várták hát a „pitvarban” a nagyasszonyok, hogy majd szégyenkeznie kell Pemfflinger Katának a kelengyéje meg a nászajándékai miatt. A lakoma hajnalig tartott, és utána még három napig, de első nap éjfélkor a násznagy Bálint elé vezette a menyasszonyt. Lajos, ki a vőlegény apja helyett volt jelen az esküvőn, egy aranymíves, gyöngyökkel kirakott tört adott az ifjú férj kezébe. Bálint elvette a tört, oda lépett Katához, és egy hirtelen mozdulattal levágta fejéről a liliomkoszorút. A virágok némán hullottak le a lovagterem kövezetére. A nyoszolyólányok gyertyákkal állták körbe az ifjú párt, felcsendült a muzsika, és a szövétnekek lobogó lángjai között megtáncoltatta Török Bálint Pemfflinger Katát. Aztán jött a király, majd az udvari emberek sorban, a főrendek és a nagyurak, a bárók és a grófok. Mindenki fordult egyet Katával. Talpuk alatt jajgattak a liliomok. Karcsú derekuk megtört, szirmaik elrongyolódtak, és nem maradt a helyükben más, csak szürke mocsok.

LÁZÁR BALÁZS

H. úr kilencedik monológja

*A történelem kereke átfordul rajtam,
és nyomába beleragadok,
földbe nyom a szép hazugságok kora,
s elfednek csinos kis szólamok.*

*Aztán ha elnyelt a csillogó homok,
magamba zárkózom, mint a mag,
de a pusztító vihar első cseppjére
belőlem fekete virág fakad.*

Színészek

*Maszkot húztok a szerepekben,
hogy felfedjétek saját arcotok,
s így másokban éritek tetten
elrejtőző saját magatok.*

*Tagadtok, hisztek és reméltek,
mint adja épp a karakteretek,
ameddig ők, bizony csak addig éltek,
létetek csupán imbolygó keret.*

*De addig ti vagytok a minden,
hősök, bohócok, az egész világ,
az is, ami sugárzik itt benn,
hová nem földi szem, csak égi lát.*

*Saját téridőt teremtetek,
valón túli valóságosat,
vagytok és nem vagytok, s így lehet
a játék csalás s szent áldozat.*

*Énben az én, részekben egész,
mint vízcseppekből a vad folyó,
szándék és viszony, kötése kész,
áll a csapda, belső „Egérfogó”.*

TATÁR RÓZSA

El nem adott emlékek

Nagyapám permetezője virágvázává avanszált. Nem tudom pontosan, hogy jó-e ez a kifejezés. Lehet, hogy valójában deklasszáldott?

Származását bizonyítja és rangot ad neki a rajta levő Weisz Manfréd-védjegy. Ez egy valódi réz, háti permetező, nem egy mostanában gyártott műanyag.

Nagyapám szegény ember volt, csak a gyermekáldás és a neve volt gazdag, azaz Gazdag, nem is tudom, hat gyerek mellett hogyan tett szert réz permetezőre. Ez az ő idejében is drága lehetett. Gondolom, örökölte az apjától vagy a nagyapjától. Mert a beszélőnevek alapján valakinek valamikor gazdagnak kellett lennie a felmenők közül. Amikor meghaltak a szüleim, és eladtam a házat, kipakolásakor a padláson találtam a permetezőre, vastag por lepte, a pókok beszórták, alig lehetett kivenni, hogy mi az. A gumicsöve teljesen összeroppedezett, de ha kicserélnénk, jobban működne, mint egy új. És főleg tovább.

Hát igen, annak idején kellett a szőlő műveléséhez. Igaz, kicsi volt az a szőlő, olyan kétszáz négyszögölnyi, meg volt még mellette egy hasonló méretű gyümölcsös, de mindez a Maros árterében. Így aztán minden a folyó jóindulatán múlott, meg a fagyokon. Téli, talaj menti, májusi. Mert fagyokból többféle is volt. Mint az áradásból: tavaszi, nyári, más néven zöldár, csak a szüret idejéből volt egy. Amikorra vagy maradt valami a termésből, vagy nem. Nem is beszélve a szépen daloló madarokról, leginkább a sárgarigókról. Pedig nagyapa mindig gondolt rájuk. A fa tetején otthagya a termést. Ő még tudta, mennyi kártevőt pusztítanak el ezek a szorgos madarak.

Ki kellene szidolozni! Jaj, nem, oda lesz a patinája... Olyan steril lenne, mintha rögtön dísz tárgynak gyártották volna. Pedig ez... nem, így nem jó. Pedig

Fénykép, hátirat nélkül

A bútorszállítók mindent felraktak. Senki nem maradt a házban. Csak a rég kimondott szavak suhogtak körülötte, mint nyughatatlan árnyak.

Sajnálak, hogy neked kell majd egyszer kiüríteni. Hatalmas munka lesz.

Igen, az volt.

Ő... Igen, ezt érdemli. Pedig Ő lehet százéves is. Már az ötvenes évek végén is ösöregnek látszott. A zöld patina bevonta a széleket, peremeket. Szépen szolgálta nagyapát.

Ma már szégyenkezve gondolok rá, hogy el akartam adni. Meghirdettem egy újságban, telefonszámmal. Fel is hívott néhány férfi, mindegyik elmondta, hogy szőlőt vagy gyümölcsöst akar vele permetezni, csak aztán kérdezték meg az árat. Először hatvanezer forintot kértem érte, amire nagy csönd lett a telefonban, aztán többen kibökték: tizenötezerért kapok újat. Azzal is lehet permetezni. De ez réz, és a nagyapámé volt. Motyogtak valamit elnézően, és letették a telefont. Aztán negyvenezerért próbálkoztam. Valami cihégést hallottam a vonalban, biztosan kiröhögtek. Nem vették meg. Gyűjtők, akikre leginkább számítottam, nem jelentkeztek. Költözéskor a bútorszállító fedezte fel rajta Weisz Manfréd védjegyét. Mikori gyártmány? Kíváncsiskodott. Tanácstalanul néztem, azután elkezdünk számolni. Végül megsaccoltuk, hogy talán az 1890-es évekből való. Mégsem vette meg senki. Dolgozni olcsóbb, újabb géppel is lehet.

Néztem az úgynevezett „nagypolgári” lakásomban a szegénység és nagyapám virágvázává avanszált emlékét, a benne ékeskedő, megszólalásig élethű articsókaszálakkal. Újra éreztem lábam alatt a puha homokot, arcomban a jó szagú szelet, hétéves, kis mezítlábam rúgta a port, süppedt a Maros-parti keskeny csapás homokjában, égetett a nap, a hőségben felmelegedett az ivóvizünk, már ihatatlan volt. Még soká éreünk a gémeskúthoz, hogy frisset húzzunk. Nagyapa tolt a biciklit, én előtte mentem, hogy lásson. Mindig mondta, hogy itt jobbra, ott meg balra. A csapás mellett nagyot loccsant a Maros. Gyere beljebb, ott egészen alámosta a partot, leszakadhat alattad!

Megigazította a csomagtartón a permetezőt, és mentünk tovább.

Most ő is olyan üres, mint a ház, csupasz falak, semmi, amibe kapaszkodni lehetne.

Botladozik a tükörsima padlón. Gondosan becsukja az ablakokat, leereszti a redőnyöket. Ha éjjel esik, ne verje a port az ablakra. Most felnevetne, ha volna kedve. Nem mindegy? Ezt is kicserélik. Az ajtókat is. Itt összenyitnak, ott befalaznak, amott ajtót vágnak.

Ha erre jár, bármikor jöjjön be, szívesen látjuk.

Hebeg-habog. Köszönöm. Majd, egy darabig nem tudok.

Dehogyan akarja látni átépítve. Most utoljára megnézi, magába szívja, sejtjeibe olvasztja. Fényképet kellene készíteni. Minek. Az üres házról?

A virágoskertből leszede a kinyílt rózsákat, holnap kiviszi a temetőbe. Ez lesz az utolsó virág, otthonról.

Felnyalabolja a fényképalbumokat. Már csak ezek maradtak a szülői házból. Gondosan bezárja a kaput, kettőre, ahogy tanították.

Másnap kivitte a rózsákat a temetőbe. Beleállította a kövázába. Észre sem vette, hogy legalább hatszor átrendezte őket.

Otthon fáradtan zuhant a fotelba. Előtte az asztalon a fotóalbumok. Kinyitotta a legfelsőt. Apai nagypapa háza. Az udvaron a szőlőlugas előtt a család.

Esőben milyen sokat játszott ezen a verandán... Itt talált a lomok között egy lapjaira szakadt, első osztályos olvasókönyvet. Csupa rejtelem volt a sok színes kép és a betűk. De nem vihette haza, még el is dugták előle később, hogy ne kérdezzesse a betűket. Majd az iskolában. Ezen hosszan elmélázott, meg is feledkezett maga körül mindenről. Érezte a szájában a szőlő ízét, hallotta a kapu nyitáskor megszólaló csengő hangját.

Lapozott. Ez itt nagyapa, szép szál férfi volt. Ezt nem ismerem. És ez a másik? Kik lehetnek? Az egyik talán az apja korán meghalt húga? Megfordította a képet. Semmi nem volt ráírva.

Nem baj, majd holnap megkérdezem any... Megdermedt.

Megadóan eresztette le a kezét. A kép leesett a padlóra. Nem nyúlt utána.

Minek.

Csirkemáj

Kész, kiszült. Tyúkszírban. Az illata betölti a konyhát. Finom, rendesen megsült, nem maradt véres. Gyerekkoromtól így szeretem. Miközben vágok egy vastag szelet kenyeret a könnyen foszló kovászoltból, hallom az entellektüelek hangját: milyen parasztosan vastag szelet! Nem tudják, az ilyenből nem lehet vékonyat vágni, mert szétmállik. A konyha tele van a barnára sült máj illatával. Közben a leves fő a gázon. Sietve ülök le enni, ki ne hűljön. Szétomlik a számban. Savanyút sem eszem hozzá. Csak a máj és a kenyér. A csend és a máj illata keveredik a magánynyal. Minden falat közelebb visz valamihez.

Egy régi csorbaszélű tányérhoz, a rakott sparhelt-hoz, amiből másként jött a meleg, mint a gáztűzhelyből, otthonzagú volt minden. Néha kicsit füstszagú, ha kinyílt a sparhelt ajtaja. A viaszosvásznas asztalon csendesen koppan a tányér. Mellette a villa és a vastag szelet kenyér. Kést még nem kapok, kicsi vagyok. Én eszem meg a tyúkmájat egyedül. Még senki nem eszik, a leves fő lassú tűzön. Tücsike, egyél, mert kihül. Eszem én, eszem. Felszúrom a villára az egész májat, és úgy ráfogatom körbe, nagy élvezettel.

Nagy a család, de senkinek nincs ideje, hogy feldarabolja nekem falatokra, mindenki dolgozik odakinn. A legkisebb nagynéni főz, ő tudna legkeveseb-

bet mozdítani a kinti munkában. Nagyon harapok a kenyérből, a két széle majdnem a fülemig ér. Most a máj következik ismét. Lassan csordogál róla az aranyárga tyúkszír a villa nyelére. Azt is lenyalom, a tányért tisztára törölöm a kenyérbéllel. Marika, kérek még egyet. Mind megettem!

Diadalmas vagyok, boldog, hogy tudnék még enni, ami ritkaság, mert mindig azt mondogatják, egyél még, meg kell enned, ami a tányéron van! Nézd meg, milyen sovány vagy, ha fúj a szél, két téglát kell tenni a zsebedbe, vigyorog a legkisebb nagybátyám. Én csak nézek, nem értem, mi az, hogy téglát a zsebedbe, nem is fér bele, mondom, és beleteszem a kezem a kötényem zsebébe. Épphogy belefér, pedig még iskolás sem vagyok. A fiúk röhögnek, én meg csak nézem, miért? Kétségbeesett dühvel kiáltom, most meg mit röhögtek?! Nem válaszol senki. Még hangoztabban kiabálok. Minek a két téglát?

Hogy el ne fújjon a szél! És megint röhögnek.

Hát most üres a tányér, várom a következő adagot. Marika felém fordul. Hű, de gyorsan megetted. Mert ez a fogadra való! De egy tyúknak csak egy mája van, és azt most etted meg, egyedül. Más nem kapott belőle...

Kisebbre veszem a gázt a leves alatt. Visszaülök, eszem a májat. Egyedül. Az egészset. A sült máj illata körülölel melegen, otthonosan. Nem szellőztetem ki, jó így.

BÖRÖNDI LAJOS

Egy emlék előhívása

*Kenyérillatban apró búzaszem.
Kalász, búzamező, hűvös verem.
Korsó, benne hús víz, gyermekkor, régi nyár.
A forráságban Répceszemere zihál.*

*Kölyökként visszamennék, újrakezdeni.
A konyhában anyám áll, a zsíros kenyeret keni.
Hogy nem lehet, fáj kicsit, a kertben ősz biceg.
Zúzmárás lesz az élet, és öreg, nagyon öreg.*

Újra hallani

*Egy kötényben elfér a világ
Anyám köténye volt ilyen
Almát termett a körteág
Szilvát a ringló azt hiszem*

*Porzott az út mezítláb
Ahogyan futottunk mi csikók
Papsajtot ettünk füttyörésztiünk
Mint a tavaszi rigók*

*Már anyu sincs köténye is
Szétfoszlott s minden odalett
Könnyeimet is fölszívták
A fölöttem lévő egek*

*Kis falunk is összement akár
Mosásban a sokszor hordott ruha
Papsajt sincsen már s vadsóska
Mezítláb nem járok soha*

*A világ nem gyermeknek való
Felnőttes s unalmas szürke lett
Korán vénült a volt idő
Hidegek lettek a szelek*

*De egy percre ha visszahívom
Az időn még átdereng valami
S a sűrű lassú hóesésben újra
Anyám hangját hallani*

MAROSI GYULA
Életkép tolókocsival

Az öregnek bal lábát vágják le, térd felett. „Úgy le-
 kapták, mint Frédiről a gatyát!” – mondogatja, har-
 mincadjára már bosszant. Miféle mondás ez? Ki
 a franc az a Frédi, kik és miért kapták le a gatyáját?
 Mindenki Frédi bácsinak szólítja, az orvosok, a nő-
 vérek is, valódi nevét csak a hivatalos papírok is-
 merik.

Fogait elvesztette, csak a két alsó szemfoga maradt
 meg. Fogatlansága miatt alászállt a szájpadrólása, ettől
 alsó állkapcsa előrenyomult, amelyből úgy álltak ki
 maradék szemfogai, mint valami félrevert, rozsdás
 szögek. A frédizésen túl is állandóan beszél. Hangja
 rekedtes, sipító, mindenkibe beleköt. Érszűkület mi-
 att kellett levágni a lábát. „Megmondtam a profesz-
 szor úrnak, azt vág le belőlem, amit csak akar, csak
 a farkamat hagyja meg.” Alighanem agyi erei is el-
 meszesedtek. Le kéne kapni a fejét is. Mint Frédiről
 a gatyát.

Első számú kiszemeltje egy fiatalember, srác még,
 aki valamilyen beavatkozás után, kialudva magát,
 előszedte a telefonját, és vadul nyomkodni kezdte
 a gombokat. Ha kérdeztük, kiféle-miféle lenne, vagy
 miért van itt, szemét le nem véve a kis képernyőről,
 csak annyit válaszolt: „Áhá”. Elmerévült arcában
 csak a szeme vibrál, látszik, valójában nincs is jelen,
 a készülék mutatta másik világban él. Frédi bácsi
 többször próbálkozott, de hogy mindig csak áhákat
 kapott, begorombult:

– Azt hiszed, valami fasza gyerek vagy, mi? A mo-
 dern kor csodája! „Légy kreatív!” meg „valósítsd meg
 önmagad!”, mi? Vedeled a Pepsi Colát, és pocógteted
 azt a szart!

A srác telefont tartó keze fején tetoválás. Itt, a kór-
 házi steril környezetben úgy hat, mintha mocskos
 lenne. Alighanem ez is hergeli Frédi bácsit.

– Azt hiszed, fasza gyerek vagy, mi? Pedig rájö-
 hetnél, ha nem lennél idióta, hogy itt csak az alagsori
 tepsis legények a fasza legények! Majd ha odakerülsz,
 megtudod.

– Áhá.

– Tudod, mi vagy te? Csak egy rakás lószar!

– Áhá.

Egyszer éjszaka megébredtem, a srác az ágyában
 ülve akkor is a telefonját babrálta. A kis képernyő
 fénye a sötétben gyengén megvilágította az arcát:

valóban olyannak hatott, mint valami túlvilági lény,
 aki céltalanul bolyongva keresi a megnyugvást. Más-
 nap, a vizit után haza is mehetett. Nem lehetett ko-
 moly baja.

Helyére jön Rémusz bácsi. Gyapjas ősz haja van,
 vastag keretes szemüveget visel, és hogy jobban ha-
 sonlítson az eredetire, sötét a bőre, afféle próbanéger.
 Még szinte el se vackolódott, vitték a műtőbe. A nyom-
 belén tályog keletkezett, amit megnyitottak és kipu-
 coltak. Oldalvást fekszik az ágyon, hogy a fenéke ne
 érjen a matrachoz, fejét a párnába fúrva, egyfolytá-
 ban nyög. Az ő köreiben nem szokás lefojtani az ér-
 zéseket és az érzelmeket: akinek fájdalmai vannak,
 az nyögjön. Úgy könnyebb elviselni – lehet, hogy
 igaza van. De ezen túl is, a mi Rémusz bácsink az
 eredetihez képest egyáltalán nem szeret mesélni, in-
 kább morcos és hallgatag.

– Nővérke – rikkant Frédi bácsi –, ez az ember azt
 mondja – bök felém –, hogy minek magának az
 a szoros melltartó? Vidámabb lenne nélküle az éle-
 tünk!

Nem kell védekezni, a nővérke tudja, hogy én
 nem mondtam ilyet. Hogy gondolni gondoltam, más
 dolog. Korai harmincas, arca nem igazán szép, de
 bizalomgerjesztő, szeme alja kissé karikás, talán az
 éjszakázásoktól, mozgása gyors, célratörő. Nem kö-
 vér, de afféle faros, husikás, a vékony, fehér köpeny
 alól csak felsejlik a fegyvelmező ruhadarab – mi ta-
 gadás: van mit a textilje alá gyömöszölni. Az öreg
 pimaszkodásán nem kapja fel a vizet, tárgyilagos han-
 gú megállapítást tesz:

– Frédi bácsi... maga egy strici.

Rég hallottam ezt a szót, megörülök neki. Az ame-
 rikai, modernnek tartott életstílushoz dörgölözve, már
 mindenféle más szavakat használunk erre a foga-
 lomra.

– Az, az! – rikoltja Frédi bácsi. – Mindig is az vol-
 tam, egy strici. Mert a nők imádják a striciket! Tud-
 játok mennyi nőm volt nekem?

– Álmodban – szólal meg váratlanul Rémusz bá-
 csi –, és amikor felébredtél, a bilibe lógott a kezed.

– Jaj, buzikám... mit tudsz te a nőkről?

Frédi bácsi a maga közönséges módján már több-
 ször elmét futtatott arról, kiféléknek és mitől szokott
 a nyombelükön fekély keletkezni, de eddig még nem
 buzizott. Rémusz bácsit, mint eddig is, nem érdekli,
 miket beszél ez a félbolond, de úgy látszik, a rengen-
 teg nő meghódításáról szóló hencegést nem tudta szó
 nélkül hagyni.

Circus Maximus (2012, tollrajz, tus)

A mellettem lévő ágyban egy nálam néhány évvel fiatalabb, de évtizedekkel elesettebb öregember feködött. Valamilyen gyomorműtétet hajtottak végre rajta. Hanyatt fekszik, karjába lóg az infúzió, álla leesett, nyelve fehér, meg se mocsan – néha gyanakodva nézek rá, él-e még? Nem szeretném, ha meghalna. Láttam holtakat, talán sokat is, saját alvadt vérükben fekvő cafat-testeket, derékig szénné égettet, mintha csak békésen aludna, keményre fagyottat, de eddig senki nem lehelte ki tőlem méternyire a lelkét. Valójában nem akarom látni, hogy miféle tudat nélküli mozgások, hangok kíséretében végzem, ha ideje eljő – és jó. Ha már annyi mindent megúsztam, valószínűleg ágyban és párnák közt.

Állapotomban megalázottnak érzem magam, önérzetem csak egy köpetnyi keserű szájíz. Elfogadtam olyan dolgokat, amiket talán nem lett volna szabad. Mindaddig bizalmas viszonyban voltam a testemmel, figyeltem rá, megfogadtam intelmeit, ha kívánta, kényeztettem is, cserébe teljesítette az élethez, olykor csak a kedvtelésekhez szükséges fizikai erőt – néha akár sokat is –, sosem hagyott cserben férfiúi kalandjaim során, de most, hogy idegenek álltak közénk, és én beleegyeztem, hogy külső erők oldják meg konfliktusunkat, ez a bizalmi viszony megszakad. Megjelennek a kétségek, a bizonytalanság, nyomában

a kétségbeesés, az idegenek segélyéhez való kapkodás, a megalázó kiszolgáltatottság: ez már végzetesen az öregség. Mostantól fogva elkezdhetem számolgatni a még lehetségesnek tűnő éveit.

A nővér gyakran meglátogatja szomszédomat, igazít valamit az infúziós állványon, közel hajol hozzám, lehet, ugyanabból az okból, mint amiért én nézek rá aggódva: él-e még? Egy idő után egy műanyag kacsát hoz, lehúzza az öregről a pizsamanadrágot, és a szinte csontvékony lába közé helyezi. Ez utáni látogatásai során a kacsát vizsgálja, van-e benne vizelet. Nincs. Néhány óra múlva kezében valami műanyag csővel érkezik.

– Az érzéstelenítők miatt nem indul be a vizelet... meg kell katétereznem.

Megfogta a réműletében szinte teljesen a hasfalba húzódtott hímtagot, valamennyire kihúzta, majd marokra fogva vért pumpált bele. Kellő állapotba hozva, lehúzta a fitymát, majd a makkot két oldalán összenyomva, megnyitotta a húgycső kivezető nyílását. Egy átlátszó műanyag zacskóban végződő, vékony műanyag csövet vezetett bele – láttán altestem összerándult, elképzelni se tudtam, hogy ez lehetséges. Nem kíméletlen, de határozott mozdulatokkal, meglepően hosszú szakaszt vezetett bele, míg meg nem jelent a műanyag zacskóban a gyanúsán sötét színű

vizelet. A zacskót az ágyból kilógatva, szépen betakargatta az öreget, és távozott.

Amit láttam, kétségtelenül szabályos, szakszerű egészségügyi eljárás. Valahogy mégsem tudtam elvontkoztatni, hogy aki alkalmazta: nő. Ettől kezdve más szemmel néztem a nővére. A szakszerű eljárás mikéntjén túl, vajon milyen minőségű kapcsolatokat létesíthet más férfikkal? Mert a szaktudás megléte jelen kell, hogy legyen. És az efféle rutintudások kevésbé ihletett helyzetekben előbújnak. Elképzeltem: ha egy női lény – lehetne az akár a nővér is, köpeny és melltartó nélkül persze – ilyen rideg céltudatos-sággal nyúlna férfi testemhez, alighanem afféle vad-disznóhorkantásokat hallatva, elmenekülnék.

A mütös, nyilván valamilyen ócskaságraktárból egy tolokocsit hoz fel Frédi bácsinak. Régimódi, egyik kereke csámpás is, de az öregnek elfoglaltságot ad: gyakorolja, hogyan ugorhat az ágyból a kocsiba, a kocsiról vissza az ágyra. Igazán rendesek vele a kórháziai: talán már haza is küldhetnék, de tudják, egyedül él, magát kell ellátnia – pár napig még itt tartják, itt legalább rendszeresen kap enni. Néhány métert előre-hátra kocsizik a teremben – több hely nincs. „Ember – mondja nekem –, fuvarozzon már ki a klozetra!” Hát éppen megtehetem. Mozogni muszáj, nehogy összenövések keletkezzenek. És kocsit tolni jó: kicsit rátehenkedhet az ember, és nem stréber, fogcsikorgató sétát tesz az egészsége érdekében, hanem valamit csinál: kitolja Frédi bácsit a klozetra. Eddig mankóval szépen kiugrált, de akinek kocsija van, az

már nem szeret gyalogolni. Megyek az ágyához, úgy ugrik át a kocsiba, mint a szöcske. Fenét van ennek érszükülete. Leccsapom a jobb oldali lábtartót, mehetünk.

– Ember! A másikat is csapja le!

– Minek, ha nincs ott láb?

– Akkor is! Mindennek megvan a maga rendje.

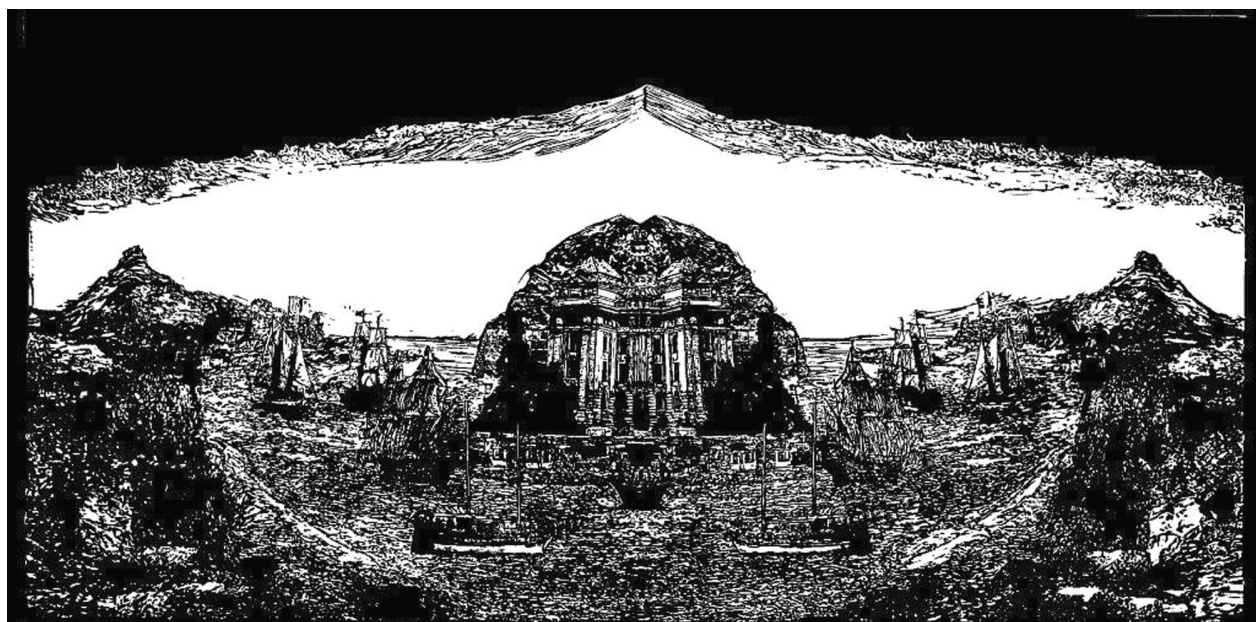
Leccsapom. Igaz, talán nem is a láb fontos, hanem a lábtartó. Mert mindennek megvan a maga rendje. Jutalmul rám vigyorog. Kopasz feje teteje korpás. Nyakán tízforintos nagyságú vörös folt. Ha furunkulussá érlelődik, majd azt is lekaphatják. Mint Frédiről a gatyát.

A folyosón meglepően sokan vannak, csendben üldögélnek a padokon. Orvosra várnak, felvételre, leletekre, ki tudja. A szokásos kórházi a hangulat: hervadt, de reménykedő, magányos, de együttérző. Frédi bácsi felrikolt a sokaság láttán:

– Nézd, ember, mennyien vannak! És ezek mind élni akarnak. Azt hiszik, jár nekik... hát egy francot!

Miután minden szem részegeződik, egy visszafogott, leereszkedő, de barátságosságot sugalló kézmozdulattal üdvözli őket – ahogy a pápa szokta Húsvétkor a zarándokokat, vagy ahogy Sztálin elvtárs üdvözölte a május elsejei felvonulókat. Egy közepkorú férfi bólogatva rámosolyog, jelezve, hogy ő érti a viccet.

– Ne vigyorogj, öcsi, te is csak egy rakás lószar vagy! Tudhatnád már, hogy nálunk csak az alagsori tepsis legények a fasza legények!

Simplicissimus I. (2012, linómetszet)

PÉTER JÁNOS

Kriszti

Kriszti türelmesen várta, hogy a szarvasbogár megmozduljon. Gyuszi bácsi elmagyarázta, hogy csak tetszhalott, a rovarok gyakran tesznek így, ha veszély éri őket, a lemerevedéssel eljártsszák, hogy meghaltak, mozdulatlaná dermednek, hátha a ragadozó akkor nem veszi őket észre. Ha ügyesen beleolvadnak a környezetükbe, esélyük is lehet a túlélésre.

Jó volt a pihenő, gyorsabban nem is tudott volna visszasantikálni a táborba, így is többször meg kellett állniuk, hogy kipihenje magát. Gyuszi bácsi fordult vele vissza, a legjobb programról maradt le, a többiek a szomszéd táborral számháborúznak egész nap, ott maradnak az esti tábortűzre, majd csak éjjel jönnek haza. Éjszakai túra lesz, a hold és a csillagok fényénél fognak hazajönni. Egyszer édesapával is kirándultak éjszaka, akkor még Győr mellett laktak, Enesén, és hétvégére elugrottak Kőszegre a nagymamához. Őt édesapa kivitte egy magaslesre, hogy megnézzék a szarvasbögést, Peti még kicsi volt, ott-hon maradt édesanyával meg nagymamával. Körösligetről már csak nyáron jutottak el hegyek közé, ezért is örült Kriszti, hogy eljöhet a Mecsekbe, ráadásul a Réka-völgyben táboroznak, Peti is Réka lett volna, ha lánynak születik, mondta édesanya. Nagyon szerette Petit, már vett is neki egy kifestőt, amikor Pécsen voltak, azt adja neki ajándékba. Majd édesapának és édesanyának is visz valamit.

Többször át kellett menni a patakon, akkorát ugrani végképp nem bírt, Gyuszi bácsi vette az ölébe, úgy emelte át, mint amikor édesapa tette vissza a kiságyába, ha átmászott hozzájuk éjjel, amikor még kicsi volt. Gyuszi bácsinak olajos szaga volt, indulás előtt az autót szerelte, mert holnap azzal kell elhozni az ebédet, édesapa volt ilyen, amikor hétvégente a garázsban szerelt, még amikor Enesén laktak. Édesanya mindig azt mondta, hogy Péter, koszosabb vagy, mint a gyerekek, és olyankor mind a négyen nevettek, még Peti is, pedig ő kicsi volt, nem is értette, csak azért nevettek, mert a többiek is azt csinálták. Körösligeten már céges autót kapott édesapa, a vállalatnál szerelték.

Nagyon fájt, amikor kiment a lába, és arra gondolt, hogy jó lenne most édesapához bújni, de nincs itt, és egyébként gyakran otthon sincs, sokat kell mostanában utaznia. Klári néni azt mondta, hogy lehet, hogy a tábor végéig feküdni kell, hogy kímélje a lábát, ettől megijedt, mert lehet, hogy meg fog jönni az utolsó napokban, édesanya mondta, hogy hozzon vattát, az ő ciklusa még nem olyan szabályos, biztos, ami biztos, legyen ott a csomagban. Könnyebb lenne, ha bármi-kor kimehetne vécére, a kis négyszemélyes faházakban nincsen, csak lenn, a tábor bejáratánál. Lehet, hogy majd megkéri Klári nénit, hogy engedje leköltözni Veronikáék házába, ott úgyis van egy szabad hely.

Gyuszi bácsi minden pihenőnél mondott valami érdekeset, hogy azért sárga az egyik lepke, mert mérget tartalmaz, így a madarak látják, hogy nem jó megenni, meg hogy a patakban a kövek alatt apró rákok laknak, egy darabka felvágottat dobott bele, és tényleg, rögtön előjöttek a rákokcskák, mint amikor leejtett egy kiflicsücsköt az uzsonna közben, és csak este vette észre, addigra tele volt már hangyával. Olyan kár, hogy nem Gyuszi bácsi tanítja a biológiát, illetve Gyuszi, mondta neki, hogy tegeződjenek nyugodtan, Kriszti már úgyis nagylány. Kriszti először elpirult, aztán rájött, hogy nem arra gondol Gyuszi bácsi, arról még édesapával sem szokott beszélni, csak azt akarta mondani, hogy már nem kicsi. De a biológiát Klári néni fogja jövőre is tanítani, örült unalmas, csak felolvassa a könyvet szóról szóra, semmi olyan érdekeset nem tud mondani, mint Gyuszi.

Furcsa volt ez a tegeződés, a felnőttek közül Kriszti csak Magdi nénit tegezte, anya húgát, és Zoli bácsit, Magdi néni férjét, de őket kicsi kora óta ismerte, Gyuszi bácsit meg csak most látta először itt, a táborban, ő Pécsen tanít, szóval nem fogja leváltani Klári nénit. Amikor este néhányan a tűznél beszélgettek, Gyuszi bácsi hozott ki pokrócot, hogy meg ne fázzanak, be is takarta őket, és nézték a csillagokat. Klári néni elkezdte mutogatni, hogy melyik a Göncölszékér, de bezavarodott, pedig ezt még Kriszti is tudta, édesapa mutatta meg neki. De nem javította ki Klári nénit, egyszer még tavaly szólt neki, amikor összekeverte a sáska és a szöcske képét, akkor Klári néni nagyon megharagudott rá.

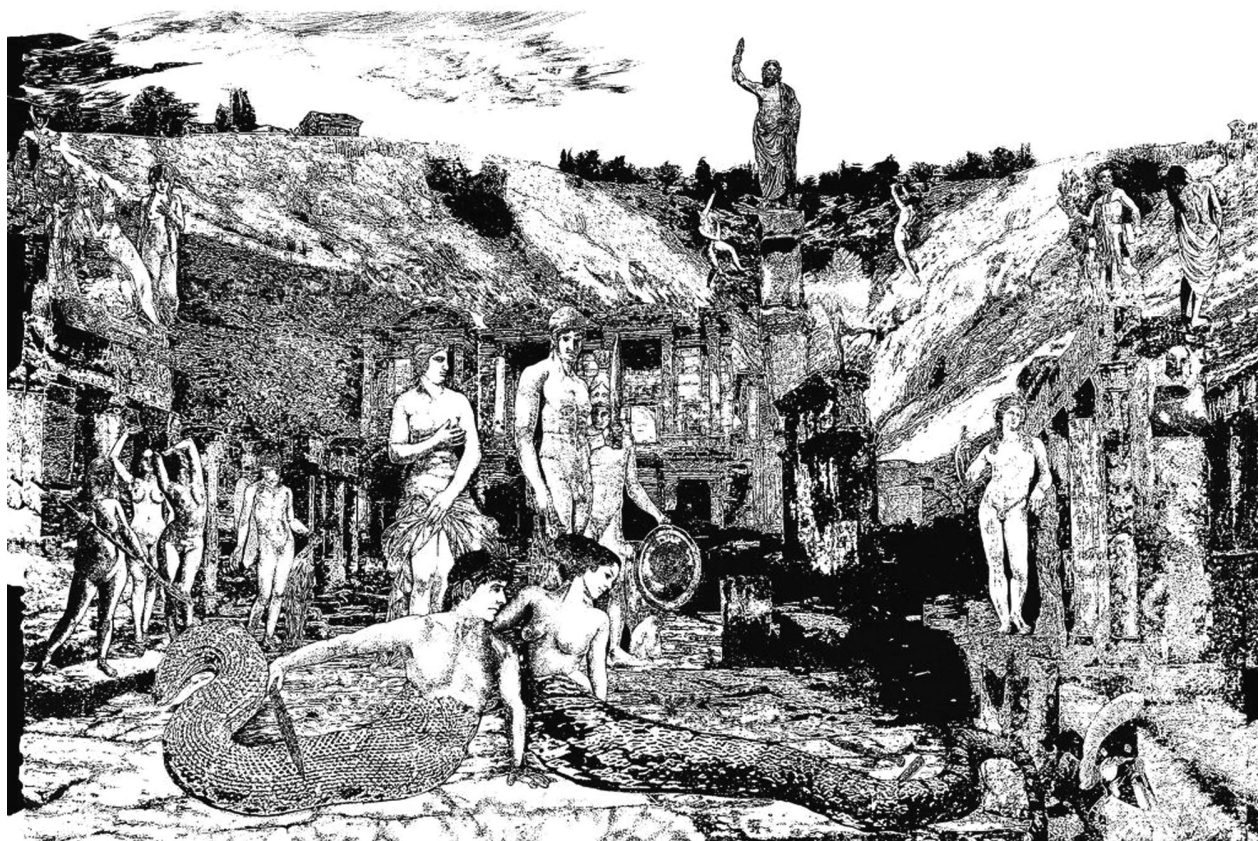
Tizenegy óra is elmúlt, mire visszaértek a táborba. Gyuszi bácsi azt mondta, hogy összeüt ebédre egy

rántottát, ha Kriszti segít, de csak elméletben kell, mert mozognia innentől tilos. A konyhában leültette, hozott neki egy kényelmes karosszékét az irodából, a lába alá meg egy hokedlit tett. Óvatosan felhajtotta a nadrágot Kriszti bokájáról, vizes borogatást tett rá, és adott neki fájdalomcsillapítót, de mondta, hogy majd talán ebéd után fog hatni. Kriszti büszkén irányította Gyuszi bácsit, még ki is nevette kicsit, mert nem tudta, hogyan kell feltörni a tojásokat. Tettek bele hagymát, szalonnát, zöldpaprikát is, kicsit zsírosra sikerült, de kenyérral nagyon jó ízű volt. Nem imádkoztak evés előtt, édesanyáékkal mindig szoktak otthon, de már tudta, hogy mások az iskolai és az otthoni szabályok.

Ebéd után Gyuszi bácsi azt mondta, hogy kegyetlenség lenne Krisztit felküldeni a felső sorban lévő faházba, dőljön le nyugodtan az övében, van egy üres ágy, ő délután úgymis a szereléssel lesz elfog-

lalva. Bevitte Kriszti öلبen a faházba, lefektette, betakarta, és mondta, hogy majd még ránéz, pihenjen.

A borogatás és a fájdalomcsillapító hatni kezdett, tompa zsibbadás vett erőt Krisztin, enyhe lázzal kevert kábult fájdalom, hol édesapa nyakában lovagolt, hol Petivel meg a macijával játszott, foltok, képek, hangok kavarogtak, számháborúzó lepkék, a fájós lábán hangyák és rákocsák mászkáltak. Édesapa simogatta a homlokát, olajzagú volt a keze, de nyugtató, kedves, aztán a kéz lejjebb indult, Kriszti felriadt, és érezte a torkában visszajönni a rántotta zsírját, nem édesapa volt, de hiába akart kiáltani, mozdulni sem tudott, lefojtott hangot hallott, hogy most tényleg nagylány leszel, és ha ügyes vagy, még élvezni is fogod, mozdulatlanra dermedt, de elrejtőzni nem volt esélye, és innentől fogva már így lesz, tetszhalál és halál között, ki tudja, meddig.

Harmonia és Kadmosz

BOTH BALÁZS

A terep

*Ki látja még, hogy az árkok és sátrak felett
a pára mint tört fehér kendő lebeg,
és fácán rikolt a felmagzott fűben?
Ártéri fűzfák lélegzete, gyér szellő
leng szomorúan és hűsen.*

*Az éj szörnyei felszívódtak.
Alakot vált fűszál, torony, homokpad –
tíz perc, és egyik sem árnyék.
Szín a fénnel keveredve, utolszor,
harc terepnek összeáll még.*

*Itt vált jelenné a félve várt holnap.
Csalitos partra kévék zuhognak,
négy égtájról bedől a távol.
Maroknyi szegecs a horpadt kék fémen
egy elúszó éjszakából.*

*Az emlékezet röntgene még rád lel,
rozsdás kompasz, harci gép-kadáver –
tűz-marta, hólyagos testek.
Vadvirágaid között, te ártér, húsz éve
csonttalan árnyak sietnek.*

Japán tusrajzok

*Hold-lámpás alatt
tóból kilépő árnykép –
zsong az öt érzék.*

*Árnyéktalan kert
e szempár. Hét földrésznyi
nyár hajnala.*

*Hajts fejet, testőr.
Mandulatej illatú
lábnyom a kövön.*

*Dús, termő ág ring,
két birskörtécske simul
hús tenyerébe.*

*Almafavirág
habselyem szirma zuhog
ösvényre, dombra.*

MEZEY KATALIN

Dsida Jenő emléktáblája Budapesten

Június 11-én délután irodalmi emléktáblát avattak a zuglói Ilka utca 15-ös számú, négyemeletes lakóház homlokzatán. „E házban élt szüleivel az I. világháború előtti években Dsida Jenő (1907–1938) költő, műfordító, és itt született testvére, Csengeri Aladár (1911–1986) színművész” – olvasható a szép emléktáblán, amely Oláh Katalin Kinga szobrászművész munkáját dicséri.

A párás hőségben kicsiny, de neves résztvevőkből álló közönség gyűlt össze az emeletes házaktól közrefogott utcában, amelynek ezen a szakaszán még egy zöld foltocska sem található. A XIX. század végén épült, vörös téglaborítású, puritán bérházban élt 1910-től 1914-ig, hároméves korától hétéves koráig az erdélyi magyar irodalom jeles alakja, a tragikus sorsú Dsida Jenő. Édesapja hivatása szólította a családot a fővárosba, és az I. világháború kitöréséig, az édesapa háborúba indulásáig laktak Zuglóban.

Muzsnay Árpád, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület főtanácsosa, a fáradhatatlan irodalomkutató és helytörténész találta meg a család budapesti lakhelyét Dsida Jenő öccsének, Aladárnak a születési anyakönyvi kivonata alapján. Ő kezdeményezte az emléktábla állítását a költő halálának 80. évfordulójára, amely több irodalmi szervezet, így az EMKÉ-n kívül az Írók Alapítványa és a Petőfi Irodalmi Múzeum összefogásával valósult meg.

Noha 1944-től 1958-ig Dsida Jenőnek még a nevét sem volt szabad említeni, sem a hazai, sem a határon túli hivatalos irodalmi életben, versei mély nyomot hagytak az erdélyi közönség szívében. 1990 után, sorra megjelenő verseskönyveinek és kritikai felfedezésének köszönhetően az anyaországban is elismert költő lett ismét, az elmúlt harminc évben jelentős kultusza alakult ki.

A család a trianoni békediktátum következményeit már Szatmárnémetiben, a költő szülővárosában érte

meg. Dsida itt járta ki iskoláit, itt jelentkezett első versével 1923-ban, szinte még gyerekként: „Tizenöt és fél éves voltam, amikor első versem – valami kis névnapi köszöntő – megjelent Benedek Elek nagyapó Cimborájában, s akkor kaptam az első honoráriumomat. Azóta sem voltam olyan boldogan büszke és magammal meglegedett, mint akkor” – olvashatjuk önéletírásában. Érettségi után családja kívánságára Kolozsvárra ment jogot tanulni. De itt is az irodalom foglalkoztatta leginkább, éveken át a Pásztortűz című folyóirat munkatársa volt. *Leszelkedő magány* című első verseskönyvét is Kolozsváron adta ki 1928-ban. Ekkor, 21 évesen már

nemcsak érett költő, de kiváló formaművész is, aki szabadverseiben is igényes: költői látásmódja egyedülálló és eredeti. Kosztolányi Dezsőt és a Nyugat költőit, Babits Mihályt, Tóth Árpádot érezte legközelebb a saját költőideáljához, de egyiküknek sem vált utánzó-jává.

Dsida Jenő legtovább tiltott alkotása, emblematikus verse az 1936-ban írt *Psalmus Hungaricus*, amely a magyarság sorsa miatt érzett fájdalom és aggodalom felfokozott, biblikus erejű kifejezése. A költő szerepét a figyelem összpontosításában, a tragikus sorsot kifejező közös ének megszólaltatásában látja: „Énekelj, hogy világgá hömpölyögjön / zsoltárod, mint a poklok tikkadt, kénköves szele, / s Európa fogja be fülét, / s nyögjön a borzalomtól / és örüljön bele!” – hangzik a hatalmas költemény befejező részében.

Nem szokták emlegetni, de tény, hogy szívbetegséggel megpecsételt, rövid élete szinte egybeesett József Attila életidejével. Sok mindenben különböző pályájuk nem egy feltűnő hasonlóságot is mutat. Mindketten korán, már gyermekfővel jelentkeztek verseikkel. Mindketten könnyeden és virtuóz módon verseltek, a látásmódjuk árnyalt, gyöngéd és játékos volt. Mindkettejük költészetében kiemelt téma a hazaszeretet és az Isten-keresés, az isteni gondviselésbe vetett végső bizalom. És – korai haláluk ellenére – mindketten rendkívüli és teljes költői életművet hagytak maguk után.

MÓZES HUBA
„...amit látott, gyönyörű volt”

Dsida Jenő mai és holnapi olvasóiban
 kiteljesedő költészete

Dsida Jenő költészete folyamatként fogható fel, amelynek kezdeteit vers- és fordításkísérletek sokasága jelzi, közöttük 1923-tól már olyanok is, amelyek kísérlet voltukat meghaladják. A kevéssel későbbiek közül, 1927-ből idézem Dsida egyik Goethe-fordításának többször javított változatát, amely úgy kel versenyre a jeles elődök tolmácsolásával, hogy közben merít is megoldásaikból: „Csúcson, élen hallgat / az éj. / A lombfuvallat / is csekély / sóhajnyi nesz; / fészken elült a madárka. / Várj, – nemsokára / te is pihensz” (Goethe: *A vándor éji dala*).

Egy évvel korábban Márk, Lukács, Máté és János nyomán fogalmazza meg Dsida Jézus szenvedéstörténetének színopszisztát oly módon, hogy idősíkok váltakoztatásával fejezi ki azt, amivel a szenvedéstörténetből 1926-ig szavakba foglalhatóan azonosulni tud: „Éjsötét a kert... a szívem beteg... / A fák között már fáklya közeleg... – / Egy kevés idő és nem láttok engem” (*Evangélium*).

A műfordítások folyamatként felfogott sorozatában Heinét és Goethét – többek között – Catullus és Propertius, Assisi Szent Ferenc és Puskin, Georg Trakl, Ernst Toller és Adolf Meschendörfer, Eminescu és Arghezi követi. Assisi Szent Ferenc magyar fordításai közül a legérzékenyebben Dsidáé juttatja kifejezésre azt a szerepet, amelyet a *Naphimnusz* a népnyelven megszólaló európai lírában betölt. A tizenegy eredeti változatban, köztük hat főváltozatban fennmaradt eminescu-i *Glosszát* tolmácsoló Dsida – egy évtizeden át készült fordításai harmadik főváltozatában – úgy szólaltatja meg magyarul az eredeti negyedik főváltozatát, hogy tolmácsolása zenei hangzásával a múlt század harmincas éveiben még nem ismert hatodik eredeti főváltozat optimizmustöbbletét is előlegezi. A fordítás végső változatának utolsó szakasza: „Légy közömbös holtodiglan, / bármi csábit, hajt előre. / Nincs hullám, mely el nem illan: / bízni balga, félni dőre. / Vésd eszedbe minden módon, / mi

rossz és jó, meg ne tévedj. / Minden új és minden ódon. / Évre év jön, évre év megy.”

A *Glossza* eredetijének hatodik főváltozatát 1989-ben Jancsik Pál fordította. Ennek a fordításnak az utolsó szakasza: „Maradj derűsnek, hidegnek, / Ne félj s ne remélj lobogva. / Minden marad s minden elmegy, / Mivel minden oly egyforma. / Éjszaka után a fényre, / A rossz után várj a jóra. / Míg alá s fel jár a mérce: / Az idő megy s megjön újra.”

A folyamatjelleg Dsida eredeti verseiben, a versek bibliai és egyetemes irodalmi intertextualitásában, a *Leselkedő magány*, a *Nagycsütörtök* és az *Angyalok citeráján* kötet hangváltásaiban is tetten érhető. Mindez ugyanakkor Dsida egyedi hangvételének egységét is biztosítja. Példaképpen a költő halála után több évvel közölt *Vidáman folynak napjaim...* kezdetű költeményt idézném, amely formájával, illetve formaváltozatával az egyetemes és a magyar líra sajátos vonulatába illeszkedik. Az alap az angol–skót népballadának, illetve Vörösmarty Mihály *Szózatának* és Arany János *A walesi bárdok* című balladájának Chevy Chase-strófa nevű versformája, amelyből a magyar irodalomban az első világháborút követően a strófa hosszabb és rövidebb verssorának összevonásával alakult ki a szorongató feszültséget érzékeltető, álarcos Chevy Chase-periódus. Az új formaváltozatot képviselő testvérvéresekből egy-egy sorpárt idézek: „Ő, varázs van a szavakon, hogy a Teljesedés / fordítva értse mind, s legyen elátkozott vetés” (Babits Mihály: *Szittál-e lassú mérgeket*, 1919); „Lesz, ami lesz – még átesünk pár borzalom során. / A balsors – ha mind elveszünk – majd véget ér talán” (Tompai László: *Éji szálláson egy vén vártorony alatt*, 1922); „Úgy pattannék már szertesét, vad véghe-tetlenül, / és nyögve állok, mint az íj, mely nyíltalan feszül” (Jankovich Ferenc: *Epilógus*, 1930-as évek); „»Az nem lehet, hogy annyi szív...« Maradj nyugodt. Lehet. / Nagy hatalmak cserélnek majd hosszú üzenet-tet” (Márai Sándor: *Halotti beszéd*, 1951).

És idézem Dsidától a feltehetően 1935-ben vagy 1936-ban írt *Vidáman folynak napjaim...* kezdetű költemény három szakaszát: „s a világító, sárarany pohár csak fennakad / kezemmel együtt, magasan és minden megszakad, / összedől, mint torony, amely vad földlökést kapott: / megállítod, mint Józsuá, az íjas, a napot. // És síri csönd lesz mindenütt, elhallgat a zene, / mintha örök, tusfekete sötétség kezdene / terjedni lassan, valami emésztő, végtelen / szomorúság,

A szerző 2018. június 11-én, a Petőfi Irodalmi Múzeum Dsida-emlékestjén elhangzott előadásának írott, szerkesztett változata.

még kék az ég, de kékje éktelen, // még ver a szív, de már kihagy és megpihenni kész, / még van a föld, de füstbe fül, és foszlik az egész, / a fej előre billen és rokkánva hull a váll, / a levegőben a meleg téboly sejtelve száll.”

Ezekből a szakaszokból is megítélhető talán, hogy Dsidának az új formaváltozatban megszólaló verse személyesebb, líraibb jellegű, mint a másoktól korábban idézettek.

A költő halála után jelent meg hat szakaszból álló *Tíz parancsolat* című versfüzére is, amelynek címe alá a posztumusz kötetben a *Töredék* alcím került. Kérdés azonban, hogy az alcímet nem írta-e felül az öntörvényű költői alkotás. Nem véletlen talán, hogy olvastán Thomas Mann *Doktor Faustus*ának az a mozzanata jut eszünkbe, amelyben Beethoven az opus 111-es zongoraszonáta kéttételességét firtató famulusával közli: harmadik tétel megírására „nem volt *érkezése*”. Ha Dsida alkotásának parancsolatait a kőtáblák parancsolataival próbáljuk egyeztetni,

szükségképpen be kell látnunk, hogy az egymást követő szakaszokból valójában semmi sem hiányzik. Dsida versfüzérének utolsó szakasza: „Felebarátod ökre, háza / után kívánságod ne légyen: / ilyen szegénységekre vágyni / nagy szegénység és csúnya szegénység. / Orrodba édes illatot gyűjts, / szívedbe békét és mosolygást, / szemedbe fényt, hogy az utolsó / napon is tudj örülni folyvást / s eképpen szólj csak és ne mondj mást: / köszönöm, hogy tápláltatok, / hús, alma, búza, lencse, borsó! / Amint jó volt hozzám a bölcső, / tudom, hogy jó lesz a koporsó. / Ki most lefekszik, nem kívánta, / hogy földje legyen, háza, ökre, / de amit látott, gyönyörű volt / és véle marad mindörökre. / És övé marad mindörökre.”

Ahogy a *Tíz parancsolat*ot nem tekintjük, nem tekinthetjük töredéknek, nem állíthatjuk azt sem, hogy a költő korai halálával költészete befejezetlen maradt volna. A több évtizeden át mesterségesen támasztott akadályok ellenére ez a költészet bennünk, mai és holnapi olvasóiban teljesedik ki.

Keresztek hegye I. – Mindenkinek (2014, linómetszet)

CSONTOS MÁRTA

„Egy roppant kéz utánam nyúlt...”

A lírai szövegszubjektum pozíciója
Reményik Sándor *Lobogódísz* című
költeményében

Reményik Sándor intellektuális, a filozófiai megközelítések iránt fogékony alkotó volt, aki számos versében magas szinten tematizálta a lírai szövegszubjektum pozícióját. Így az 1922-ben, Radnabereken írott *Lobogódísz* című költeményben is, amely az alábbi elemzés középpontjában áll.

*Fekete fenyőlobogók közt
Lobog egy hófehér:
Én vagyok az, – fehér ruhámba
Belemarkolt a szél.*

*Az Isten ezt a szirttetőt
Lobogódíszbe vonta,
Fennen lobognak zászlai:
Fekete-fehér pompa.*

*Zászlótestvérek, bús fenyők,
Rivalljon most az ének:
Egy roppant kéz utánam nyúlt
És kitűzött közék.*

*Zászló vagyok, zászlók között,
És feszülök a szélbe,
És nőni érzem magamat
Az időbe s a térbe.*

*S az időn túl s a teren túl
Az örökkévalóba,
Én, lélek, egyetlen való:
Az Isten lobogója.¹*

Reményik érzéki-szemléletes formában, a poliszémia eszközeivel alkotja meg a *Lobogódísz* sajátos jelentésvilágát. A művészi szöveg teremtő eszközei közvetett módon járulnak hozzá a transzcendencia felé törekvő földi világ hiteles ábrázolásához.

1 REMÉNYIK Sándor: *Lobogódísz* = R. S. *Összes versei I*, Luther Kiadó, Budapest, 2012, 351–352.

A vers már az első versszakban is ellenpólusokra épül: a „fekete fenyőlobogók” és a „hófehér ruhás Én” ellentétpárja analóg a sötétség és a fény kettősével. A strófában megjelenő összetett költői kép sajátos „jelentéskondenzációt” valósít meg: szoláris, szakrális és theophanikus vonatkozásban egyaránt értelmezhető; utal a tökéletességre, a halhatatlanságra, de rejtett módon a gonosz erők munkájára is.

A kezdés szokatlan képi kapcsolódásában a ’fenyőlobogók’ az Én ’fehér ruhás’ alakja mellé rendelődnek (és a hangsúly az együttlétükre kerül). Ugyanilyen szokatlan a ’zászlótestvérek’ metaforája is, hiszen a fenyők antropomorfizációjával az ember, a dolgok és a jelenségek viszonya kap sajátos jelentéstöltetet. A természetben együtt élő fák mint ’zászlótestvérek’ és a magányos költő embervilágban való léte történeti dimenzióban tárul fel. A fehér ruhás ’én’ könnyű lebegését megzavarja a szél mozgalmasságot sugalló, dinamikus ’cselekedete’, s a cselekvőképességet felerősítő ’belemarkol’ ige a költőt is kimozdítja kontemplatív szerepéből. (Az ehhez hasonló, a vizualitás fokozásának szolgálatába állított szokatlan képi kapcsolódásokat Zalabai Zsigmond az úgynevezett „kettősképi gondolkodás” megnyilvánulásainak tekinti.²)

Reményik költeményében a természeti táj a teremtés mesterműveként jelenik meg. Majd az ember nélküli állapot méltóságába és megbonthatatlan szépségébe belép az emberi lény. A természeti és az emberi létezés összekapcsolódása azonban nem problémamentes: erre utal a ’bús fenyők’ jelenléte, és a ’rivalljon’ ige, amely kifejezetten negatív jelentéstartalmú. Úgy érezhetjük: a nagy, békés összetartozást valami erőszakosan megzavarja.

A *fekete-fehér* ellentétpár ismétlése (az első két versszakban) lehetővé teszi a szubjektum pozíciójának kiemelését. A ’zászlótestvérek’ és ’fenyőlobogók’ kettős képei az összetartozás mellett helyhez kötöttséget, cselekvésképtelenséget is sugallnak. Mindezt Reményik magára is vonatkoztatja; ez az állapot magyarázza passzív heroizmusát is. ’Kitűzték’ a magas-

2 ZALABAI Zsigmond: *Tünődés a trópusokon*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1998, 25. – A szerző poétikaelméleti munkájában a trópusok szerepével foglalkozik. Úgy véli, hogy a ’szókép’ kifejezés nem túl szerencsés, mert a „megnevezés [...] azt sugallja, hogy a *kép* az egyes szóban van (ám ilyen módon a szótól jelölt valóságdarab „tárgyképe” értendő rajta), a lényeges vonást viszont, ti. hogy a képszerűség szavak (jelentések) kombinációja által jön létre, nem hangsúlyozza. Márpedig éppen a kombinatorikus jellegben kell keresnünk a kettősképek megkülönböztető vonását”. *Uo.*, 39–40.

latra, a figyelem középpontjába kerül, de nem igazi cselekvőként, hanem szellemi útmutatóként.

A teremtéstörténetet idézi a harmadik versszak: „Egy roppant kéz utánam nyúlt” – majd ez a kéz kitűzte, megjelölte a helyét. És ez nem egyszerűen az egyén – végzetszerű – sorsának, hanem az általában vett emberi sorsnak is lényegi jellemzője. (Ami a korábban írott *Predestinatio* című Reményik-versnek is középponti gondolata.)

A „Zászló vagyok a zászlók között” kijelentés arra utal, hogy a költő kiválasztottnak érzi magát a kiválasztottak között. Pozícióját dinamikus igékkel jelöli ki („feszülök a szélbe”, „nőni érzem magamat”). Az embert térben és időben jeleníti meg, így helyezi bele önmagát a történetiség folyamatába, így érti meg a teremtett ember világrajöttének értelmét, a világhoz való tartozásának szükségességét. Az ember léte időhöz kötött, az idő végeessége határt szab ittlétének. Ugyanakkor az ittlét történetiségének vége a halhatatlanságba, az örökkévalóságba vezető út kezdetét is jelenti Reményik számára.

*

Aligha vitatható, hogy poétikai szempontból a zászló-metaphora a vers legmeghatározóbb mozzanata. Az ’Én’ itt zászló alakváltozatban jelenik meg, s ez a sajátos metamorfózis az egzisztenciális történet egész folyamatát végigkíséri.

E – lényegi eszmei tartalmakat érintő – metaforizáció nem előzmény nélküli Reményik életművében. Egy néhány évvel korábbi költeménye, az 1917-ben írt *Zászló a szélben* ugyanazt a metaforizált szöveg-szobjektum pozíciót mutatja fel, mint a *Lobogódisz*, csakhogy az előbbi vers a zászlóvá átváltozó költői szobjektum „önértékvesztését” is megfogalmazza. A három – egyenként nyolcsoros – strófából álló költeményben a versszakok elején ismétlődő sorok – „A játszi szél a szövetembe kap: / Ma zászló – holnap rongydarab” – egyrészt fokozzák a mű érzelmi-hangulati hatását, másrészt hozzájárulnak a – pesszimista, relativista – mondanivaló megerősítéséhez. A ’játszi szél’ és a ’rongydarabbá változó zászló’ képzetei éles kontrasztban állnak egymással: az egyik kedves, évődő, a másik kifejezetten komor hangulati tartalmú. A ’ma’ és a ’holnap’ ellentétének kiélezése fokozza a bizonytalanságot. A verszárlat pedig kiteljesíti a dezillúziós eszmei tendenciát. Reményik víziója szerint a valaha reményteli költői „cselekvés” a nem is olyan távoli jövőben előbb defenzívába szorul, majd feltétel nélküli kapitulációra kényszerül: „Milyen jó lesz a széltől megpihenni / Elkopni, mint a fegyverek, a vágyak, / Eltűnni, mint akit sohasem láttak, / Az eszmék, álmok, harcok, hiúságok / Sírján kacagni az egész világot.”³

3 REMÉNYIK Sándor: *Zászló a szélben* = R. S. *Összes versei I, i. m.*, 44.

Keresztek hegye II. – Maga (2014, linómetszet)

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ

ReménytűzJelenczki István *Öröktűz I–II.*
című portréfilmjéről

A rendező dokumentumfilmje hiánypótló. Reményik Sándort (1890–1941) hét évtizede, a kommunista hatalomátvétel idején kiradírozták az irodalomtörténetből, és ezáltal a köztudatból. Az irodalomkönyvek még a nevét sem említik, nyilván azért, mert nem felel meg a második világháború utáni politikai korszakok ideológiájának egy olyan etikájú és esztétikájú életmű, amely a magyar és a keresztény értékeket állítja a középpontba, illetve amely erőt ad az ország trianoni szétदारabolása után. Ez a dokumentumfilm egy kiemelkedő, de elfelejtett költő, szerkesztő portréja, egyben korrajz a XX. század első harmadának felének Erdélyéről, Magyarországról, és mint ilyen, rendhagyó irodalomóra azok számára, akik élményszerűen, mégis számos hasznos információval pótolnák az ideológusok és politikusok által mesterségesen kreált űrt.

Művészi dokumentumfilm – ez a rendező, Jelenczki István védjegye. Bár igényesen fényképezett, jól megszerkesztett dokumentumfilmek akadnak, ilyen mély rétegzettségű tévéfilmet azonban ritkán lát a nagydíjazott közönség. Az alapanyag dokumentumokból áll: korabeli fotókból, filmrészletekből, Reményik életéhez kapcsolódó helyszínek mai mozgóképes felvételeiből, képi alakzatokból és szóképekből, könyvek, dokumentumok részleteinek reprodukcióból és hangzó változataiból, mai szakértői elemzésekből, illetve versinstallációkból. Az utóbbiakat filmverseknek is lehet nevezni, így jelöli meg ezen egységeket maga a rendező is.

A filmvers költeményre komponált audiovizuális installáció, amely a következő főbb elemekre épít: a versszöveg hangzó és/vagy képszerűen mutatott kézirat, illetve nyomtatvány formájában; a verset előadó, megidéző színész; színpadi szimbolikus díszlet; életrajzi, korfestő, természeti és az elhangzó műben idézett vizuális elemek; hangszeres és énekes kísérezene. A Jelenczki-féle filmversnek gyakori és fontos alkotóeleme a különös érzékenységgel fényképezett arc, a versmondó színész tekintete, ami nyomatékosítja, hogy a költemény egy mélyen humán nyelvi

közlési forma, amelyhez szervesen hozzátartozik a szerzői, az előadói személyiség és személyesség. Takács Bence ebben a filmben egészen kiválóan, mély átéléssel, egyben kiegyensúlyozott érülettel, értő prozódiai tagolással oldotta meg a feladatát. Ugyanilyen színvonalon tolmácsolta a verseket az e filmben csupán a hangját kölcsönző Oberfrank Pál és Simon Péter, és sokat hozzáadott a filmhez narrátorként Blaskó Péter is. A filmvers másik fontos eleme a vers tényeihez, kontextusához és hangulatához illesztett mozgó- és állóképek sorozata. Ezek esetenként illusztrálják az adott költemény képeit, de nem a vers képteremtő mechanizmusa ellenében, hanem azt kiegészítve, újrafogalmazva, gyakran továbbgondolva. A zene átszövi az egész filmet, és Hortobágyi László kísérezeneje hol belesimul szinte észrevétlenül a filmvers szövetébe, hol jelképző szinten kiemelkedik. Különösen szépek és emelkedettek a kísérettel vagy kíséret nélkül Benkő Dóra Rózsa által előadott népdalok. A művészi installációs részek prózai, tehát történelmi, irodalomtörténeti és pszichiáteri szakvéleményekkel váltakoznak. E különböző stílusrétegek szerves egészet alkotnak, és a teljes dokumentumfilm is filmverssé áll össze.

A film alapszerkezetét a portré, tehát egy életút kerete adja. A látott, hallott információk az életút kronológiáját követik a születéstől a halálig, azonban bőven előfordulnak előre- és hátra-, illetve a kontextusra történő utalások. Ennek a portrénak az az alapgestusa, hogy megragadja a kiemelkedő képességű, és a kortársaira nagy hatást gyakorolt költő személyiségét a versein és az életrajzán keresztül, illetve elhelyezze őt abban a korban, amelyben élt. Reményik kiváló példa arra, hogy milyen termékenyen szervesült alkotóművészetében minden külső és belső körülmény: a családi szellemi örökség, az enyhén depresszív alkat, a századelő kolozsvári és erdélyi műveltsége, illetve az ország trianoni szétदारabolását jelentő lelki és mindennemű politikai, ideológiai, anyagi nyomás. A film élményszerűen megmutatja, hogy milyen kivételes etikai és esztétikai színvonalú verseket eredményezett a keresztény lelkületre épülő, minden külső és belső bajjal szembenező küzdelem.

Külön érdekessége és előnye a filmnek, hogy szakértőként nem történészt vagy irodalomtörténészt szólaltatott meg, hanem egy kutató pszichiátert Dr. Németh Attila személyében, aki a lélektani diagnosztika módszertani megközelítésén keresztül minden

lényeges eszmetörténeti, etikai és esztétikai jelenségre alapos magyarázattal szolgál. Ide kívánczok egy személyes észrevételem. Reményik verseinek egy része ugyan az unipoláris depresszió közvetlen vagy közvetett hatása alatt született, azonban a verseket mégsem érzem patológikus gyökerűnek. Ahogy a költő legyűrte a külső és belső eredetű feszültségeket, az folyamatában és eredményében egyáltalán nem orvosi diagnosztika, nem kezelés és nem gyógyulás, hanem művészi alapú megtisztulás. Egyszerűen mondván, a versek lelkülete egészséges, még akkor is, ha több esetben a depresszióból eredő szorongás állapotának leírásából indulnak ki.

Reményiknek gyerekként és fiatakként gondtalan élete volt, hiszen édesapja saját korának elismert, sikeres építész volt. A költő fiú (és felnőtt) depressziója nem a nélkülözésből eredt, hanem genetikai jellegű volt, amiként ez általában lenni szokott Dr. Németh Attila szakvéleménye szerint. Az ilyen alkattú, tehát nem súlyos depresszióban szenvedő emberre a külső nyomás még termékenyen is hathat, ahogyan ez Reményik esetében is történt. Ő például a trianoni traumát nem úgy élte meg, hogy kedély- és fizikai állapota tovább romlott volna, hanem aktívan szembenézett a problémával, és optimista, lelkesítő, bátorító verseket írt több éven keresztül. Ezeket a verseket Végvári néven jegyezte, de nem a rejtőzködés, hanem inkább az éthoszt kiterjesztő hatása miatt. E műveit megírásuk hónapjaiban, éveiben nem is tudta közölni nyomtatásban, mert nem volt kiadó, amely az anyagi szűkösség és a cenzurális óvatosság miatt vállalkozhatott volna rá, ezért kéziratban terjedtek, és adtak tartást sok erdélyi és anyaországi magyarnak. Ez kiváló példa arra, hogy egy adott eszme, illetve egy bizonyos érzület- és gondolatvilágú versciklus spontán módon is képes terjedni. Jelenczki filmje kiemelten kezeli a Végvári-verseket, és külön történelmi kitérőt illeszt a film szövegébe az 1920-as békediktátumról. Ez az epizód lényegre törően idéz korának képi és szöveges dokumentumaiból, rávilágítván a békediktátum igazságtalan, sőt világgazdasági szempontból is előnytelen voltára. A dokumentumok a résztvevő külföldi miniszterek és kormányfők nyilatkozatait idézik, akik már 1920-ban, vagy néhány évvel később érzékelték az egész világpolitikai folyamat és döntés szégyenteljes voltát, negatív hatásait.

A film stíluseszközei közül a kisszerkezeti elemeket: a színpadi installáció szimbolikáját és az

alakzati-szóképi jelentésképzést (többnyire montázst) tartom a legfontosabbnak. A színpadi installáció mindössze egy fekete talapzatú, három-négy méter magas keresztből áll. Ez alatt a kereszt alatt mondja el Reményik Sándor több versét a fiatal színész, Takács Bence. Az egyszerű dekoráció nem jelent túlzott leegyszerűsítést. A kereszt önmagában a Reményik által képviselt keresztény szellemiség jelképe, egyben szimbóluma az 1920-as békediktátummal darabokra szabdalt országnak, a magyar nemzet ok nélküli, jogtalan és igazságtalan keresztre feszítésének. A kereszt motivikusan, több különböző képkivágatban és beállításban jelenik meg. A tárgy (díszlet) és a színész alakja több kompozíciós együttest képez, amelyek az elhangzott verssel összhangban számos jelentésárnyalatot megjelenítenek, megfogalmaznak. A kereszt és az ember kettős kompozícióját kiegészíti még a Reményik önéletrajzában és verseiben gyakran feltűnő jelkép, az augusztusi éjszaka a csillagokkal, a hullócsillagokkal. Az installációban ez fekete vásznon megjelenő csillagos égbolt. Az álló- és mozgóképes felvételek egymás után és egymásra fényképezett rétegei a képi retorikai alakzatok és szóképek gazdag tárházát kínálják fel az nézőnek. Ezek is a Jelenczki-féle filmvers alapvető, felismerhető eszközei. Az álló vagy hullócsillagok, a köveken szétporló víz, az erdélyi hegyek lélekemelő, perspektivikus (légből rögzített) látványa és a hasonló képek önmagukban, és az elhangzott versekkel, a zenével, a dokumentumokkal és az elemzésekkel összhatásban is megmaradnak a maguk fizikai, érzéki valóságosságukban, illetve emelkednek jelképekké szakrális mivoltukban.

A színészi játékról már szóltam. A versmondásokat a letisztultság és az ihletettség jellemzi, a narratori és a szakértői megnyilatkozásokat pedig a szakszerűség, a szakmai és az etikai korrektség. A film egészében ugyancsak letisztult, és nagyon szépen, nyíltan mutatja be egy alkotóművész költői és emberi kvalitásait a közösségi, a keresztény és a magyar értékek tükrében.

A hallgatóságra tett hatás, a pathosz két fő megközelítésben vizsgálható. Az egyik az érvelésnek a közösségi értékrendre való hivatkozási pontjaiban érhető tetten, a másik pedig a hatás eredményességében. Az értékekre már többször hivatkoztam a fentiekben, és ezek felvállalása, megidézése, magas esztétikai szinten való megidézése becsületére válik a rendezőnek is, korábbi, hasonló jellegű vagy más

Jelencki István és Takács Bence (fotó: Belovári Tibor)

filmjeihez hasonlóan. A nézőkre tett hatás az ezen értékekkel való azonosulási lehetőségben érvényesül. Ma, a XXI. század elején is szükség van ezeknek az értékeknek a megélésére, a Trianonnal számot vető, és annak ellenében minden lehetségest megtévő „öröktűz” megőrzésére. A film rendezője komolyan vette Reményik üzenetét, miszerint ő is továbbadja a lángot. A közönségre tett hatás természetesen eredményességében is tetten érhető, hiszen Jelencki István filmjei széles érdeklődő kört mozgatnak meg. A bemutatón meg szokott telni az Uránia Nemzeti Filmszínház díszterme, ahogy ez történt az *Öröktűz* esetén is 2018. március 24-én, és általában további vetítésekre is igény van. Ha az adott film nem talál forgalmazót a hagyományos mozihálózatban (többnyire nem), akkor az országhatárokon innen és túl otthonra lel az értékörző közösségek klubjaiban. Ahogy Reményik Végvári-versei terjedtek kéziratban az 1920-as években, úgy terjednek Jelencki filmjei is közösségi vetítéseken.

Reményik Sándor verseivel és élettörténetével viszonyult a XX. század elején-közepén kibontakozó közösségi sorshoz. Éthosza, személyes példája fontos meggyőzőeleme műveinek. Mint ismeretes, és a filmben is elhangzott, szerény ember és szerény alkotó volt, aki mintegy meglepetéssel vette tudomásul olvasói és szakmai sikereit, hiszen úgy vélte, ő csupán leírta, amit gondol és érez. Ezek a gondolatok és érzések azonban túlmutatnak az egyénen, a keresztényi magatartás a hátrányból, az áldatlan helyzetből is erényt kovácsol. Reményiket sokan szerették, tisztelték, verseit breviáriumként olvasták, felolvasásait kitörő lelkesedéssel hallgatták. A szakma elismerését két Baumgarten-díj fémjelzi (1937, 1941), a közélet megbecsülését pedig a Corvin-lánc (1940) és a posztumusz Magyar Örökség-díj (2002). A film méltó módon emlékezik meg róla, és sokat tehet azért, hogy jeles költőnk újra az irodalomtörténet és a közgondolkodás része legyen, ahogyan volt az 1940-es évek végéig.

SÜTŐ CSABA ANDRÁS

sátoros tető

megmutatja magát a tető. a cserepek rendjébe lassan belebont a szem. oszlik a vörös homogénje. láthatóvá lesznek az illesztések, törések, repedések, lecezés, lejtés, gerendák, ilyenek. szilánkok, túlevelek az ereszcsontra vályújában. kedvelt színe sikerét, kudarcát magáról lassan veti le. a festett bádoggal beszippantja az alsó cserépsor alját, vízszintes, majd esése függőlegesbe vált. malter fehérlik a kúpcserepeken. lépcsőzetesen emelkedik a vakolatlanul hagyott tűzfal. a cserepek széle törött, a rakásnál sérülhetett meg vagy az átrakásnál, errefelé sosem tudni, mi hány éves, a bontott anyagnak párja nincs, házakon cserép, a telkek négy sarkában az előző tető.

az égnek támasztott, pofára ejtett véből a kémény előmered. omlik a fal, szellőzőrács szuszog a falban. orgona, meggy és mályva takarja el. a jó ízlés határait magasra srófolja a tujasor, szintre hozza a muskátli hegemoniáját. nem kell, mert mindenkinek van. zöld, piros, kommersz és szép, feltétlenül az. ízlés szerinti, örök konfekció.

*lassan újra értelme lesz
előttnek utánnak
a tengeremély mostból
felhomálylik
az innen az oda
az itt az ott
az ettől az addig
a már a még
két partja között
olvasható masszává
nyúlik a víztömeg
két kövezés között
visszafelé folyik a víz
a tavaszi ár hozta
szálfák vízszintesen
srégen felnyomva a partra
törzsükről águkról
szárad az iszap
lassan megszívja magát
vízzel az ártéri réttel
áztatja a kabátot cipőt
sötétedik
jobban kilép
a töltés tetejéig
kaptat rááll a tetejére
talpa alatt megforgatja
a kavicsokat
kifújja magát
fel-felugatnak
a gátőr kutyái
a sötétlő lében
sárga csíkok pöttyök
innen már ellátni hazáig
megvan a házfalak sziluettje
fejünk alá párna
sátoros tető*

KILLYÉNI ANDRÁS

A vívópást története

Pósta Sándor életútja a kolozsvári vívóteremtől a párizsi olimpiáig

Előszó

A következő történet a XX. század első éveiben játszódik, többnyire Kolozsváron. Akkor, amikor a város főterén már állott Mátyás király lovas szobra, az úri közönség pedig a New York szállóban mulatott. Amikor az egyetem új épületében már a legmagasabb szinten oktattak a professzorok, az egyetemi klinikákon pedig a kor legmodernebb eszközeivel gyógyítottak. Röviden: amikor Kolozsvár a magyar korona egyik legértékesebb drágakövének számított.

Kolozsvár ezidőtájt valódi oktatási központ volt. A katolikusok, reformátusok és unitáriusok gimnáziumaiban ezernél több diák tanult, az egyetem négy karán, illetve a kereskedelmi és gazdasági akadémiákon úgyszintén. A tanító- és tanítónőképző mellett polgári iskolák sorában koptatták a fiatalok a padokat. Sőt, már a leánygimnázium is létezett, amely a Sétátér mellett gyönyörű épülettel rendelkezett.

A kor látványos vívmányai: a gáz-, villany- és ivóvíz ellátás, a kanálisrendszer, a telekkönyv, a parkok és a sétateretek. És az egyesületek sora, ahol a város polgárai megtalálhatták kedvenc szórakozásukat, időtöltésüket, többek között kedvükre űzhették a korszak divatos sportjait. Télen a korcsolyázást, tavasztól őszig az atlétikát, a kerékpározást, a labdarúgást és más labdajátékokat, az úszást vagy éppen a vívást.

Ekkor már évek óta magas szintű sportélet zajlott a középiskolákban, az akadémiákon, illetve az egyetemen. Az igazgatók, rektorok jól tudták, hogy az oktatás mellett a testnevelés is fontos. Ők maguk is sportoltak, részt vettek különböző egyesületek munkájában. Haller Károly, Óvári Kelemen, Fabinyi Rudolf, Szabó Dénes, Felméri Lajos vagy Istvánffy Gyula – íme, néhány név azok közül, akik sportvezetőként is maradandót alkottak.

Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a XX. század fordulóján a kolozsvári sportélet emblematikus sportja a vívás volt, közel nyolcvanéves múlttal. Gróf Kendeffy Ádám és báró Wesselényi Miklós kezdeményezésére Kolozsváron Pesttel egy időben indult meg a vívás intézményes oktatása. Sőt, az 1830-as évektől

ösztöndíjas rendszer is létezett, így arisztokrata pártfogóknak köszönhetően szerényebb anyagi háttérrel rendelkező ifjak is vívhattak.

A vívás hagyománya túlélte az 1848–49-es szabadságharc leverését követő nehéz éveket, 1872-ben pedig felépült a város első szakszerű torna- és vívóterme. Ennek ellenére az 1890-es évekre a vívósport hanyatlott, mígnem ifjabb Wesselényi Miklós (az árvízi hajtós Wesselényi Miklós fia) újraélesztette a vívóéletet.

A modern vívóakadémiák kora Kolozsváron

Kolozsváron 1818-ban nyílt meg az első vívóterem, Gaetani Biasini olasz vívómester magániskolája. Biasininek sikerült az előkelő erdélyi ifjúsággal megszerettetnie a vívást. Nála vívtak olyan jeles személyiségek, mint gróf Kendeffy Ádám, az erdélyi reformmozgalom kiemelkedő alakja, báró Jósika Lajos, az erdélyi Római Katolikus Státus világi elnöke, vagy gróf Béldi Ferenc, de rendszeresen látogatta vívótermét a fiatal zsbói arisztokrata és sportember, Wesselényi Miklós is.

A kolozsvári vívás története tehát Gaetano Biasini olasz vívómester tevékenységével kezdődött. A tudás, illetve a vívómesteri állás ezután mesterről mesterre szállt. Biasinit tanítványa, Uzoni Antal, őt pedig kettőjük tanítványa, Helmreich Jakab követte. És a sor folytatódott Tompa Károllyal, Páska Zoltánnal és Kövári Mihállyal, majd annak fiával, Köváry Arthurral. Mesterekkel és tanítványokkal, akik mind fontosnak tartották, hogy továbbadják tudásukat, illetve a lovagiasság szellemét.

Az 1860-as évek közepén az enyhülő politikai nyomás és a sport iránti igény előrevetítette, hogy szükség lesz egy olyan egyesületre, amely lehetővé teszi a vívás oktatását, illetve az iskolai tornatanítást. Majd a kiegyezést követően megalakult a Torna- és Vívó Egylet. Így a vívás ezután is a város hagyományos – és egyben egyik legsikeresebb – sportága maradt. Az egyetem 1872-es megalapítása után sok egyetemista is elkezdett vívni, hiszen az egyesület számára is sportolási lehetőséget biztosított.

A kolozsvári vívók köréhez tartozott ifjabb Wesselényi Miklós koronaőr is. Wesselényi, ahányszor csak a városban tartózkodott, eljárt vívni, emellett a kis vívókör „lelke” volt. Amikor az 1890-es évek közepén elterjedt Magyarországon az olasz kardvívás, Wesselényi felismerte, hogy e rendszernek pozitív hatása lehet a magyar kardiskolára. S amikor sokan szembeszálltak vele, olasz vívómestert hívott Kolozs-

vára egy vívóakadémia megszervezésére. Frederico Giroladini mester pedig, aki akkor éppen Budapesten tartózkodott, szívesen jött, és a kolozsváriak rögtön megszerették.

Wesselényi és Giroladini lelkes támogatóra talált Kolozsváron Vermes Lajos egyetemi vívómester személyében. Vermes, aki szintén a vívás nagy kedvelője és mestere volt, az egyetem által meghirdetett torna- és vívómesteri állást foglalta el 1896-ban. Az egyetem célja egyértelmű volt: berkeiben akarta megoldani – méghozzá a legmagasabb szinten – a testnevelés oktatását. Ennek érdekében alkalmazták Vermest, a kor kiváló, de bohém életű sportolóját, sportvezetőjét.

Vermesről számos „münchhauseni” történet keringett az akkori magyar sportéletben. Elkötelezett sportszervező volt, családja vagyonát is a sportba fektette. Szabadkán kerékpárpályát építtetett saját költségén, a közeli Palicsfürdőn pedig villája olimpiai faluként működött. Évente szervezte a palicsi játékokat, ahol a magyar sport legjobbjai versenyeztek. Ám a pénz igen hamar elfogyott.

Kolozsváron szerették, tisztelték őt. Az egyetem köszönetképpen kis tornatermet biztosított számára, amikor pedig 1902-ben elkészült az új főépület, az első emeleten helyet kapott az új vívó- és tornaterem is. Kolozsvári melléfogásai ellenére (revolverrel szétkergette az egyetemi atlétikai klub közgyűlését, mert nem úgy döntöttek, ahogy ő szeretne volna; egyetemi pecsét került egy olyan, általa kiállított oklevélre, amely sikereit és rekordjait igazolta – ezek az eredmények mindmáig kérdésesek) nem állították félre, hanem olyan játékeret biztosítottak számára, ahol kedvére tevékenykedhetett az egyetem hírnevének csorbítása nélkül – így kezdett a birkózókkal foglalkozni.

Gerentsér és Pósta találkozásása

A kolozsvári vívócsoporthoz új mestert szerződtetett 1900-ban Gerentsér László személyében. Gerentsér a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC) 1902-es alapítása után az új egyesület vívómestere lett, majd 1903-tól az egyetem is alkalmazta őt a modern sportok és a vívás oktatójaként.

Gerentsér már más profilú testnevelő volt. Aprólékos és pontos; a sportot tudományként kezelte. Atlétikai és vívó szakkönyveit mindmáig számontartja a szakirodalom. Igazi pedagógusként maga köré gyűjtötte a vívás szerelmeseit. De ami talán még fon-

tosabb: képes volt összetartani a széthúzó kolozsvári sportéletet. Ideje nagy részét tanítványaival töltötte, elemzett, tanított, és közben ő maga is tanult. A vívás elméletét a gyakorlatba is átültette, tanítványainak nagy öröme.

Az egyetem legjobb vívói mind az ő köréhez tartoztak. Ehhez a csoporthoz csatlakozott a fiatal Pósta Sándor is, amikor 1906 őszén elkezdte tanulmányait a tudományegyetem orvosi karán.

Pósta bajai iskolai éve alatt szerette meg a sportot. Tornatanárának köszönhetően verekedési kedvét felváltotta a mérőszalag és a stopperóra iránti áhítatos tisztelete, egy vívóakadémia során pedig megismerkedett a kor talán legnagyobb mesterével, az akkor már Budapesten tartózkodó Italo Santellivel. Santelli hat hétig képezte Póstát, aki később elismerte: „a jó Isten a vívást és engem egymásnak teremtett. Santelli bűne!”

Később Pósta belépett Gerentsér mester vívóedzésére, és ettől a pillanattól minden délutáni edzés, 5 és 9 óra között, életének része lett. A helyi „öreg” vívók, Repeczky Andor és László, Vértes Béla, Tódor Árpád, Bányász Jenő és Czenker Béla hamar befogadták, hiszen Pósta a vívás magas szintű művelésének elkötelezett híve volt.

A kolozsvári vívócsoporthoz fordulatot jelentett, amikor Gerentsér legkiválóbb diákjai – így Pósta is – úgy érezték, elérkezett a megmérettetés pillanata, mesterük pedig hallgatott rájuk, és benevezte őket a budapesti főiskolás bajnokságra.

Pósta Sándor *Huszonöt év* című – a Testnevelés című lapban 1932–33-ban megjelent – emlékezéseiből idézünk:

„Arra nem emlékszem, jutott-e közülünk valaki a döntőbe. Én nem. Tolongtam egy darabig az előmérkőzéseken, szúrtam, szúrtam. Honnan szedtem, azt nem tudom, annyi biztos, hogy mindenkinek és mindenbe föltartó szúrását csináltam. A végén az öregebb rókák rájöttek, hogy döfök, ha felém mozdulnak, tehát becsaptak, és a döntőből kicsomagoltak...

Őszintén szólva, nem számítottam arra, hogy a versenyen biztosan első leszek, mert mégis Bányász meg Vértes öregebbek voltak, de azt biztosra vettem, hogy a második én leszek. Nevéssen ki az a vidéki vívó, aki az első versenyre nem azzal a komoly reménységgel megy a fővárosba, hogy no most aztán megmutatom, hogy vagyok én is olyan legény, mint a pesti ficsúrok!

Visszajövet a vasúton meglehetősen szótlan voltam. Rágódtam a gólyavár vívórejtelmeim, kezdtem

magamat korholni, hogy is lehettem oly együgyű... folyton szűrni... bele... lehetett volna fejbágást is csinálni... traverzónét is... talán... Hát mi az ördögnek kupdaráztam, mikor sosem szoktam csinálni?! Megtanulom a föltartó szúrását!... Elment az eszem... a fejemet a kofferebben felejtettem... Ezalatt a többiek élénken tárgyalták a zsüri magatartását, és mire a gyors Csucsánál, a kanyargó Körös partján haladt, megállapították, hogy nem érdemes Pestre menni, mert a zsüri elnyomja a vidéket.

Kolozsvárott már tisztán látta minden vívószákerítő, hogy mi a versenyt tulajdonképpen fölényszeresen megnyertük, de a fővárosiak szolidaritása (akkor ugyan még ez a divatos szó nem szerepelt, – valami ennél sokkal csúfosabbat alkalmaztunk) nem engedett bennünket érvényesülni. Csak Gerentsér csóváltatta a fejét, és végül is kimondta: »...biztosan rosszul vívtatok... mindig mondom én, hogy nem tudtok sömmit se!«

Pósta Sándor talán legnagyobb erénye az volt, hogy állandóan törekedett tudásának csiszolására, javítására. Míg csapattársai a bíraskodásról és élményeiről meséltek, ő már a szúrópárnánál gyakorolt, s közben arra törekedett, hogy megtalálja a versenyen elkövetett hibáit, és azokat kijavítsa. Tudatosan készült az edzéseken, mindent azzal a céllal tanult meg, hogy később a versenyeken alkalmazza. Talán ez volt az egyik oka kiemelkedő eredményeinek: sokkal jobban teljesített a versenyeken, mint az edzéseken.

Nagy csapást jelentett a vívók számára, amikor mesterük, Gerentsér László, 1907-ben távozott Kolozsvárról, és a fővárosban folytatta karrierjét. Ám a vívók összefogtak, a problémák pedig „összerázták” a kis kolozsvári csapatot, amely a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club vívószakosztályaként működött.

A csapat saját magát képezve készült a versenyekre. A lelkes munka eredményeként egyre nőtt az edzésre jelentkezők száma, a legjobbak pedig gyakran jártak versenyekre, hogy tapasztalatot szerezzenek. Különösen fontos pillanat volt Pósta második budapesti versenyzése, amelyen második lett, és egy gyönyörű tiszteletdíjjal tért haza. Ezt követően a Szegedi Vívó Egylet versenyén újabb második helyezést ért el, a kolozsvári vívókra pedig felfigyeltek a szakértők.

Első sikerek országos szinten

A kolozsvári sportolók talán legnagyobb gondját az jelentette, hogyan teremtsék elő a versenyekre az utazási költségeket. Emellett a vasút időigényes meg-

oldás volt. Így a kolozsváriak ritkábban jelentkeztek versenyekre – többnyire csak akkor, amikor az utazás és a szállás anyagi oldala biztosítható volt.

A szükséges pénzösszeg megszerzése érdekében gyűjtés folyt a bálokon, az egyetemen, az úri körökben. Az is megesett, hogy utazás előtt meglett a szükséges összeg, ám azután hamarosan köddé vált – egy elvesztett kártyapartin. Volt, amikor a szerencse segített: egy nem várt honorárium formájában, vagy éppen jóakarók segítségével – ilyen lelkes támogató volt dr. Szabó Dénes professzor, a KEAC elnöke. Ismét Pósta emlékezéseiből idézünk:

„Szabó Dénes professzor szigorú, pontos és lelkiismeretes vezetése, végtelen szeretete biztosította az akkori KEAC komoly, céltudatos munkáját.

Minden versenyen, minden komoly tréningen megjelent és ami a versenyek nyilvántartását illeti, őnála pontosabban senki sem tudta, hogy hol, milyen verseny van és mindig ellenőrizte, vajon a KEAC kellő időben leadta-e a nevezéseket.

Tőviről hegyire elkérdezte a versenyek lefolyását és velünk együtt igyekezett nemcsak az elérhető eredmények biztosítására, hanem a szerzett tapasztalatok értékesítésére is.

A klub ügyeiről referáltam neki a lakásán, mikor hirtelen az kérdi tőlem... ki megy a prágai vívóversenyre?...

– Tőlünk, méltóságos uram, senki.

– És miért nem? – ha szabad kérdeznem?

– A klubnak erre a kiküldetésre nincs pénze, a magunké pedig elfogyott.

– És te?

Ez a 'te' kissé szigorúan hangzott, mert az értelme az volt, hogy öméltósága jól tudta, miszerint a szanatóriumban, ahol én alorvos voltam, mindig csurrant-cseppent valami jövedelem.

Én a kérdést jól megértettem, éppen azért rövidesen beszámoltam arról, mennyit kerestem, és mire költöttem.

– Hát mennyi kell erre a versenyre?

– Körülbelül harmincöt korona – feleltem abban a tudatban, hogy valamiképpen félárú jeggyel, harmadik osztályon a nemzetközi dicsőség tényleg megúszható.

A professzor szó nélkül kinyitotta a dolgozószobájában álló kis Wertheim-kasszát, és átadott száz koronát.

– El kell menned arra a vívóversenyre! Azt akarom, hogy a KEAC-ról külföldön is tudjanak! Majd megadod, ha lesz fölösleges pénzed.

A jó Isten tudja, hogy miért, de azóta sem volt fölösleges száz koronám, és ahogy a viszonyokat látom, a másvilágon is moratóriumot kell kérnem az évek óta ott tanyázó Szabó Dénes bácsitól.”

A kolozsvári vívók ez időben a törrel is kacérkodtak, hiszen ezt a fegyvernemet Magyarországon kevesen űzték, így a jó helyezésre nagyobb volt az esély, emellett pedig számos kardozó ügyesen bánt a törrel is.

1909 őszén nagy álom vált valóra a kolozsvári vívók számára: hosszas levelezés után sikerült olasz vívómestert szerződtetnie a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Clubnak Carlo De Palma személyében. Némi gondot csak az jelentett, hogy a mester az olaszon kívül semmilyen nyelvet sem beszélt.

Az egyedüli tolmácsa Pósta volt, aki katonai szolgálata alatt megtanult olaszul. De Palma elsősorban Pósta számára jelentett óriási előrelépést, mert rengeteg olyan új ismeretet tanított kedvenc vívójának, amelyet Pósta később hasznosítani tudott karrierje során.

Akkoriban egy versenyről hazahozott tiszteletdíj jelentette a megbecsülést a sportolók számára, a sportvezetők pedig nyugtázták: nem ok nélkül küzdöttek a kiszállás anyagi oldalának biztosításáért. A helyi vívók 1909-ben neveztek be először igazán rangos, országos szintű versenyre, amelynek Pozsony adott otthont.

Erre a versenyre a legjobb magyar vívók jelentkeztek. Közülük kiemelkedett Schenker Zoltán, akinek erejéről és támadó szellemű vívásáról akkoriban legendák keringtek a vívók között, valamint Mészáros Ervin, akiről mindenki tudta, hogy a legjobban tud védekezni. A győzelmet végül Krencsey Géza szerezte meg. Pósta bejutott a döntőbe, ahol az előkelő ötödik helyen végzett – ez kimagasló eredmény volt, ha figyelembe vesszük a döntő igen erős mezőnyét.

Pósta számára is szép sikert jelentett a pozsonyi verseny. A döntőben való helytállás mellett igen értékes volt számára a Schenker Zoltán felett aratott győzelem. Amint később megjegyezte, a verseny során tudatosodott benne, hogy technikai hiányosságait ésszel és taktikával pótolhatja. Az edzések során Pósta megpillantotta a félmeztelenre vetkőzött Schenkert, és megfigyelte gyenge pontját: „a vívószemem azonban azonnal fölfedezte a jobb karján és oldalán levő áruló csíkokat...” Ezt kihasználva sikerült elérnie élete egyik legnagyobb győzelmét, amely önbizalmat adott számára a folytatásra.

A verseny egyik érdekessége a nők nemzetközi versenye volt, hiszen ennek megrendezése 1909-ben nagy sikert jelentett. Ez volt az első szabályszerű verseny a nők számára Magyarországon, és Fodor Károlyé az érdem, hiszen az ő tanítványai adták a résztvevők nagyobb részét – a Színművészeti Akadémiáról (a vívás ott kötelező tantárgy volt).

A győzelmet Tary Gizella szerezte meg, aki a Fodor-intézetben tanult vívni, és olyan magas szinten sajátította el a vívás tudományát, hogy Santelli mester javaslata és gyűjtőakciója nyomán 1924-ben neveztek a párizsi olimpia női törversenyére, ahol a hatodik helyet szerezte meg. Ő volt az első magyar női olimpikon.

A pozsonyi versenynapok másik érdekessége, hogy a legjobb vívók a Makay vívóterembe járó nőkkel is gyakorolhattak. Erre Pósta mindig nagy szeretettel gondolt vissza:

„Nem azt ambicionáltam, hogy közülük a legerősebbel vívjak, mondhatnám a leggyengébbet választottam, aki »véletlenül« a legcsinosabb volt... Ebben a hölgyversenyben fölényesen győztem, mert meghívást kaptam a törleckék folytatására – a verseny után.”

Az 1909-es év nagy sikere az első rangos kolozsvári vívóverseny megrendezése volt, amelyet számos híresség tisztelt meg jelenlétével. A versenyt nem volt könnyű megszervezni, hiszen a vívóverseny elengedhetetlen része volt a tiszteletdíj, a résztvevő vívók pedig igen nagy hangsúlyt helyeztek a megfelelő díj kiválasztására. A győztes választhatott először, utána a második, majd a harmadik helyezett, s így tovább a döntő utolsó helyezettjéig.

A kolozsváriak legnagyobb sikerét Pósta Sándor győzelme jelentette a törversenyben, hiszen éppen Schenker Zoltánt győzte le (aki törben is remek versenyző volt). Ezt követte az 1909 májusában megnyert „Délmagyarország kardbajnoka” cím. A bajnoki címet Pósta fényes vívóstílusának köszönhette, ezt a Nemzeti Sport akkori tudósítója is kiemelte: „Biztos tempója, nyugodtsága és alapos technikája a közönség osztatlan tetszését és rokonszémvét vívták ki.”

Nemzetközi sikerek

1910-ben a kolozsvári vívók először szerepeltek nemzetközi versenyben, Prágában. Mivel a magyarok nem küldtek versenybírókat, a három magyar versenyző (Lerner Artúr, Földes Dezső és Pósta Sándor) ko-

moly hátránnyal indult a versenyben. A vívásban a bíraskodás mindig gondot jelentett. Általában a nagy vívónemzetek bírót is neveztek egy-egy versenyre – így próbálták kiharcolni az ellenfelektől a tisztességes bíraskodást.

A prágai verseny másik érdekessége a lebonyolítási rendszer volt. Egy-egy mérkőzés négy percig tartott; aki ez alatt kevesebb tust kapott, az győzött. A megfelelő taktika kiválasztása is nehéz feladat volt, hiszen mind a tuselőny megtartása, mind a nagyobb előny kiharcolása, s ezután a páston történő „csoszogás” igen fárasztó volt. Végül mindhárom magyar bejutott a döntőbe.

Pósta nemzetközi szinten ismeretlen vívó volt ekkor, így csak akkor figyeltek fel rá, amikor Vilém Goppoldot, a helyiek hírességét, a londoni olimpia bronzérmes kardvívóját harmadszor is megverte 4:0 arányban. Így nem csoda, hogy a döntő során érvényesült a rendezők óhaja: Pósta, aki veretlen volt, csak az utolsó fordulóban került össze Goppolddal. Bár a mérkőzés egyszerűnek ígérkezett, a zsűri vigyázott, hogy Pósta semmiképpen se nyerjen. „Szegény Goppold törkesztyűjén át csurgott a vér, annyi és olyan kézvágást kapott tőlem, s mikor ezek után még nyolc adott tusomat sem fogadták el, én is elvesztettem az önuralmamot és azt mondtam: ...uraim! Goppold úrnak ajándékozom ezt a mérkőzést... Összeszedtem a holmimat és dühtől tajtékozva, a közönség lelkes éljenzése közben a társaságot otthagytam” – írta a mérkőzésről Pósta.

Így végül Földes Dezső végzett a második helyen a kard döntőben, Pósta Sándor pedig harmadik lett – közöttük a tusarány döntött.

Az idő előtti hazautazást végül is a kis magyar csapat meggátolta, mert a törverseny nagy esélyesének Földes Dezső számított. Neki mindenképpen segíteni kellett a döntőben, és Pósta erre – mint jó töröző – nagyon is alkalmas volt. Goppold annyira restellte a karddöntőben történeteket, hogy a törversenyből visszalépett. A magyar taktika pedig kiválóan működött: Pósta „kikészítette” az ellenfeleit, akikkel óriási csatákat vívott, míg Földes ezalatt megnyerte a versenyt. Pósta is kiválóan vívott, így végül a harmadik helyet szerezte meg.

1910-ben az olaszországi Ferrara is rangos nemzetközi vívóversenynek adott otthont. Italo Santelli javaslatára, akivel Pósta jó barátságot ápolt, elküldték Pósta nevezését is, majd előzetesen egyeztettek, hogy Velencében találkoznak, és együtt utaznak el a ver-

senyre. Ám a kiutazás ezúttal is lehetetlennek tűnt: hiányzott a kiutazáshoz szükséges összeg.

Posta a későbbi híres orvosprofesszornak, Vidakovits Kamillónak segített egy műtét során mint segédorvos. Jakobi Kálmánnak, a kolozsvári munkásbiztosító igazgatójának édesapját operálták. A sikeres műtét után Jakobi személyesen kereste fel Póstát, és egy borítékot nyújtott át honoráriumként, hiszen az igazgató úgy hallotta: Pósta híres vívó, és Olaszországba készül versenyezni. A vívó későbbi emlékezései szerint:

„Mikor a szobámból kiment, bizonyos keserűséggel forgattam a borítékot. Hiszen a legjobb esetben is hús koronáról lehet szó s ezzel bizony még Nagyváradig is nehezen jutok el, hát még Ferraráig.

Kétszáz korona volt a borítékban! Elképzelhetetlen összeg egy műtét segédkezéséért, de megvolt.”

A ferrarai versenyt a profizmus jellemezte. Kétszázketten neveztek be, és a legnagyobb tekintélyű mesterek bíraskodtak kifogástalanul: Carlo Pessina mester Rómából, Varrone mester Modenából, illetve Italo Santelli mester Budapestről.

Pessina az akkori leghíresebb vívóiskola, a római Scuola Magistrale „vicedirektora”, a világ egyik legnagyobb vívómestere volt. Az intézetet mindenki csodálta, ide csak tiszték és altiszték iratkozhattak be képzésre.

A versenyre nagyszámú vívó nevezett, közel száznyolcvanan, közülük kiemelkedtek az olasz Nedo Nadi és Pietro Baldi, valamint az orosz Vladimir Andrejev.

A verseny jól indult Pósta számára: mind a tör-, mind a karddöntőbe bejutott. A törvívásban elért eredménye értékes volt, hiszen kiváló olasz törözők ellen versenyzett. Azonnal szaladt és sürgönyözött mesterének, Carlo De Palmának, hogy bejelentse a sikert.

A döntő első mérkőzése Nedo Nadi ellen zajlott. Nadi már akkor Olaszország egyik legjobb törözője volt – később a világ legjobbja lett, öt olimpiai aranyból kettőt a tör egyéni versenyében szerezte (1912-ben és 1920-ban). Háromnegyed óra után sem született tus, így Pósta nehéz döntés előtt állott: ha folytatja a tördöntőjét, a legjobb helyezés, amelyet elérhet, egy harmadik-negyedik hely lehetett volna. Ugyanakkor nem maradt volna ereje a karddöntőre, ahol komoly esélyekkel indult. Így az ellenfelek nagy örömeire, illetve Nadi csalódására (hiszen öt kegyetlenül megkínozta), az első szünetben visszalépett a küzdelmektől.

A kardverseny döntője jól indult Pósta számára. Négy győzelem után következett az orosz Andrejev, aki ellen sima győzelmet vártak, ám Pósta „elkönnyelműsködte” az asszót. A 4:3-as vereség után pedig újabb két vereség következett, így Nadi nyerte meg a döntőt Schenker Zoltán előtt. Pósta pedig szomorúan jegyezte meg: ha Andrejevtől nem kap ki, akkor egy vereséggel zárt volna, és megnyeri a versenyt. Így csak az ötödik helyen zárt. De az eredmény így is fantasztikus volt.

Epilógus

Az első világháború kitörésekor elsőként vonult hadba mint zászlóalj főorvos. Nem gondolta komolyan, mivel járhat a háború; úgy érezte, hogy egy újabb jó alkalom lehet vívóversenyekre járni.

Nem így történt. Barátját, Repeczky Bandit soha többé nem látta. Repeczky talán a magyar vívók első hősi halottja volt. És rengetegen követték: a legnagyobbak közül Békéssy Béla, Zulawszky Béla és Szántay Jenő.

Pósta is megsebesült, egy lövedék megrongálta a csípőízületét. A kórházban tudta meg, hogy ezalatt fia született. Orvosként tisztában volt azzal, hogy sebesülése a vívókarrierje végét jelentheti, de nem adta fel. A gyógyterápiát Santelli mester vállalta, és Pósta – rendkívül rövid idő alatt – nemcsak hogy teljesen felépült, hanem ismét magas szinten vívhatott. Budapesten telepedett le, Kolozsvár pedig elvesztette legjobb vívóját.

Célja a párizsi olimpián való részvétel volt, ám az út Párizsig rögösnek bizonyult. Egy konfliktus miatt megszakadt a kapcsolata Italo Santellivel. Az edzések folytonosságát a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) vívómestere, dr. Gerentsér László jelentette. Kolozsvári mesterével ismét együtt dolgozhatott az olimpiai sikerek érdekében.

Gerentsér munkájának értékét emelte, hogy ismerete a Santelli-iskola stílusbeli sajátosságait, és ehhez olyan edzésrendszert dolgozott ki, amellyel Pósta képességeinek fejlődését a legjobban elősegítette. Ennek bizonyítéka az 1923-as országos kardbajnokságon elért második hely volt.

Az 1924-es párizsi olimpiára – Pallavicini György, a vívósövetség elnöke közbenjárásának köszönhe-

tően – a tör és a kard küzdelemeibe is neveztek a magyar vívókat. A legnagyobb gondot ismét a bíraskodás jelentette. Sovány vigasz volt a közönség szimpátiája a magyar csapat iránt, amely sohasem háborgott a bírói ítéletek ellen. Pedig nagyrészt ellenük ítélezett a zsűri. Emellett a magyarok mindig bementék, ha tust kaptak.

A tör csapat versenyében megszületett a csoda: Magyarország bronzérmet szerzett. A kardverseny döntőjében viszont a zsűri „elbánt” a magyarokkal. Pósta visszaemlékezése szerint:

„A tetejében az általunk zsűrielnöknek kért és pártatlansága miatt megbízható két francia a döntő magyar–olasz mérkőzés elől egyszerűen eltűnt!

Be kellett érnünk a belga Anspachhal, aki viszont olyan kiváló vívóteoretikus, hogy egész pontosan tudta, mikor ítéltet parádruposznak egy közönséges belevágást – ha történetesen mi csináltunk például egy pengetámadásos egyenes vágást, s olasz ellenfelünk ijedten és rosszul belehajított, avagy mikor minősíthetett passzészúrásnak egy becsületes oldalvágást –, ha véletlenül Berti adta az egyik olasznak.”

Hiába vezetett végig Magyarország, a zsűri kiereszkolta a 8:8-as végeredményt, és a jobb túsarány miatt Olaszország kaphatta az aranyérmet.

Az utolsó reményt az aranyéremre a kard egyéni döntője jelentette a magyar csapat számára. A döntőbe három magyar versenyző, Garai, Schenker és Pósta jutott. Ők sportszerűen, de eléggé együgyű módon, keresztbe verték egymást, míg az olasz versenyzők leadták a csörtéket a legesélyesebb versenyzőjüknek, Oreste Pulitinak. A színjáték annyira rosszul sikerült, hogy Kovács György magyar sportvezető óvása után a zsűri kizárta Pulitit. Az olaszok felháborodtak, és visszaléptek. Végül a meglehetősen kaotikus döntő végén a francia Roger Ducret, illetve Garai János és Pósta ugyanannyi győzelmet szerzett, így az úgynevezett „szétvívás” következett köztük.

Miután Garai elvesztette a csörtéit, az aranyérmet az utolsó Pósta–Ducret asszó döntötte el. És itt Pósta megmutatta, miért ő a világ legjobbja. Az eredmény: 4:0 az ő javára, Ducret pedig mindegyik tust hangoosan bementa.

Póstát olimpiai bajnokká avatták!

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

Fotóverseny

*Örökpálya az a mozdulatlanság;
olyan szerkezet, nem mond köszönetet
érte, önmaga halálra élesztett pillanataért
egy szereplője sem. Négytagú
család? Ugyanilyen létszámú
baráti kör, netalántán szeretők
át- meg átrendeződő stafétája?*

*Leszaladna a képről az a sprinter...
Tudja, falábú focisták, meghajszolt
úszónők után ő következik, hogy
„bizonyítson”... Hát, nem bizonyít!
Nincs ember, aki így bizonyít.*

*Örökpálya; vasketrec; kockás notesz
mérhetetlen szűke: udvari, házi edzés.
Ahová bezárva mindörökre. Csőkorlát
a ring gumizsinórja is – újabb sport-
hasonlattel élve? Persze, élve, s nem
másképpen, ez a lényeg. De mégis,
tényleg kereket oldana ő onnan.*

*Ő a negyedik négyük közül. Ha most eloldalog,
bőven elejét veheti a szégyennek a kőhideg
tavaszi délutánon, hiszen didergő, élesvilágos
árnyékként egyelőre csak érkezőben van
a helyszínre az edző; a tollhegyben a feljegyzés.*

*De aztán tovább zökken minden, kiszökken
a test a burokból, a lélek a gyerekkorból, a
teremtés körvonalaiából. Az ész... (Nem tudja így,
ennyire, csak épp lelécelne, ha megtehetné még.)*

Elengedett tartozás

*Az állat fájdalma a bőrnadrágban — — —
short bőrnadrágban mégpedig, amely
testre tapad a város dzsungelében
csatangolva. Gondolnád, talán a bajor ősök
ruházkodási emléke? Pedig ahogy egy kirakatnál
megállsz most, régebbi kép döbben vissza rád
az üvegről: paleolit vadász, őzszarvakkal
antilopöltönye felett. Megugrik, villamoszörgésre,
s próbál a gyalogátkelön örökre el is tűnni...*

*Végtelennek tetsző a sötétség. Neve éjszaka, a hús
éjszakája. Tábortűznél járja táncát a varázsló; minium
kenve a barlangfalakra. Még inkább: úgy bukkan elő
bármilyen sűrűségből, akárha pietás faun. —
Jönnék hát, a régi görögök is, vele, ezt
kell mondjam. Mert megkülönböztethetetlen
vér és festék; élvezet vagy kín; „enyém”, „miénk”. Nem
elkülöníthető az értelem sem; az ösztön szenvedélye
szenvedésnek is látszhat benne. A ritmus üt-ver csak!*

*Tángál, rángat ide-oda, le-lesújt. Süjt, egyáltalán. De
a fasírt álma már keveredik a kenyérével, lévén
azt is tartalmazza; a neolitikum malmai őrlék a
lisztet és vele a történelmet. Felérezed a sörben a
gabonát, s az alkohol szava nem sug helyrehozhatatlan
ostobaságot: „Végét vessétek a marcangolásnak!”
Vélhető, legalábbis nem gyötör tovább a tudat, hogy
széttépett életek foszlányaitól tartott sóhaj-oszlopok
gyertyái lobognak fel és el. Megfizet
érted a felejtés, mérséklődik az évezredes tartozás.*

A Stefánia Szoborpark tavaszi tárlata második alkalommal nyílt meg 2018. április 17-én Dr. Simicskó István honvédelmi miniszter fővédnökségével, a Magyar Kultúra Egyesület rendezésében, a Stefánia Palota – Honvéd Kulturális Központ kertjében (Budapest XIV. kerület, Stefánia út 34–36.). A kiállítást a Honvédelmi Minisztérium képviselője nyitotta meg, majd P. Szabó Ernő művészettörténész, Sal László, a rendezvényt támogató A-Híd Zrt. vezérigazgatója és Klacsmann Péter kurátor. A kiállítás-sorozat ez évi, tavaszi fordulóján 33 alkotó munkáját tekintheti meg a közönség. Kiállító művészek: Aleksander Andzelovic, Budahelyi Tibor, Burián Norbert, Demcsák Dóra Vanda, Drozsnik István, Eöry Emil, Ézsiás István, Farkas Ádám, Gaál Tamás, Ingo Glass, Jernej Maucec, Károlyi-Kiss Benedek, Laczák Géza, Mezei Krisztián, Mihály Anna, Mosonyi Tamás, Nadja Osojnik, Nagy Attila, Oláh Katalin Kinga, Oláh Mátyás László, Párkányi Raab Péter, Paulikovics Iván, Pistyúr Imre, Raffay Dávid, Segesdi György, Szabó Áron, Szabó Menyhért, Széri-Varga Géza, Tirnován Tamás, Vanyúr István, Varga József, Varkoly László, Veress Enéh. A Stefánia Szoborpark idei tavaszi tárlata ingyenesen látogatható 2018. szeptember végéig, októbertől pedig új válogatással nyílik az őszi tárlat.

SZAKOLCZAY LAJOS

Rajzos világmindenség

Szepessy Béla kiállítása
a Magyar Írószövetség Klubjában

A térfoglaló gesztusnak, amikor az ecset és a linóleummetező kés elindul világkörüli útjára, van-e érzelmi vetülete (vagyis örömmámora)? Jogos a kérdés, hiszen a hódítás – a műveltségélményből származó javak „bekebelezése” – mindig valamifajta ünnepélyességgel jár. Történjen a kaland akár a történelem vizein, akár a sivatag homokjában görcsösen hajózva (kisebbségi élmény), akarva-akaratlanul magában foglalja azt a létösszegző gesztust, amely által kimondhatjuk szorító benső élményünket és a fölszabadító láz csodáját.

Erről van szó, a fölszabadító – a munka közben sebeket feltépő, ugyanakkor gyógyító – lázról. Annak ösztönző erejéről. Mikor is a golgotai élmény Krisztus kereszthalálát szimbolizálva – mi más juthatna eszünkbe a történelmi gyalázatot megjelenítő, a fókuszba Babba Máriát emelő *Veszedelmek Madéfalván* című tusrajzról (2013) – egy, a hatalom által ránk kényszerített drámai esemény fölötti ítélkezéssel azonos. A történelem téglái ugyan összecsiszálhatnak, volt, hogy paticsból (sövényből) épült az a bizonyos vár, de nem kezdhetik ki a néma katedrálisok fenéges békéjét (bennük orgonaként csak az emberi jajsavak kórusa zúg).

Minő biblikus, ugyanakkor a történelemben igencsak megmerítkező „földcsuszamlás” kellett ahhoz, hogy a metropolisz konstruált, több ismert épület-együttest, tornyot, kardforgató generálist és csupán a hit igazságában bízó, csapatokba gyűlt szegényt magában foglaló terét sugaras lurkókkal népesítse be – mintha a föld alatt karéjban menetelők tartanak, biztos alapként, a lázadó tömeget. A Szentföld fölszabadítására tett kísérlet? Inkább ártatlan lelkeknek – visszatért hazájába egy is? – a hit mezején való lekaszabolása (*Gyermekek keresztes hadjárata 1212 – 2015*).

Szó se róla, Szepessy Béla grafikai arzenáljában – kiállításán tusrajzok, fa- és linóleummetsetek szerepelnek – nem

csupán drámai fogantatású művek találhatók, hiszen *Az utolsó királykisasszony* (2010, linó) groteszk bája, vagy a *Harmonia és Kadmosz* (2015, tus, toll) minden átváltozó kísérletén túli, szép testekben való gyönyörködése, bármit is mond az antik mítosz, az idő nyomásában nem megroppanó *kellemet* sugározza ránk. És a *Herman Ottó műtermében* (2014) című linómetseten sem a tárgyakkal súlyosított, nyomasztó lég hatását véljük fölfedezni (noha a sok fehér világít), sokkal inkább a „nyújtózó” természet, benne a munka által átszellemített madárvilág békéjét.

Ennek ellenére, legalább is most úgy érzem, a drámai fogantatású vagy a szakrális (szent) köröket érintő események állnak hozzá közelebb. A fekete-fehérnek, lett legyen az tusrajz, linóleum- vagy fametszet, olyan erős a kontrasztja, hogy a miniatori munkát követelő, ezer pontból összeálló *káprázat* szinte „zsolozmszűvítéssel” csaknem mindig az égbe lendül.

Kell-e pszichológiai magyarázat *Árpádházi Szent Erzsébet* (2010, fametszet) megigazulásához? Az önkínzással elért, csak „szenvedégyöngyökkel” kivívott tisztaság beragyogja a wartburgi, társakkal övezett kozmoszt. S lehet, hogy elementáris erejű linómetset-sorozata, a *Keresztek hegye I–III.*, ideértve a kisebb méretű, azonos című grafikát is (mind 2014), a litván zárandokhelyre utal, a megszentelt domb földrajzilag egyetemessé tágitott Golgotájára, ám minden lap fókuszában a személyesség gyötrő emléke áll.

Megrendítő korpuszélménnyel.

Herman Ottó műtermében (2014, linómetset)

Dunai hajós

Az arc véghetetlen szenvedését, fekete krátersemmekkel a *Keresztek II. – Maga* című metszet mutatja, míg a széppé vált, magába mélyedő Krisztus búcsúzását a már említett kisméretű grafika. A keresztekből dombot (hegyet!) építő alázat pedig – különös szerkezeti világával – a *Keresztek hegye I. – Mindenkinek* és a *Keresztek hegye III. – A maga keresztje* sajátja. Az úttalan út bejárásával, többnyire a lapok sötét háttere *világít*, a művész saját magához ért közelebb.

Ha Szepessynek a síkban többretegű reneszánsz palotaképét nézzük (*Az igazi Chambord* – 2014, linó), az égi káprázat tengerében tükröződik az épület (középpont a palota urát kimerevítve); ha pedig a Krisztus előtti korból származó római arénát, a játékok (harcok) fellépőinek és a színes vendégseregnek egész arzenálját kapjuk. A klasszikus, Szepessy által minden ízében széppé formált itáliai *rom* ezáltal vált élővé (*Circus Maximus* – 2012, tollrajz). Talán ezen a grafikán, a pontokból összeálló „árnyékképeken” észlelni leginkább – ám a *Harmonia és Kadmosz*, valamint a kertköltészetben kicsúcsosodó, különös labirintussal pompázó *Útjaink* (2014, tus, toll) bravúráját se feled-

jük –, hogy a mives rajztudás, a pontokból és vonalakból mesehálót szövő grafikai káprázat (a benne rejlő érzéstömeggel) milyen történelmi s életmódbeli *teljesség* megjelenítésére képes.

A történelmi személyiségből vagy Verne-imitáció, Verne-parafraízis révén született portré – sava-borsa a főalak melletti halványan tükröződő figurában, vagyis a megkettőződésben van – azzal válik izgalmassá, hogy a mellékalakok (a fönt lévő melankolikus férfival és a lenti két nőalak közé helyezett „tábornokkal”) hangulat-kiegészítő szerepet töltenek be (*A Dunai hajós* – 2013, tollrajz, tus).

A sok száz évvel ezelőtti német verses regény vagy az ugyancsak az idő tájt született magyar párja indította Szepessy Bélát arra, hogy vagabund tájvarázslatában úgy tegye a kiválasztott földrészt a tengerrel s hajókkal együtt szemképrázhatóan lakhatóvá – a *Simplicissimus I–III.* (2012) mindhárom linómetszeten fölül fehér koronaként izzóan süt a Nap –, hogy grafikáin középpont az épületegyüttesekből és a föld (kert) seiből kikerekedő arcok ne csak velünk, de a világmindenséggel is szembenézzenek.

Ezzel a művész révbe ért.

TÓTH ERZSÉBET

Könyvhét

*jönnek megint a könyvek
dörömbölnek a szemedben
engem olvass el, engem, engem
nyújtózkodnak, sunyítanak*

*hátha meglátom őket is
ne csak lapozz, fizess is
hiába szólt reggel óta
fülemben a chip*

*ne menj oda, no go zona
ne menj oda, ne, ne, ne
vagy legalább pénzt ne vigyél
könyvek, könyvek, könyvek*

*ki olvas ma már könyvet?!
múlt századi lugas borul rátok drágáim
csak ne lennétek olyan drágák
olyan szépek, olyan árvák*

*de mintha pisztolyt szögeznének rám
vegyél, vegyél, vegyél meg
olvass el a buszon hazafelé
az se baj, ha ottfelejtessz*

*a többi csak szemét
reklám, izzadás, kínlódás
meg már olvastad is
szerényen kérlel az egyik*

*én nem vagyok drága
csak éppen hogy megjelentem
se reklám, se tűzijáték
csak most jön el az én időm*

*könyörgöm, vegyél meg
az eladott példány az Isten
egy meg egy meg egy, de így indul minden
több ezres példányszámok is így kezdődnek*

*szivárványos lézerfény villan felém
MEGÖLLEK, HA NEM VESZEL MEG
vigyél haza, adj egy kis helyet
a polcon, de előbb még az ágyadon*

*olvass, lapozz, szeress, forgass
érezzem, hogy nem írtak hiába
olvass, olvass, zenésíts meg
énekelj, dobolj, gitározz, ordíts*

*jönnek, jönnek, jönnek, csípőből tüzelnek
kolompolnak, kopogtatnak, hízelegnek
vádolnak, zsarolnak, hívnak, hazudnak
a szívemen dorombolnak*

VÉGH ATTILA

Kisköltők kora

*Szörnyű, ahogy a kisköltők öregszenek.
Szaporodnak a könyvek, az irodalmi díjak,
nő az ábrázat, szital a köztisztelet,
a kisköltő, úgy tűnik, egyre nagyobb.
Leffeteg, ráncos bőr alatt tévelyeg a törpe szellem.
Kismacskát fogtunk százkilós liszteszsákkal.
A világ persze csak a zsákot látja,
sejt benne pazar kincseket,
a szellem neki mindig zsákbamacska.
A lötyögő szépézésbe belehízó polgárok,
a kultúremberek azért megadják a módját,
hogyan tiszteljék a költészetet,
ők statisztálnak a kisköltő rítusain,
melyeken rendre elájul a beton.
Nézzétek e csenevész esteket, barátaim,
az unalomtól meghatott zsákvászon arcokat,
a pódiumon öregedő kisköltők taglejtését,
ahogy óriásarcukat a költői est fényébe mártják.
Megborzong a hold szemük tócsáiban,
ahogy feltartott fejjel locsognak,
mintha azt szimatolnák, honnan bűzlik
a színtelen-szagtalan ittlét,
közben nagyon szerények, hiszen van mire,
belőlük fúj a magaslati szélcsend,
és olykor meg is hatódnak,
mint a kegyesség igaz katonái, hiszen most
itt vannak ők, hogy nagyokat mondjanak,
a nép közé jöttek, most élőben láthatók,
hangjuk olajozza a nagy gépezetet,
mert az irodalom forog, a kisköltő nem pihen,
most épp arról beszél a publikumnak, hogyan
változott meg önmagához való viszonya,
ezen mereng birodalma trónján a pöttöm király,
ül a hatalmas szék szélén, lábait lógatja az űrbe,
ahol világok születnek-porladnak, robbannak
sosem látott bolygók, naprendszer-keringő zenél,
szédülten, némán táncol az embertelen.
A költői estnek vége, a világgözép űre föláll,
köszöni szépen a figyelmet,
fenséges, de jóságos arccal
indul haza, a halhatatlanság felé.*

„Ha írok egy verset, azonnal fel kell olvasnom valakinek...”

Találkozás Végh Attila költővel és *A víz arca* című válogatott verseskötetével

– *A víz arca* ugye az első válogatott köteted?

Igen, a Könyvhétre jelent meg, tehát eléggé frissnek mondható.

– Mondd, a költői létben egyfajta kilométerkő, netán korszakhatár a válogatott versek gyűjteményének megjelenése?

– Gondolom, inkább csak annyiban, hogy jelzi: megöregedtem, így ez engem inkább letör... Szerintem a válogatott kötetnek az a jelentősége, hogy ez az a típusú megjelenés, amelyet nem illik javasolnia a szerzőnek a kiadó számára. Ildomosabb megvárni, amíg valamelyik kiadóban megfog a vágy, hogy egy válogatott kötetet összeállítsanak. Ez velem most így történt.

– Egyébként én úgy gondolom: éppen időszerű volt – no, nem azért, mintha valóban megöregedtél volna. Sokkal inkább az a hét verseskötet indokolja, amelynek anyagából ez a válogatás megszületett. Amúgy meg jó néhány, általam hozzáértőnek tisztelt ismerőddel találkoztam most, a beszélgetésünk előtt, és teljes konszenzust mutattak abban, hogy Végh Attila kimondottan jó költő.

– Hát ez nagyon megható – az a baj, hogy nekem sosem mondják. Úgy tűnik: a hátam mögött szeretnek.

– Azért gondoldj bele, mennyivel jobb ez így, mintha szembedicsérnének, a hátad mögött meg kígyóbékát kiabálnának rád. Komolyra fordítva: van egy érdekes dichotómia a te verselésedben: miközben

lépten-nyomon kiderül, hogy pompásan fejlett humorérzéked van, a költészeted alaphangja mégis – próbálom kerülni a „depresszív” jelzőt – a létezés minden nyúgével és nyilaival tisztában lévő líra.

– Igen, én egy ilyen dichotómikus lény vagyok szerintem is. Számomra ezt főleg az jelzi, hogy amikor olvastam Nietzscheknek *A tragédia születése* című könyvét, akkor a legmegragadóbbnak azt találtam benne, hogy észrevetted a görög létérzésnek ugyanezt a típusú dichotómiáját, egyrészt az ujjongás képességét, az örökös hálaadást azért, hogy egyáltalán létezőnk, és milyen csodálatos az élet, másrészt a melankóliának ez a brutális, mélyre mutató és szomorú átérzése is jellemző volt rájuk. Ahogy rám is. Jó, hogy erre rákérdeztél!

– Amúgy pedig az egész létezésünk körülbelül ebből áll. Igyekszünk elérni néhány euforikus pillanatot, közben pedig „az ősi jármot görbedezve húzzuk”, miként Kosztolányi egy szép műfordításában fogalmaz. A lírára legtalálhatóbb szót mondtad ki, amikor melankóliáról beszéltél. Bizony egy tipikusan és összetéveszthetetlenül férfimelankólia hatja át a köteteket, és ezt a válogatást is. Ebben a „férfi” előtagban csöppnyi ironia is van részemről: úgy, ahogy a náthának is megkülönböztetjük a nőinél ugye nagyságrendekkel súlyosabb férfiváltozatát...

– Erről most az jut eszembe, hogy tegnap beszélgettem egy fotós lánnyal, aki elmesélte, hogy amikor az egyik galériának bemutatta a fotóit, ott azt mondták rá: tipikus női képek. Kérdeztem tőle, hogy ezt most ők vajon pejoratív értelemben mondták-e. Nem tudta eldönteni, válaszolta, de azt hiszi, igen. Amire én azt mondom, hogy ez nagyon szomorú, mert, ha azok a képek női képek, akkor a galériásoknak is tudniuk kell, hogy az a fotóknak legfőbb erényük lehet. Én például a nők által készített filmeket imádom, mert azok női filmek. Enyedi Ildikó filmjei például nagyon tetszenek, mert olyan típusú női érzékenység lakozik bennük, amilyen érzékenységre egy férfi soha nem lenne képes. Amúgy mindazt, amit a nemek harcának meg hasonló hülyeségeknek szoktunk nevezni, én a magam részéről már nagyon szívesen elfelejteném. Már tényleg itt az idő, hogy észrevegyük: férfi és nő egymást, ha úgy tetszik, dichotómikusan kiegészítő lények. Így aztán örülök annak is, hogy te férfi-típusú melankóliát említesz velem kapcsolatban. Nem szeretnék nő lenni, meg sajnos nem is tudnék.

– Pedig a gender nevű divatórület jegyében akár meg is próbálkozhatnánk ezzel, ha kedvünk lenne hozzá, csak persze nincs hozzá kedvünk... Ezzel szemben úgy

gondolom: nagyon is fontos, hogy a nemi princípium áthassa az ember személyét, és azt, amit létrehoz. A férfi legyen férfi, a nő pedig legyen nő – ha kérhetjük. Rajtad például – és nem melleleg a ver-seiden is – világosan látszik, hogy tiszteled, becsüled és szereted a női princípiumot.

– Igen, én már régen észrevettem, hogy nőkkel például sokkal jobbakat tudok beszélgetni, mint férfiakkal. A nőkkel való beszélgetés valahogy mindig lelkeséggel, lelki tartalmakkal van átítva. A férfiakkal vagy szellemi témákról fecsegünk, vagy még alantasabb dolgokról: hogy például hol mennyi honort fizetnek... Esetleg még politikai hülyeségekről is. A nőkkel való beszélgetés mindig egyfajta lelki merülés.

– *Egy férfinak egy nő előtti kitárulkozásához szerintem még szexuális mozzanat sem feltétlenül szükséges.*

– Vagy ha igen, akkor is annyira rejtetten, hogy nem ez a meghatározó. Inkább az, hogy a lelkünket könnyebben meg tudjuk nyitni annak, aki a létezésben egy másfajta pozíciót foglal el. Az nyit meg bennünket, ami belőlünk hiányzik – igaz, belőlük viszont hiányzik az, ami bennünk irányukban megnyílik. Ez egy ilyen komplementer hatás, a megnyílás pedig a híd.

– *A te költészeted egyik alaptétele, hogy az ember egy sűrű, sötét dzsungelből próbálja kivágni, és ezáltal megtalálni önmagát, ám ha ez sikerül, az maga a kozmikus magány...*

– ...hát, vagy a halál! Igen. Az életet én egy ilyen ösvénynek lá-

tom, amely egy rengetegben vezet a végső nagy tisztás felé, és akik azt mondják, hogy már életükben kijutottak erre a tisztásra, azoknak én nem nagyon hiszek. Ez finoman fogalmazva is hübrisz, felfuvalkodott gög. Ez az elveszettség, amelyet én érzek és írok, egyrészt szomorú és félelmetes, másrészt nagyon szép is, mert ez tesz minden lépést kalanddá, új felfedezésé – anélkül, hogy mindeközben bármiről tudnánk bármit. Az ember minden tudományával együtt miniatűr felismerésekig, apró megvilágosodásokig jutott legfőképp: ráadásul – miként Nietzsche is rámutat – velünk minden egy por-szem méretű bolygón történik a rettenetes univerzum egy eldugott szegletében. Mi, bizonyosfajta okos állatok, kitaláltuk magunknak a megismerést, miközben az egész bolygó élete is csak egy pillanattig tart, az univerzum pedig közönyösen zúg tovább. Én nem szeretném azt hinni, hogy belelátok abba a létsíkba, amely minket létrehozott, ezért nem vagyok vallásos sem – bár még katolikus pap barátom is van –, mert ha hinném, hogy belelátok, szerintem az is hübrisz lenne.

– *Akkor miért érdemes bármi olyasmire törekedni, amit jónak mondunk vagy képzelünk? Miért érdemes például rimeket keresgél-ni? És akkor miért érdemes tisz-tességesnek lenni?*

– Ez most két külön kérdés szerintem. Az egyik a morálra mutat, a másik az esztétikumra...

– *...azért nagyon nehéz a kettőt különválasztani egymástól...*

– ...a végén egy, de az elején még kettő! A kérdés morális ré-

szére azt válaszolom, hogy a reménytelenség közben azért nem volna jó másoknak bajt vagy fájdalmat okozni. A morál legfontosabb szerepe, hogy megóvja az embert a lelkiismeret-furdalástól. Ha én a saját életemmel próbálok kezdeni valamit, az óhatatlanul súrolja, alkalmanként föl is sérti mások életét...

– *...de nem mindegy, hogy milyen mértékben...*

– Igen. Lehetőleg csak annyira, hogy ne vérezzen ki tőle, ne haljon bele. Tehát a morál végső soron egy ilyen kitágított illemszabályrendszer. Ennyit a morálról, amely amúgy nem nagyon érdekel, a kispolgári válfaja pedig végképp nem. A másik kérdésemre, az esztétikumra, hogy miért szép, miért kell verset írni...

– *...tudom: mert vers nélkül meggömbülne a világ gyémánttengelye...*

– Nem érdekel nagyon a világ gyémánttengelye, én a saját élvezetemre írok verset, mert az nekem jó. Szeretem csinálni. Úri kedvem úgy tartja, hogy verset írjak. És miközben élvezem, törekszem arra is, hogy aki elolvassa, az is élvezze. És itt jön be a kapcsolat a morál meg az esztétikum között: hogy mindenféle alkotásnak közösségteremtő ereje van. Ha írok egy verset, azonnal fel kell olvasnom valakinek. Itt már összekapcsolódik erkölcs és esztétikum, nem tudom a kettőt szétválasztani. Mi egy olyan álomban élünk, ahol az a jó, hogy szeretjük egymást, és ahol igyekszünk egymásnak megmutatni, mi hogyan látjuk ezt az életet, ezt a csodát.

Stifner Gábor

PETŐCZ ANDRÁS

Szigligeten, parkban

*sétálsz a kedvenc fáid között, Szigligeten, a parkban,
és azt hiszed, ott van veled a macskád is, a macskád,
feketén, dorombolósan, ahogy az egy macskához illik,
azt hiszed, így lesz ez mindörökké*

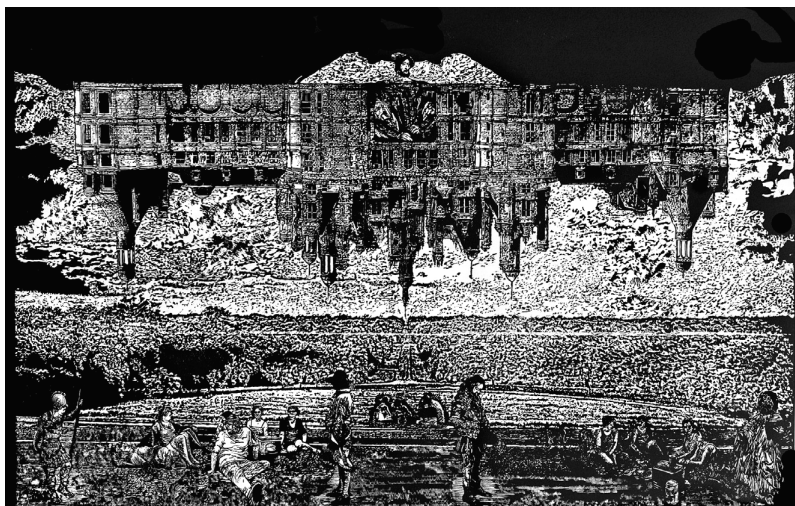
*sétálsz a kedvenc fáid között, és azt gondolod, az idő
nem múlik, nem pereg el az idő, sőt, minden változatlan,
csak az évszakok változnak, azok is csak a mulattatásodra,
hogy lehessen olykor-olykor bosszankodni kissé*

*sétálsz a kedvenc fáid között, a parkban, hallod, ahogy
a fekete macskád puha mancsai alatt megszörren az avar,
ijedten rebbennek fel a madarak a földről, ahogy közelít
feléjük a társad, sötét macskaszeme izzik*

*eközben egyedül vagy, végtelen magadban, és a park is,
a park is annyira csendes, levél se rezdül, miként ha álom,
miként ha álom lenne mindez, valaha, egyszer, talán a jövő,
talán a jövő hozza a múltat, ide, a jelenbe*

*végtelen egyedül vagy, és közben magadban – séta a parkban,
nincsen a macska, de hallod a léptét, zörren az avar a mancsa alatt,
az idő nem múlik, akár az álom, minden mozdulatlan,
Szigliget – fák közt: megáll a szél is*

*sétálsz a kedvenc fáid között, a parkban, Szigligeten,
olyan az egész, mintha veled lenne a macskád is, a macskád,
dorombolósan és feketén, ahogy az egy macskához illik,
és azt hiszed, így lesz ez mindörökké*

Az igazi Chambord (2014, linómetszet)

NAGY GÁBOR MIKLÓS

Kor, bor, irodalom

*Meg kell érni a borra, ha értékelni szeretnéd.
Sok-sok csalfa fehér, s huncut, móka-rozé
bort kell megkóstolnod, amíg elszállnak az évek,
s míg a nehéz vöröset értékelni tudod.*

*Épp így érnek a múltó korral benned a könyvek.
Krúdy akár az aszú. Márai szürkebarát.
Szentkuthy inkább merlot, testes, benne ribizli
sejlik, málna ize, s enyhén kis karamell.*

*Míg fiatal vagy, hallgat a mély bor, karcos az élmény.
Könnyed könyvet akarsz s andalító borokat.
Aztán bölcsülsz egyre a száraz, telt vörösekkel,
s értékelni tudod Szentkuthy mondatait.*

Két könnyű disztichon

*Friss ez a csalfa rozé, szeder ízével pezseg éppen...
Könnyű nyári ebéd – s szinte itatja magát.
Rajnai rizlingből habzó nagyfröccs poharamban:
nyárestén lazítás kint a diófa alatt.*

Paratölgyek

*Oly pőrén szomorúak a százéves paratölgyek,
állnak a szikkadt domb tetején, ritkás ligetekben,
kérgüktől megfosztott törzssel, felkopaszítva.*

*Épp embermagasan pőrék és vérvörösek, s úgy
állnak, mintha lenyúzott bőrük alatt eleven seb
égne, sajogna, de lassan gyógyul közben a kéreg.*

*Két-háromszáz évig élének a hű paratölgyek,
újra meg újra, kilencévente lenyúzva a kérgük,
mégis mindig újra növesztik a rőt sebeikre.*

Ezt ne feledd, amikor bort bontasz majd vacsorához!

HAMMERSTEIN JUDIT
Amikor lesújt a végzet

Benedek Szabolcs *A fiumei cápa* című, 2017-ben megjelent műve városregényként, de Monarchia-regényként is olvasható. A mű ugyanis a XX. század eleji Fiumébe kalauzolja az olvasót. Az Adriai-tenger partján fekvő város – amely korábban számos esszé, kultúrtörténeti monográfia, tanulmány, útirajz, irodalmi szöveg ihletője volt már – nemcsak az Osztrák–Magyar Monarchiát reprezentálja kicsiben, de a duális államalakulaton belül is sajátos helyet foglal el. A Magyar Tengeremlék részeként – a Magyar Királyság egyetlen tengerparti kikötője. A város fénykora a Monarchia fennállásához, azaz a magyar korszakhoz köthető. Etnikai összetételét tekintve is igazi közép-európai város, amely különleges színfoltot alkot a Magyar Királyságon belül. Többségében olaszok lakják (ennek megfelelően az ő kultúrájuk a domináns), de rajtuk kívül magyarok, németek és zsidók is jelentős számban élnek itt. A regény szereplői a Monarchia etnikai és társadalmi színességét reprezentálják: olaszok, magyarok, horvátok, zsidók – és ki tudja, honnan érkező, New Yorkba készülő kívándorlók, polgárok, tisztviselők, iparosok, kereskedők, értelmiségiek, munkások, cselédek. A műben felbukkanó mólók, rakpartok, utcák, épületek elnevezéseiben is ez a kulturális, etnikai sokféleség köszön vissza.

Benedek regénye azt a pillanatot ragadja meg, amikor a látszólag virágzó és gazdag városban a hagyományos társadalom bomlási folyamatai megállíthatatlannak bizonyulnak. Azt a momentumot állítja középpontba, amikor egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a különböző etnikumok együttélése már nem magától értetődő, sőt: egyre kevésbé fenntartható. Nemcsak a személyes kapcsolatokat hatja át a gyanakvás, az önzés, de a feszültség politikai síkon is egyre tapinthatóbb: rendszeressé válnak az olasz és horvát irredenták közötti utcai verekedések, zavarások, ahogyan olyan erőszakos megmozdulásokra is sor kerül, amelyek kifejezetten a magyar fennhatóság ellen irányulnak.

Ebben a miliőben sújt le a végzet a városra természeti csapások (cápák támadása, vijjgó sirályok hada, bóra, földrengés, majd szökőár) és emberéleteket követelő emberi rombolás (bombamerénylet) formájában, amely Fiumét ugyan nem pusztítja el, de egy

sajátos életformának vet véget, és végső soron egy eszmény, Európa pusztulását is előrevetíti.

A mű mozaikszerűen építkezik: a cselekmény egyszerre több, párhuzamos szálon fut, különböző élettörténetekre felfűzve, amelyeket a cápák felbukkanása, a robbantás, majd a szökőár motívumai kapcsolnak össze.

A regény cselekménye 1913-ban egy ragyogó őszi napon, a budapesti Abbázia kávéházban indul, ahol Kovách Richárd újságíró – a Pesti Nap szerkesztője – szokásos feketéje elfogyasztása mellett az újságokat lapozgatja. Megakad a szeme az egyik híren, amely szerint Fiuménél, a Kvarner-öbölben hatalmas cápa tűnt fel. Kovách gyanút fog, hiszen ősszel nincs uborkaszegzon (sőt egész Európa forrong, a „puskaporos hordó” állapotában van). Elhatározza: ahelyett, hogy egy kezdő újságírót bízna meg a fiumei nyomozással, maga jár utána annak, hogy a cápa valóban létezik-e, vagy csak – szokatlan időzítéssel – egyszerű hírlapi kacsaról van szó. Kovách elutazik a kikötővárosba.

A második fejezettől jelennek meg a fiumei szereplők: Antonio, a jóképű olasz fiatalember, Fiume híres, régi olasz családjának, a Camponette családnak tagja, a csinos fiatal horvát cseléd lány, Stukovics Néva, a magyar Noskó-család, a fiumei városi tanácsos, Noskó Gáspár és fiatal leánya, a szép Emília, valamint a család házvezetőnője, a szintén magyar Bagyinka Erzsébet. Sorsukat nemcsak a cápa felbukkanása kapcsolja össze, hanem az is, hogy egytől egyig boldogtalanok, elrontott életükkel, kilátástalan helyzetükkel viaskodnak, elvágyódnak a városból. Mindnyájuk számára büntetést, egyenesen csapást jelent, hogy Fiumében kell élniük.

Antonio figuráján keresztül válnak láthatóvá a város életét átszövő, egyre nyomasztóbb etnikai, politikai feszültségek. Mivel az olasz fiatalember nemcsak saját személyes sorsára, de a helyi olasz közösség életére, a városhoz, Olaszországhoz való viszonyára is reflektál, az olasz nézőpont, a fiumei olaszok mindennapjai, a város olasz emlékezete rajzolódik ki a legkarakteresebben a regényben. Ugyanakkor Fiume magyar vonatkozásairól is számos izgalmas részlet tárul az olvasó elé – nem egyszer egyébként épp az olasz Antonio reflexióján keresztül –, miközben a horvát viszonyulásról, emlékezetéről elvélve esik szó. Az ifjú Camponette sem találja helyét a városban, de szűkebb környezetében, a családjában sem, amelynek fiatal, radikalizálódó tagjai már nem elégszenek meg az utcai verekedésekkel: Fiume Olasz-

országához való csatlakozásának szükségességét bombamerénnyel készülnek nyomatékossítani, amihez a szerb radikálisok, a földalatti Fekete Kéz segítségét is igénybe veszik. Antonio, bár a céllal egyetért, az erőszaktól nemcsak viszolyog, de azt politikailag is elhibázottnak tartja. Miként családja idősebb tagjainak romantikus, a valóságtól elrugaszkodott Itália-képével, rajongásával, ugyanakkor a mindennapokat jellemző, sokszor elvtelen konformizmusával sem tud megbékélni, kiérdemelve ezzel családjának gyanakvását, bizalmatlanságát. A Camponette-család lezüllése, szétesése megállíthatatlannak tűnik: miközben Antonión a családi szolidaritás, az olasz közösségért, a „véreiért” való kiállás hiányát kéri számon, az egyik családtag besúgóként szállítja a híreket a hatóságoknak a családi ebédlőasztalnál elhangzottokról.

Ennél is nyomasztóbbak a magyar Noskó-famíliát átszövő beteges, gonosz emberi viszonyok. Noskó Gáspár, az elszegényedett felvidéki magyar földbirtokos família sarja – örökség hiányában – a fiumei városházán kénytelen állást vállalni magas rangú tanácsosként. A felmenőit is sújtó végzetes szerencsejáték-szenvedélytől azonban ő sem tud szabadulni, így az egyre szaporodó adósságok törlesztése fejében először egykori alkalmi szeretőjét, az idősödő, hűséges házvezetőnőjét, Erzsébetet, majd fiatal olasz feleségét, végül leányát, Emíliát – akiről csak a regény vége táján derül ki, hogy nem is Noskó lánya – kényszeríti arra, hogy testüket áruba bocsájtva mentse meg Noskót, illetve a családot a teljes anyagi összeomlástól. Ezzel a férfi mind a három nő életét tönkreteszi, felesége nemi bajt szerez, amibe fiatalon belehal, Emília pedig gyakorlatilag öngyilkos lesz. A rendkívül szegény családban született, cselédsorsra ítélt Néva helyzete szintén nélkülöz bármilyen pozitívumot, biztató perspektívát, így ő is legszívesebben elmenekülne. Több ízben megfordul a fejében, hogy véget vet az életének. A kétségbeesés, a szeretethiány Emíliát és Névat érzelmileg is közel hozza egymáshoz, amely fülledt, erotikus, halálvágygal vegyített szerelemben ölt végül testet. A szerző által aprólékosan ábrázolt, előkelő (akkoriban szokatlan módon: fürdőszobával felszerelt), ám rendkívül barátságatlan és sötét Noskó-lakás nemcsak a tenger végtelennek tetsző horizontját ellenpontozza, de a benne lakók boldogtalanságát is érzékelteti.

Közvetlen Monarchia-kritikát egyébként Antonio fogalmaz meg: úgy érzi, az osztrák–magyar állam-

alakulat, mint roskatag fa, megérett a pusztulásra, igazságtalan és életképtelen, amelynek egyik legjellemzőbb kifejeződése, hogy tömegek döntenek a kivándorlás mellett, mert itthoni életüket kilátástalannak érzik. A reményteli értelmiségiként induló, majd pincéerként dolgozó Antonio azt tapasztalja, hogy a mindent átható bornírtság és álságosság a mindennapokat egyre elviselhetetlenebbé teszik: mindenki elégedetlen mindenkivel, mindenki gyanakszik mindenkire. A bizalom, a másik iránti kíváncsiság éppúgy gyanút kelt, mint ahogy az is értetlenséget vált ki, hogy Antonio kedvtelésből magyar költőket fordít olaszra.

Aligha véletlen, hogy a Monarchiával kapcsolatos (naiv) optimizmust mintha csak a budapesti – azaz: nem fiumei – Kovách képviselné. A kényelmes, szokásaihoz mániákusan ragaszkodó, ám dörzsölt pesti zszurnalisztát eleinte egyébként sem a város, sem a hegyek, sem a tenger szépsége nem hozza lázba. „Emiatt képesek egyesek órákon át zötykölődni a vonaton?” – teszi fel a kérdést magának kissé csalódottan, amikor kinéz az Európa Hotel tengerre néző ablakán. Ugyanakkor elégedetten veszi tudomásul, hogy a fontosabb magyar lapok Fiumében is olvashatók, míg a fiumei szabadkőműves páholy esti rendezvényén a több nyelven elhangzó tósztok és a felszolgált nemzeti ételek színessége nyugtázza le: „Miután leültek, Kovách Richárd megint csak arra gondolt, hogy milyen csodálatos ez a Monarchia. Megannyi szín, megannyi forma, megannyi pompa! Nem lehet betelni vele. Adja az ég, hogy örökkön fennálljon!” Hasonló következtetésre jut a Tengerbiológiai Állomás vezetőjével, Garády Viktorral való találkozás során is. A beszélgetés nemcsak a tengeri áramlatokra, cápákra, tonhalakra, sirályokra vonatkozó ismereteit gyarapítja: az olasz származású, ám Erdélyben született, magyar családba benősülő és magyarul publikáló Garády személyes története a nemzeti és kulturális identitások természetes átjárhatóságának, egymásba fonódásának felismerését is szolgálja. A város utcáit járva Kovách arra a következtetésre jut, hogy Fiume valami egészen különleges, saját törvényszerűségeit követő képződmény, amit elfogalni ugyan el lehet, de meghódítani nem. „Olyan, akár a macska: az ember mondhatja, hogy az övé, ám közben az állat éppen csak eltűri jelenlétét, egyébként intézi dolgait saját kénye-kedve szerint.”

A szököár, miként a bibliai özönvíz, ugyanakkor mintha katartikus megtisztulást is hozna: egy kor-

szak, egy világ lezárásának, de az újrakezdésnek, új nekilendülésnek a lehetőségét is. Mintha a katasztrófa az etnikai, családi konfliktusokat is zárójelbe tenné. A fiumeiek szorgosan mentik a túlélőket, önzetlenül segítenek a rászorulóknak, mindenütt az összetartás, a szolidaritás, a segíteni akarás gesztusa tapasztalható. Erre utal az is, hogy a Noskó Gáspár által szerzett mentőcsónak utasai híven reprezentálják a város etnikai összetételét. Noskót büntudat gyöttri Emília halála miatt, ezért a túlélők önfeláldozó megmentésével akar vezekelni. Szimbolikus, hogy végül ugyanaz a cápa falja fel, amelyik Emiliát is elpusztította. A férfi halála is azt sejteti: a dolgok helyükre kerülhetnek, rendbe jöhetnek. Antonio és Néva – a katasztrófának köszönhetően – egymásra találnak, és a közös kivándorlás mellett döntenek. Kovách – dacára annak, hogy nem tud úszni – Noskó csónakjában Antonióval együtt maga is részt vesz a túlélők felkutatásában; életre szóló (írói) élményanyaggal térhet haza Budapestre. Fiume minden jel szerint újra élni akar.

A pesti újságíró egyébként a katasztrófa nyomán érez rá a tenger és a város ellenállhatatlan vonzerejére. Miután fiumei tudósításai nagy népszerűsége tesznek szert Budapesten és Fiumében egyaránt, elhatározza, hogy élményeiről könyvet ír, és immáron családotul tér vissza a tengerparti városba. A vonat épp akkor hagyja el a Keleti pályaudvart, amikor bombaként robban a hír: Szarajevóban megölték a trónörökösöt. Ez egyértelművé teszi: a nemrég megtapasztalt katasztrófa nem valaminek a vége, hanem

a kezdete. A rikkancsokat a Keletiből kigördülő vonatról azonban Kovách már nem hallja. Ez a regény záró momentumuma.

A továbbiakat aligha kell magyarázni: a Monarchia összeomlik. Az első világháború, az olasz autonómia-törekvések, illetve az olasz állami nagyhatalmi ambíciók, az egyre hangosabb horvát irredentizmus maga alá temeti a sajátos közép-európai miliőt, a Garády Viktorok világát: először a magyar Fiume, majd néhány, kacsaringós történelmi kitérőt követően az olasz Fiume is alámerül.

A lendületes cselekményszöveg, a szökőár pusztításának szinte filmszerű ábrázolása a regény kétségtelen erényei közé tartoznak. Jól kidolgozottak a karakterek, különösen Erzsébeté – talán a házvezetőnő (rokonszenvesnek a legkevésbé sem nevezhető) figuráját sikerült Benedeknek a legtöbb étellel, érzelmi árnyalattal megtölteni. A szerző atmoszférateremtő képessége is kiváló. A mozaikszerű történetmesélés közben, a tengerbiológiai, földrajzi kitérők mellett plasztikusan kirajzolódik Fiume mítikus arca is. Figyelemre méltóak a felvillantott középkori városi legendák; különösen érdekfeszítő a Fiume jelképévé váló Morettiről – a török veszélyre utaló, turbános szerecsenfejet ábrázoló ékszerdíszről – szóló monda feldolgozása. Számos szövegrész örökíti meg a belváros épületeinek kalandokban bővelkedő történetét. A korabeli, Velencére emlékeztető óváros, a Gomila szűk, kacsaringós utcáinak, lármás, nyüzsgő életének, illatainak érzékletes ábrázolása a város mesébe illő, varázslatos kontúrjait is megidézi.

Simplicissimus II. (2012, linómetszet)

ERŐS KINGA

Metszés előtt

Áll a kertünkben egy kiszáradt gyümölcsfa, embernyi magas mementó. Vastag törzsén látni az évtizedek gyűrődését, s száraz gallyai úgy nyújtóznak az ég felé, hogy ebben az élettelen mozdulatlanságban is jelzik a változás szükségszerűségét. Kérgének szép rajzolatát mély árkok szegélyezik, melyeken zöld mohacsomók kapaszkodnak meg, s a nyúlánk ágacskákat pedig mindinkább belepí a kék zuzmó, hirdetve a környék levegőjének tisztaságát. Hangyák rohangálnak fel s alá a véseteken, a keresztespók óriás hálóján vízcsepp csillan, rivaldafénybe állítva a szünyogvacsorát, s ha a fa mellett állva visszatartom lélegzetem, tisztán hallom a pajorok percegését. Ez az élők küldetése, gondolom, miközben metszőollómmal kezembem elindulok a meggyfa irányába, s még szemem sarkából látom, amint két tücsökmadár egy korhadt ágon teljesíti be nászát.

Útjaink (2014, tusrajz)

A méhek

Méhészkalapban sétálok fel a dombra, ahol kaptáraink sorakoznak, s te kezekben a füstölővel vársz, hogy együtt vizsgáljuk át a családokat. Ma is csodálom, hogy nem félsz a méhektől, csupasz kézzel lazítod a kereteket, míg én minden alkalommal hosszú ujjút s kesztyűt veszek. Veszélyérzetünk különbözik, akárcsak a gyarmati piacon, mikor a lángossütőnél sorban állva arra lettünk figyelmesek, hogy egy méhraj dong felettünk. Az emberek ijedten nézelődtek, volt, aki gyorsan odébb állt, míg te követve őket fűrkészted, hogy hová szállnak. Éppen a közeli fenyőfa alsó ágára rajzoltak, úgy lógtak egy nagy fűrtben, mint a mesekönyvek lapjain látni, s te már rohantál is

a filléres boltba fedeles savanyúságos vödörért, hogy aztán az egész rajt egy laza mozdulattal belerázd, s nem értetted, miért nem merem rátenni a fedelet. Vidáman ültél az anyósülésen a befogott rajjal az öledben, akár egy elégedett spániel az elejtett veréb-bel mancsai közt, miközben szorongva vezettem házáig. Akkor döntöttem el, hogy megtanulok méhészkedni. Mióta segéded lehetek ebben a kiszámítható rendben – amit meghatároz az a különlegesen kódolt fegyelem és zsigeri küldetésosztón, amely uralja a méhek világát, kijelölve a dolgozók, a herék és az anya szerepét –, figyelmesebb lettem mindarra, amit hétköznapi rutinnak nevezünk, s ami monotóniájával úgy altat el élethelyzetek és párbeszéd sűrűjében, valahol a káprázat mezején, hogy észre sem veszem, ha megkentem egy vajas kenyeret. Szeretem kivenni a kereteket, nézni, ahogy a több száz bogár

nyüzsög, miközben testem elnyugszik az összpontosításban, figyelmem csak rajtuk pihen, s a dongás monotóniája aranylóan varázsol el, csendesen emelve ki a hétköznapiak delejéből. Ez a méhek üzenete, a semmi percek tudatosítása, melyek átszövik életidőmet, s a méz, amit vajas kenyerekre csurgatok, csupán ráadás.

Glossza

Várom azt a reggelt, amikor azt mondom: ma magadra hagyunk, nincs más dolgod, csak írdál.

Akkor magamra borítom majd házunk minden kis nesztét, órákig hagyom, hogy beburkoljon a csend, s majd, mint aki hirtelen vesz mély lélegzetet, megírom azt, amit éppen kell, s lelkiismeret-furdalás nélkül teszem ki írásom végére a pontot.

Míg várom azt a reggelt, horgonyt vetnek gondolataim, rozsdás vasmacsaként merülve tudatom mélykék iszapüledékébe.

„Szolgálat halandóknak és halhatatlanoknak”

Beszélgetés Erős Kingával

„Szolgálat halandóknak és halhatatlanoknak” – így fogalmazta meg Németh László az irodalom iránt elkötelezettek feladatát, szemléletét. Erős Kinga kritikussal, szerkesztővel, a Magyar Írószövetség titkárával, az Orpheusz Kiadó vezetőjével a hagyományok megőrzésének, ápolásának, új alkotások születésének körülményeiről, megannyi faladról, vállalkozásról, a kultúra, az irodalom helyzetéről, lehetőségeiről beszélgettünk.

– *Első kritikáidat a Lyukasóra közölte. Hogyan kerültél kapcsolatba a folyóirattal, mi vonzott a kritikus pályára felé?*

– Szalay Károly biztatott a kritikáírásra. Károly tanárom volt az Eszterházy Károly Főiskolán, ahol kommunikáció szakon végeztem, akkoriban ő volt a Lyukasóra főszerkesztője. Már végzős voltam, amikor írni kezdtem, előbb kritikákat, majd novellákat. Utóbbiak a Magyar Naplóban jelentek meg először.

– *Hosszú ideje nem olvashattunk tőled novellákat, miért?*

– Egyszerű oka van: egyre több kritikát írtam, majd szerkesztő lettem. A napi munka elvonta a figyelmemet, lekötötte az energiámat. Az alkotás terén kotlós típus vagyok. Ahhoz, hogy írni tudjak, nyugalomra van szükségem, ez pedig évek óta nem jellemző az életemre. Ezért, ha mégis novellaírásra vállalkozom, az olyan terjedelmű, amelyet egy ülésre meg lehet írni. Az elmúlt másfél évben több lehetőségem adódott az írásra, mert sikerült úgy szerveznem a munkámat, hogy legyenek szabad napjaim, amikor csak ezzel foglalkozhatok. Ezekből az általam esszénovelláknak nevezett írásokból közöltem néhányat folyóiratokban. Szeretném, ha őszre

befejezhetném ezt a munkát, s karácsonyra megjelenhetne a novelláskötetem.

– *A személyes ismeretség mellett mi volt vonzó számodra a Lyukasóra körében?*

– A Lyukasóra szerkesztőségében sok alkotót megismerhettem. Időközönként kifejezetten fiataloknak szóló találkozók is szerveztek a folyóirat szerkesztői. Itt ismertem meg későbbi szerkesztőtársaimat, Bíró Gergelyt és Kondor Pétert is. Szerettem azt az időszakot, mert a lapszámbejelentőket követően csatlakozhattunk egy asztaltársasághoz, amelynek tagja volt például Hernádi Gyula, Gyurkovics Tibor, Szász Endre, Szalay Károly, Szakonyi Károly, Kiss Dénes és Lázár Ervin is. Szerencsésnek tartom magam, hogy találkozhattam e generáció jeles tagjaival.

– *Volt alkalmatok tőlük tanulni?*

– Nem direkt módon, inkább közvetve, közöttük ülve, őket hallgatva gyakoroltak hatást ránk. Lenyűgözött bennünket műveltségük, tudásuk, humoruk. Én magam Hernádi Gyulával kerültem közelebbi kapcsolatba. Sokat tanultam tőle az irodalmi életről. Abban az időszakban találkoztunk, amikor már betegeskedett, így személyiségének a kevésbé vehemens oldalát ismerhettem meg. Rendkívüli

Fotó: Vadócz Dávid

műveltséggel rendelkezett. Több szerzőről tőle hallottam először. Sok olyan – nem feltétlenül irodalmi – műre hívta fel a figyelmemet, amelyek hozzájárultak szemléletmódom kialakításához. Az akkori Lyukasóra-kör meghatározó közösség volt számomra.

– *Hogy kerültél kapcsolatba a Magyar Napló szerkesztőségével?*

– Kondor Péter és Bíró Gergely szerkesztők lettek a Magyar Naplónál, általuk kerültem kapcsolatba a lappal, s kezdtem el ott is publikálni. Idővel egyre több felkérést kaptam különböző lapoktól kritikáírásra. Amikor évekkel később, 2007-ben a Magyar Napló Könyvszemle rovatához szerkesztőt kerestek, Rosonczy Ildikó ajánlására Oláh János megkeresett, hogy vállalnám-e ezt a feladatot. Megtiszteltetésnek éreztem. Akkoriban a Magyar Naplónál a mindennapos anyagi nehézségek miatt mindenki mindennel foglalkozott. Én is rögtön mélyvízbe kerültem, s a kritika rovat mellett szerkesztettem a Magyar Irodalom Zsebkönyvtára sorozatot is, és különböző programokat szerveztem. Izgalmas, mozgalmas időszak volt.

– *A szerkesztőknek abban az időszakban valóban a legkülönbözőbb feladatokat kellett ellátniuk, voltaképpen az írástól a könyvek*

árusításáig. *Felvázolnád, milyen volt a szerkesztőségi élet? Ezzel összefüggésben nagyon fontos, hogy megemlékezzünk Oláh Jánosról, akit sokat bíráltak azért, mert mindig fiatal szerkesztőket toborzott a Magyar Napló köré, bizalmat szavazva mindannyiunknak, egyben gondoskodva a staféta átadásáról.*

– János egyik nagy erénye az volt, hogy felismerte azt, amit a pályatársai zöme nem vagy csak jóval később, hogy fel kell nevelnie egy következő generációt. Tudta, hogy egy műhelyt nem elég megálmodni, meg is kell valósítani, s fenn kell tartani. Hosszú távon gondolkodott, nem volt rest fiatalokat toborozni maga mellé, sok energiát fordított arra, hogy a szerkesztői élet napi apró fogásaira megtanítsa bennünket. Jól emlékszem arra az időszakra, amikor sokan fanyalogtak a háta mögött, mert nem neves szerkesztőket foglalkoztatott, hanem fiatalokat engedett a tűz közelébe. Az idő őt igazolta. A Magyar Napló ma is élő folyóirat, egyre népszerűbb, míg más folyóirat – nem is olyan régen – a főszerkesztő halálával megszűnt. Sokat tűnődtem azon, mennyire függ ez a jelenség az emberi habitustól, attitűdtől. Hiszen van arra is példa az irodalomtörténetben, hogy a főszerkesztő ragaszkodott ahhoz, hogy a folyóirat az ő nevéhez kötődjön. Ebben az esetben a főszerkesztő halálát követően a folyóirat rövidesen szétforgácsolódott, megszűnt, ezáltal az irodalom- és sajtótörténetbe tőle elválaszthatatlanul vonult be, életműve részeként. A Magyar Napló János halála óta is működik, az ő szellemiségét őrizve, s úgy gondolom, betegágyán megnyugtató volt számára, hogy láthatta, szilárd alapra építkezett.

János nem tűrte a lustaságot maga körül, mindig példát mutatott munkájával, kitartásával: az alkotástól a könyvcipelésen keresztül a legapróbb feladatokig mindent csinált, amelyek nyilván nem szerepelnek egy főszerkesztő munkaköri leírásában. A Magyar Napló azonban éppen ettől működött jól. És addig fog jól működni, amíg ezt a szellemiséget megőrzi. A feladatokat meg kell oldani, ez pedig soha nem lehet hatalmi pozíciók kérdése. Aki úgy képzei a szerkesztői munkát, hogy egész nap egy asztal mellett ül, kéziratokat olvas, és leveleket ír, az biztosan nem tölt el hosszú időt a folyóiratnál. A konkrét szerkesztői munka ugyanis az elvégzett munkának csupán töredéke. A Magyar Napló János főszerkesztői vezetésével egykor vesztés pozícióból indult. A folyóirat és a kiadó pillanatnyi helyzete elsősorban Oláh János kitartásának, munkájának, makacosságának köszönhető. Sikerült bebizonyítani, hogy az irodalom általa preferált szegmense is számíthat olvasókra. A Magyar Naplónak vannak szerzői és olvasótábora. Sokan irigyelték is a Magyar Napló sikereit, többnyire azért, mert nem vették figyelembe a már említett hétköznapi küzdelmeket, csupán a havi egy-két órányi „csillogást” látták. Például a hajóutak sikerét. Oláh Jánostól értékrendet, víziót, kitartást lehetett tanulni. Azon kevesek közé tartozott, akik képesek voltak felismerni egy adott közösség érdekeit, és küzdöttek is azokért, akár a saját ambícióik rovására is. János életművét – költészetét, prózáját, drámáit – tekintve fájjalom, hogy nem volt több ideje az írásra. Ezzel nem azt állítom, hogy az életmű töredékes maradt. A legkevésbé sem. Sőt, úgy vélem,

sokkal jelentősebb annál, ahogy a köztudatban él.

– *Feltárássra, elemzésre vár.*

– Igen, egyfelől sok tekintetben még mindig elhallgatott, másfelől a sokszínűsége miatt bővebb értelmezést igényel. Például lírájának avantgárd vagy metafizikus vonásai komolyabb vizsgálatra várnak.

– *Látod esélyét annak, hogy az életműve újabb értelmezéseket nyer?*

– Úgy gondolom, több olyan irodalomtörténész van, akik tisztelik és szeretik az életművét, foglalkoztak, és továbbra is foglalkoznak vele. Nem véletlen, hogy júniusban méltó monográfia is született róla Jánosi Zoltán tollából. A konkrét életművön túl ezek azért is fontos feladatok, mert látnunk kell, hogy az irodalmi kánont mi, az irodalmi élet résztvevői alakítjuk, a különböző látásmódok és a mögötte meghúzódó erőviszonyok, pillanatnyi érdekek és esztétikai látásmódok függvényében. Nem hiszek egy vagy akár több állandó irodalmi kánonban, úgy gondolom, inkább „organikus” kánonok vannak. Sok példa van arra, hogy a kollektív irodalmi emlékezet – ha csak átmenetileg is – megfelelkeznek egy-egy alkotóról, később ismét felfedezi az életművet, s ettől ismét elevenné válik, aki addig „csak” egy volt az „illik ismerni”-szerzők sorában. Ez azt is jelenti, hogy az irodalmi kánonok folyamatosan alakulnak aszerint, ahogyan azt az irodalom aktuális szereplői alakítják. Ennek felelőssége alól senki nem vonhatja ki magát, aki irodalommal foglalkozik.

– *Ebben a tekintetben is fontos lehet a szerepetek a Magyar Írószövetségben, nyilván Oláh János mellett más szerzőkkel kapcsolat-*

ban is. Már a szerkesztőségi munkád mellett dolgoztál a Magyar Írószövetségben?

– 2009-től 2011-ig párhuzamosan dolgoztam mindkét helyen. Kezdetben programok, estek szervezésével, szerkesztői feladatokkal bízott meg L. Simon László. Ekkoriban jelent meg a *Pályatükörök* című antológia, amely átfogó és markáns képet nyújtott nemzedékem alkotóiról. Amikor Szentmártoni János lett a Magyar Írószövetség elnöke, engem bízott meg a titkári feladatok ellátásával, amelyeket korábban L. Simon László végzett. Akkor adtam át a rovatomat másnak, de a mai napig is szoros, baráti szálak kötnek a Magyar Naplóhoz.

– A pozíciódból, összetett munkádból adódóan nagyobb rálátással rendelkezelsz arra vonatkozóan is, hogyan lehet hozzájárulni a kánonok alakításához, mit lehet tenni azért, hogy egy szerző vagy mű az olvasók előtt ismertebbé váljon?

– Intézményi kereteken belül és kívül is sokat tehetünk ezért. Arra törekszem, hogy az egyéni és közösségi érdekeket is érvényesíthessem. A közösség felelőssége az egyének felelősségéből tevődik össze. Az irodalmi életben, ha valaki lényegesnek tart egy életművet, alkotást, támogatni szeretne egy szerzőt, úgy vélem, egyszerű dolga van: minél több fórumon írnia, beszélnie kell róla. Az intézményi feladatkör részben hasonlít ehhez, de sok, jellegéből adódó különbséggel is bír. Az irodalom intézményeinek, így az Írószövetségnek különösképpen sok és sokféle feladata van ebben a munkában. Lehetőséget kell biztosítanunk az íróknak, a műveknek a közönséggel való találkozásra, arra, hogy a szakma képviselői

Nagyszüleimmel

ajánlani tudják a műveket az olvasóknak. Nyilván rendkívül fontos az azonos szemléletű, értékorientált kiadók, műhelyek összefogása is, az irodalomnépszerűsítés érdekében. A profi menedzselésben pedig még mindig óriási lemaradásunk van, ehhez átfogóbb, koordináltabb intézményi struktúrára lenne szükség és kiszámítható, hosszú távú tervezhetőséget biztosító büdzsére. S ha mindez adott volna, erőfeszítéseink akkor is csak úgy érhetnének célra, ha nem valami ellenében fogalmaznánk meg törekvéseinket, hanem a számunkra meghatározó értékeket mutatnánk fel, és azokat képviselnénk.

– Meg tudod fogalmazni, melyek azok az értékek, amelyeket képviselsz? Például milyen szempontok alapján döntöd el, hogy ki az a pályakezdő szerző, aki támogatásra méltó?

– Nem tudok egyetlen értéket kiemelni. Például a hazaszeretet fontos számomra, és mélyen megrendít, ha a határon túl, nemzeti ünnepeink alkalmával diáklányok

a szülőföldön való megmaradásról szavalnak – mint idén Beregszászon –, de nem gondolom, hogy egy mű esztétikai értékén segíteni tudna egy piros-fehér-zöld pántlika. Taszít a nemzeti giccs, miközben látom, hogy igény van rá. Értéknek tartom, hogy az ember tudja, honnan jött, milyen kútból merített. Mivel fontos számomra a közösség, meghatározó az a tér is, ahol az adott közösség él. Lényegesnek tartom, hogy születessenek olyan írások, amelyek a környezetünket kutatják, azokat a közös történeteinket beszélik el, amelyek sorsalakítóak, ezáltal önismeretünket mélyítik. S mindebben felfedezni a folytonos megújulás lehetőségét, ami erőt ad. Szívesen támogatom azokat a fiatal szerzőket, akikkel ilyesfajta értékazonosságot érzek. Triviális, de az emberiséget kezdetektől ugyanazok a problémák foglalkoztatják. Nagyon leegyszerűsítve: a születés, a szerelem, a halál, és ami között van. A végső kérdések állandóak, csak a hangsúlyok változnak a korhangulatnak meg-

felelően. Ha ez így van, számomra az irodalomban két kérdés fontos: a mit és a hogyan. Vagyis a történet és a nyelv, a többi kortünet. Sok fiatal pályakezdését figyelem, és látom, sok közöttük a tehetség és az epigon is. A huszonévesek – kis túlzással élve – nemzedéki problémája, hogy néhány idősödő elődjük versbeszéde vált etalonná számukra. Olyan versbeszéd, amely egykor valami ellenében fogalmazódott meg, és üresítette ki magát tudatosan. Ilyen poétikának emlőjén azonban egy fiatal nem tudja elsajátítani azt a mesterségbeli, készségszintű tudást, amely később segítené saját hangjának megtalálásában és annak közvetítésében. A kötött formákat sokan nem sajátítják el, s azt hiszik, szabad verset könnyű írni. Azonban például Füst Milán verseit olvasva is látható, hogy szabad verset talán nehezebb írni, mint kötött formájút. Azoknak a fiataloknak drukkolok, akik hajlandóak a nehezebb utat választani, mert az ő tehetségük messzebbre érhet.

– *Ugyanezt látod a próza terén is?*

– Évek óta szerkesztem *Az év novellái* antológiát, ezért mindent elolvasok, ami a kezembe kerül. Az elmúlt évben számos nagyszerű írást olvastam fiatal prózaírók tollából. Úgy tűnik számomra, sokan közülük újra felfedezték a történetírás örömet, s olyan hagyományokhoz kapcsolódnak, amelyekről húsz éve még álmodni sem mertünk. Megdöbbenő, hogy többen is milyen biztos kézzel nyúlnak a XX. századi történelmünk kínálta témákhoz, s írnak novellát vagy regényt a kommunizmus időszakáról. Valóban 1990 után kell születni ahhoz, hogy újszerű művek készülhessenek erről az

időszakról? Nyilván nem, de némelyik írás olvasásakor őszintén elbizonytalanodom.

– *Mi a véleményed a kritika szerepéről, feladatairól?*

– A kritikai élet végtelenül belterjes. Jobban szeretek recenziókat vagy tanulmányokat olvasni, mint kritikákat. A legtöbb esetben, ha elolvasom a szerző és a kritikus nevét, tudom, milyen megítélés alá kerül az a mű, amelyről a kritika szól.

– *Szemléleti különbségekre, érdekelletétekre célzol?*

– Nem csupán azokra. Nincsenek illúzióim, mindig voltak eltérő érdekeltségű csoportok. Számomra nem a kritikus „függetlensége” – amiben nem hiszek, mert senki sem lebeghet szellemi értelemben légüres térben, hiszen még az általa nem olvasott művek is befolyásolják, amint azt Pierre Bayardtól tudjuk –, hanem a kritikus felkészültsége és íráskészsége lényeges. Jobban kedvelem azokat a kritikusokat, akik vállalják esetleges elfogultságukat, de ennek magas szakmai színvonalon adnak hangot. Számomra ez lényegesen szimpatikusabb attitűd, mint a függetlenség póza.

– *Kanyarodjunk vissza a Magyar Írószövetség helyzetéhez. Amióta titkári feladatokat látsz el, sok változás történt?*

– Amikor az Írószövetségbe hívtak dolgozni, a szervezet éves támogatása hatmillió forint volt, amelyet többnyire decemberben folyósítottak az adott évre. L. Simon Lászlónak nagy szerepe volt abban, hogy a Magyar Írószövetség fennmaradhatott ezekben a nehéz időkben. A pénzügyi kivéreztetés mellett volt egy komoly politikai nyomás is, gondoljunk csak a kilépési hullámra. Látszó-

lag minden adott volt ahhoz, hogy az intézmény megszűnjön, és sokan örömtáncot is lejtettek volna, ha ez megtörténik. 2010 után jelentős változás történt, a Magyar Írószövetség költségvetési sorra került, évi harmincmillió forinttal. Ez nyilván sokkal kiszámíthatóbb, stabilabb működést tett lehetővé, ugyanakkor több és más jellegű feladatot is rótt az intézményre. A támogatásokat egyetlen intézmény sem a múltjáért kapja, vannak szakmai elvárások, konkrét feladatok. A munkánk sokrétű. A Magyar Írószövetség feladatai közé tartozik a kultúrdiplomácia; szakmai kuratóriumokba tagok delegálása; programok szervezése; a szellemiségéhez kötődő kiadókkal való kapcsolat fenntartása; rendhagyó irodalomórák, határon túli író-olvasó találkozók, versszínházi bemutatók, szavalóversenyek szervezése, támogatása; fesztiválokon való részvétel, táborok szervezése, tehát számos irodalomnépszerűsítő feladat is.

– *Tágítottátok az intézményi kereteket?*

– Különösen azóta, amióta Szentmártoni János az elnök. Amíg Kalász Márton vagy Vasy Géza a már említett kilátástalan helyzetben a Magyar Írószövetség megmaradásáért küzdött, addig mi azon dolgozunk, hogy a jelen adta kihívásoknak, új olvasói, kultúra-fogyasztói igényeknek megfelelő intézményt alakítsunk ki. Ehhez nem csupán az szükséges, hogy legyenek elképzeléseink arról, mi is az Írószövetség szerepe és feladata napjainkban, de tudnunk kell azt is, hogy milyennek szeretnénk látni öt vagy éppen tizenöt év múlva. Ezeket az elképzeléseket pedig csak rengeteg apró munkával, szervezéssel lehet meg-

A Másféle idő című hangskönyv bemutatóján Kubik Annával és Prágai Tamással

valósítani, miközben az ehhez szükséges infrastruktúrát is meg kell teremteni.

– *Elegendő erre a harmincmillió forint?*

– Elég lehetne, mégis kevés. Sajnos a Magyar Írószövetség épülete fölött eljárt az idő. Korszerűtlenek a nyílászárók, ráfizetéses a fűtésrendszer, életveszélyes a vezetékhalózat. Az épület több száz millió forintos felújítási beruházást igényelne. Elkésérítő, hogy a működésre szánt kiadások több mint kétharmadát a rezszi teszi ki. A Magyar Írószövetség épülete a szövetség Titanicja is egyben. A székház tulajdonjogi helyzete a mai napig nem megnyugtató. Az állam, vagyis az MNV Zrt. az épület nagy részének tulajdonosa, mi pedig bérlők vagyunk. Mivel közszolgálati feladatokat látunk el, az épületrészt ingyen bérelhetjük. Közös költséget kell fizetnünk, ami évente több mint kétmillió forint a rezszi felül. Nincs jogunk beleszólni a ház ügyeibe, ami számos hátránnyal jár. A támogatás a fenntartásra, még csak nem is az állag-

megóvásra folyik el. Nem hatékony egy ezer sebből vérző épületet működtetni. Ha nem küzdenénk ezzel a problémával, több elképzelésünket meg tudnánk valósítani. Szükséges lenne a munkaerő bővítése is, hiszen évről évre szaporodnak feladataink, az elmúlt évekhez képest megsokszorozódott az adminisztrációs munkánk is. Így sokszor túlterhelten kapkodunk, éves szinten két munkatárs bérét költjük az utca fűtésére, miközben fagyoskodunk. Feladat pedig lenne bőven. Például sokkal keményebben kellene kiállni a szakmai érdekeinkért. Ugyanilyen lényeges lenne a Magyar Írószövetség rászoruló tagjainak szociális segítése. Volt olyan év, amikor úgy tudtunk gazdálkodni, hogy szociális segínyt nyújthattunk a rászoruló tagoknak, akkor mutatkozott meg igazán, hogy erre mekkora szükség lenne. Emellett a Magyar Írószövetség hatalmas vagyonnal rendelkezik könyvek, folyóiratok, festmények formájában. Ennek megóvására sincs garancia az épület állaga miatt. Történelmi jelen-

tőségű idők tanúja a székház, megértem a tagság érzelmi kötődését, azonban ebben a jelenlegi helyzetben a székház az Írószövetség jövőjének gátja is.

– *Egykor a Magyar Írószövetség épülete a kortárs művészek, tudósok találkozóhelye is volt. Ebben az értelemben be tudja tölteni közösségformáló szerepét? Finanziális kérdés ez is?*

– Évekig dédelgetett álmunk volt, hogy az étterem ismét működjön. Olyan helyszínné váljon újra, ahol a különböző generációk találkozhatnak, megismerhetik egymást. A pillanatnyi helyzetben ez megoldhatatlan. A konyha rendkívül rossz állapotban van, az étterem az épület részeként műemlékvédelem alatt áll, felújítása nagyon sok pénzt igényelne. Nem találunk olyan vállalkozót, aki ezekkel a feltételekkel vállalná a működtetést, s ha találnánk is bárkit, nem a mi jogunk eldönteni, hogy jöhet-e vagy sem. Nehezíti a munkánkat, hogy nincs ilyen jellegű közösségi terünk, így a nagy rendezvényeink vendéglátását külsős cégekkel, a kisebbeket az Írószövetség munkatársainak önkéntes feladatvállalása révén tudjuk megvalósítani.

– *Utaltál a Magyar Írószövetség történelmi hagyományaira, az épületben található értékekre. Feladatok a megőrzés, emlékezés is?*

– Az emlékezés a Magyar Írószövetség jelentős feladata. Nem csupán az 1956-os hagyományra gondolok. Segítenünk kell az alkotókat visszamenőleg és a jelenben is. Nem hagyhatunk jelentős életműveket elkallódnak. Konferenciákkal, emléktáblák elhelyezésével, díjak alapításával tudunk hozzájárulni hagyományaink őrzéséhez, újak születéséhez. Ebből

Műfordítói konferencián a Szigligeti Alkotóházban 2015 novemberében

a szempontból meghatározó számunkra az emlékezés lehetőségeinek megteremtése.

– Jelenleg hány tagja van a Magyar Írószövetségnek? Mennyiben változott a tagság összetétele? Vonzó a fiatalok számára az intézmény?

– A tagság körülbelül kilencszáz fős, sajnos sokan elhunytak a tagjaink közül. Öröm számunkra, hogy az utóbbi években egyre több fiatal jelentkezik az Írószövetségbe. Természetesen nagyon sokat kell még dolgoznunk azért, hogy a fiatalok számára még vonzóbbá váljék a Magyar Írószövetség. Az első lépések megtörténtek a programokkal, fesztiválokkal, pályázatokkal. De ez még csak a kezdet. Ideális lenne, ha a tehetséges fiatal írók, költők számára kiszámítható életpályamodellt tudnánk nyújtani. A KMTG létrejötté kulcsfontosságú a tehetségazono-

sítás, tehetséggondozás és a képzés szempontjából. Tehetséges fiatalok kaphatnak megélhetést biztosító ösztöndíjat tanulmányaik idejére. Ha a beljünk vetett bizalom, anyagi ráfordítás és persze a sok munka beérik, meggyőződésem, hogy nem egy lesz, aki méltó tagjává válik majd az MMA-nak. Tehát, ha e két intézményre úgy tekintünk, mint egy piramisra, melynek az alapját a KMTG adja, a csúcsa pedig az MMA, akkor kézenfekvő, hogy a piramis törzse a Magyar Írószövetség. Ha írói életpályamodellt javasolhatnék, azt mondanám, hogy a tehetséges fiatalokat karolja fel a KMTG, aztán a pályájuk legaktívabb, legtermékenyebb alkotói időszakát segítse az Írószövetség, hogy végül a legérdemesebbek az akadémia irodalmi tagozatát gyarapítsák. Jó látni, hogy jelenleg az MMA Irodalmi Tagozatának tag-

sága kivétel nélkül tagja a Magyar Írószövetségnek is, közülük többen ma is aktív szerepet vállalnak az Írószövetségben. Fontosnak tartom, hogy amikor az irodalmi életünkéről gondolkodunk, annak intézményi hátteréről is beszéljünk. El kell gondolkodnunk olyan praktikus kérdésekről is, hogy mivel ösztönözhetjük a tehetséges fiatalokat arra, hogy a pályán maradjanak, vagy arról, hogy lássák, harminc- és hatvanéves koruk között mely intézmény képviseli szakmai érdekeiket, figyeli munkásságukat, terjeszti fel őket állami díjakra.

– A Magyar Írószövetség kapcsolatban áll külföldi kulturális, irodalmi szervezetekkel?

– Igen. Ebből a szempontból is jó alapokat, iránymutatást kaptunk, ennek mentén sok változás történt. Például hosszú évtizedek után először megjelent egy költészeti antológia, amelyet Oroszországban mutattak be. Ez az antológia magyar szerzők orosz nyelvre fordított műveit tartalmazza. Figyelemre méltó a kötet oroszországi terjesztése, az orosz könyvtárakba is bekerült. Ennek a projektnek a megvalósítása több évig tartott, s mondhatni partizánakció volt, amelyet az akkori moszkvai intézetigazgató, Baranyi András és a Magyar Írószövetség koordinált. Jelentőségét itthonról nem könnyű megítélni, de belátható, ha arra gondolunk, hogy egy ilyen nagy nyelvterületen magyar szerzők művei jelenhetnek meg. Hasonlóan jó kapcsolat alakult ki a lengyel, bolgár, kínai, szerb, horvát, vietnámi írószervezetekkel is. Kölcsönösen író-olvasó találkozókat szervezünk. Mindent megteszünk azért, hogy a magyar nyelvű művek a világ minél több országában megjelenhessenek. Azonban ezen a téren is

A Magyar Széppróza Napja alkalmából rendezett novellairó verseny díjkiosztóján a Petőfi Irodalmi Múzeumban, 2018. február 18-án

nehézségekbe ütközünk. Például a vietnamiak megjelentetnének egy magyar kortárs szerzők műveiből álló antológiát, nálunk pedig megjelenne egy kortárs vietnami szerzők műveiből álló antológia. A vietnamiak állnák a vietnami kötet költségeit, és ránk hárulnának a magyar kötet költségei. Sajnos azonban a fordításra pályázható támogatások, források nagyon csekélyek. Pedig rendkívül fontos lenne az ehhez hasonló projektekre nagyobb forrásokat fordítani, mert könnyen belátható, hogy az irodalom az ország szempontjából komoly brand lehetne. Romániában például sokkal nagyobb összegeket szánnak a fordítások támogatására. A nemzetközi beágyazottságuk, a könyvvásárokon való jelenlétük összehasonlíthatatlanul jelentősebb. Fel kellene ismerni az ebben rejlő lehetőséget, mert ez a legolcsóbb országimázs-építés. Fontos az is, hogy ne mindig csak ugyanazon szerzők műveit fordítsák idegen nyelvekre. A könyvfesztiválokon szervezettebben és sokoldalúbban kellene jelen lenni. A Publishing Hungary programot és a Balassi Intézet szerepét sokkal alaposabban át kellene gondolni. Jelenleg szűk szakmai érdek-

csoportok befolyása alatt működik a program, amelyet évek óta kiszolgáltatnak az intézet bürokratái. Mindennek eredménye egy egészségtelen belterjesség. Sokrétűbb szakmai odafigyeléssel és merítéssel, jelentősebb forrásokat kellene a magyar művek külföldi megjelenésére fordítani.

– *Milyen a kapcsolatokat az országon belüli szervezetekkel?*

– Igyekszünk jó kapcsolatot kialakítani a társintézményekkel vagy éppen más írószervezetekkel. Természetes, hogy vannak olyanok, amelyekkel hatékonyabban tudunk együttműködni, míg másokkal kevésbé. Igyekszünk reálisan felmérni az intézményi érdekeket, s a közös ügyekért való kiállás lehetősége is ennek mentén alakulhat. Együttműködésünk a kultúra szempontjából jelentős. Eredményes szakmai kapcsolat tartunk kiadókkal, múzeumokkal, más szervezetekkel. Így például a Petőfi Irodalmi Múzeummal több kisebb projektekben sikeresen működünk együtt. Prőhle Gergely vezetése óta pedig még gyümölcsözőbb az együttműködésünk. Rendszeresen vállalunk közös feladatokat az MMA-val, és több határon túli szervezettel. Vannak

olyan szervezetek, amelyekkel alkalomszerűen dolgozunk, de ezek is jelentőséggel bírnak. Ha nem így lenne, nem tudtuk volna másfél hónap alatt megszervezni a Kárpát-medence különböző helyszínein több mint száz programmal, közel kétszáz közreműködővel az új irodalmi ünnepet, a Magyar Széppróza Napját. Ha nem lenne jó kapcsolatunk más írószervezetekkel, múzeumokkal, könyvtárakkal, színházakkal, egyesületekkel és irodalmi alapítványokkal, ez nem valósulhatott volna meg, hiszen a program teljes koordinációját Szentmártoni János és Mezey Katalin irányításával mindössze öten végeztük. Büszke vagyok arra, hogy a Magyar Írószövetség választmányának kezdeményezése elérte célját, és újabb ünneppel gazdagodhatott irodalmunk. Hiszen ez is lehetőséget ad arra, hogy felmutassuk értékeinket, az írókat reflektorfénybe állítsuk, s népszerűsítsük az olvasás kultúráját.

– *Milyen a kapcsolatokat más művészeti ágak alkotóival?*

– Minden hónapban új kiállítást nyitunk. Ebben állandó segítőnk Szokolczay Lajos, aki rendkívüli műveltséggel rendelkezik

a képzőművészet terén is. A kiállítókat tekintve nem kell szégyenkezünk.

– *A filmművészettel is van kapcsolatokat.*

– Havi rendszerességgel működik a filmklubunk, amely meglepően népszerű. Úgy tűnik, egyre bővül az a réteg, amely igényli az igényes filmeket, és azt is, hogy ezeket közösségben nézze meg, s a vetítést követően bekapcsolódhasson egy szakmai beszélgetésbe.

– *Látogatottak az általatok szervezett programok?*

– A látogatottság változó. Van egy állandónak mondható közönségünk, de az adott programtól függ, hogy mennyi embert tudunk megszólítani. Például a Múzeumok éjszakájára szervezett programok vonzóak voltak a szélesebb közönség számára. A székházban szervezett irodalomtörténeti barangolásra olyan nagy volt az érdeklődés, hogy két turnust kellett vezetnem. Úgy vélem, egyre fontosabbá válnak az ehhez hasonló nagy programok, mert hatékonyabban egy hagyományos könyvbemutatónál. Sok olvasót, érdeklődőt vonzanak, s a média is érzékenyebb rájuk. Ezeknek a rendezvényeknek a megszervezésében, koordinálásában Rózsássy Barbarának vitathatatlan érdemei vannak.

– *Másképp is nyitottatok a média, a filmművészet felé.*

– Készült egy 1956-hoz kapcsolódó film, a *Hazatérők*, amelynek az Orpheusz Kiadó volt a producere, és Csontos Jánossal ketten voltunk a szerkesztő-riporterei. Négy alkotó – Papp Tibor, Makkai Ádám, Ferdinandy György és András Sándor – életútján keresztül mutattuk meg, hogyan éltek az írók az emigrációban. Hasonlóan

kedves munkám volt az a hangoskönyv, amelyet *Másféle idő* címmel jelentettem meg, s amely egy évszázad magyar költőnőinek verseit fűzte össze egyetlen történetté, Kubik Anna előadásában. A szerkesztés és a rendezés új feladata rendkívül izgalmas volt számomra, kirángatott a hétköznapi mókuskerekéből, és új távlatokat nyitott. Ez a munka tanított meg arra, hogy fontos a saját magam ideje is, s bánjak nagylelkűbben az alkotásra szánt idővel. Ennek hatására kezdtem el írni a már említett esszénovella-kötetet. A filmkészítés is inspirált, hiszen ez a munka érlelte meg bennem annak a könyvnek a tervét, amely olyan írókat szólaltat meg mélyinterjúk formájában, akik részt vettek az 1956-os forradalomban. Ennek a kötetnek szeptemberben lesz a budapesti bemutatója.

– *Említetted az Orpheusz Kiadót. Hogyan lettél a kiadó vezetője?*

– A kiadót Deák László alapította 1989-ben. Alapvetően olyan kiadóként határozta meg, amely kortárs költészetet publikál. 2009-ben Laci meghalt, és ezzel bizonytalanra vált a kiadó helyzete. 2011-ben felkértek, hogy vállalam el a kiadó vezetését, amit elfogadtam. Egyrészt azért, mert nagyon kedveltem Deák Lacit, másrészt azért, mert fontosnak tartom a felépített értékek, működő műhelyek megőrzését. Azóta közel százötven könyvet adtam ki.

– *Mennyiben őrizted meg a Deák László-féle kiadói filozófiát?*

– Azt a célt, hogy a kiadó kortárs szerzők műveit publikálja, továbbra is lényegesnek tartom. Nyilván a saját ízlésem, érdeklődésem is rányomja a bélyegét a kiadványokra. Például számomra fontos

a filozófiai művek megjelentetése, ezért kortárs francia, román filozófusok írásait is kiadtam.

– *A nyomtatott kiadványok mellett egy digitális folyóirat, az olvasat.hu főszerkesztője is vagy.*

– Igen, Rózsássy Barbarával szerkesztjük a folyóiratot, amelyet tavaly nyáron Csontos János álmodott meg. Úgy gondolta, jó lenne létrehozni egy olyan online irodalmi folyóiratot, amely naponta frissül, és az Írószövetséghez kötődik, amely olvasmányos, a kultúra világában is eligazítja az olvasókat, és újonnan megjelenő könyveket ismertet. Sajnos, amikor sikerült megteremtenie az ehhez szükséges anyagi háttérrel – hiszen a lap az EMMI támogatásának köszönhetően működik –, addigra János betegsége nagyon súlyossá vált, s rövid időn belül el is távozott közülünk. A lap struktúrája jelentős mértékben János elképzeléseit tükrözi, közösen találtuk ki a címet, a rovatok szerkezetét, s ő szorgalmazta, hogy a tárca műfaja kiemelt figyelmet kapjon. A *Zsurnál* rovat naponta közli remek tárcaírók írásait. Az *Olvasat* célja a nyitott, tájékozódni és olvasni szerető emberek megszólítása. Nem kis cél ez, de tekintve olvasottsági mutatóinkat, bizakodó vagyok. Irodalom és irodalom, így fogalmazta meg János a lap vezértételét, s ennek napi szinten kell megfelelnünk, ha komolyan akarjuk venni magunkat. Ehhez pedig alkalmaznunk kell a kor technikai újításait, az új adathordozók nyújtotta olvasási szokásokhoz pedig meg kell találnunk azokat a műfajokat, amelyek alkalmasak a szépirodalom közvetítésére. Nagy kísérlet és kaland ez mindannyiunk számára. Örülök, hogy részese lehetek.

Ekler Andrea

Szerelmem, Székelyország Hegedűs Imre János: *Székelyország – Szerelmes földrajz*, második, bővített kiadás, Magyar Napló Kiadó, 2017.

Ha rajtam múlna, olyan „szerelmes” művekből oktatnám az iskolákban egy-egy tájegység, etnikum, ország vagy akár kontinens földrajzát, mint amilyen Hegedűs Imre János *Székelyországa*. Ez a könyv jóval többet nyújt, mint pusztán objektív tárgyismeretet: benne van az ember is a maga vágyaival, ragaszkodásával, rajongásig fokozott szeretetével.

A székelyföldi gyermek- és ifjonti éveire emlékező író vallomásából megtudjuk, hogy arrafelé a megélhetésért keményen meg kellett küzdeni: „Magam is, kamasszá cseperedve, éppen Somosbércen szántottam egész nap olyan kemény földet, hogy estére Bimbó és Boglár véreset pisilt.” Ám az író azt is hangsúlyozza, hogy a mostoha természeti körülményekkel folytatott szakadatlan harc ellenére az önelátó létmódnak, közösségi életformáknak megvoltak a maguk szépségei is: „nincs olyan tettük, mozdulatuk, cselekedetük, amelyet ne fonnának-szönének népdalszövegbe.”

Hegedűs Imre János színesen, mégis életszerűen varázsolja elénk Székelyország geográfáját, a székelység világát. Miközben önnön lelkén átszűrte „impreszionista” tájképekbe ágyazott kultúrtörténetet is ír, népi bölcsességekkel, hasznos tudnivalókkal és kuriózumokkal teli világba kalauzolja olvasóit. Történelmünk olyan intim mozzanatait, epizódjait is feltárnak az események forgatagában, amelyeket kizárólag a közösségi emlékezet őrizhetett meg.

Sokat elárul a könyv szerzőjének lelkivilágáról, ahogy – Székelykeresztúr, Héjjasfalva, Fehéregyháza, Nagy-Küküllő térségét forradalmasító időkben pásztázva – tudunkra adja: itt járt a szabadság és a szerelem poétája, Petőfi Sándor, akinek „a trombita hangja, az ágyúdörej volt a halálfuga”.

A kíváncsi utazó, aki errefelé mulatja az idejét, akaratlanul is belebotlik Rapsonné borzongató legendájába, lépten-nyomon találkozik a nép ajkán élő szebbnél szebb mondákkal. A szerző többnek nyomába is ered; keresi, kutatja, mi rejlik egy-egy kifejező név mögött, mi a forrása ennek vagy annak a történetnek, legendának.

A környéket járva, valóságos irodalmi felfedezőútra invitál bennünket az író. Sóváradon született

Király László, a Kis-Küküllő forrásvidékén (Parajdon) élt gyermekkorában Áprily Lajos. Korond Páll Lajos költő, festőművész révén került be az irodalomtörténetbe. Farkaslaka Tamási Áron szülő- és nyugvóhelye. Simánfalván látta meg a napvilágot, Székelyudvarhelyen él Farkas Árpád. A nagygalambfalvi Kányádi Sándor költészetébe épült minden magyar lelkébe, tudatába. Bettfalván született Tompa László.

Hegedűs Imre János szabadon mozog múlt, jelen és remélt jövő idősíkjai között. Sorra-rendre bukkannak felszínre a szólások, a közmondások, a regölések, a találós kérdések, a népdalok, a balladák és az olyan téli foglalatosságok, mint a fonás és a szövés. „Ének-kultúránk, amelyből a Kodály-iskola kinőtt, itt született, s a további gyakorlótere a keresztelő, a lakodalom, a szüreti bál, a regruta bál, a farsangi táncmulatság.”

Erdővidék bemutatása a népmesék gyakori motívumával indul. Ez a „szürrealista népmesei abszurd” ugyancsak ráillik erre a vidékre, hiszen „itt nyíltak ki Kriza János Vadrózsái; innen indult világhíró útjára a ’bércre esett fa’, Bölöni Farkas Sándor; itt nyugszik a népmonda szerint Attila hun király kedves felesége, Réka (Rika).” Valóság és fikció keverednek-kavarognak színesen, nincs éles határvonal a két szféra között.

A székelységet (natio Siculica) évszázadokon keresztül önálló-különálló (?) etnikumnak tartották. A jogrendszer meg is különböztette Erdély három nációnál: a magyart, a székelyt és a szászt. „A középkori dinasztiák magyar királyai, de később az erdélyi fejedelmek is jelentős kiváltságokat adományoztak a gyeptűvédő székelységnek.” Felemelő eseményeket is emlékezetében őriz Erdővidékről az utókor. 1848–49-ben Gábor Áron két vashámort is működtetett itt, ágyúkat öntetett, ágyúgolyókat gyártatott. De nem feledkezhetünk meg a történelem sötét fejezetéről sem. 1944. szeptember 26-án román fasiszták, a Maniu-gárda tagjai törtek rá Szárazajta lakosságára, „ártatlan embereket mészároltak le”. Nagyajtáról származott Moyses Márton fiatal költő, matematikus, aki diáktársaival az 1956-os forradalmárok megsegítésére indult. Tűzhalállal tiltakozott a román kommunista diktatúra ellen – éppúgy, mint Jan Palach a cseheknél. Évszázados protestáns hagyomány követelte minden családtól, hogy egy fiúgyermeket

a tudománynak szenteljen. Apáczai Csere János neve illik ide mindenekelőtt. Mellé pedig Páskándi Gézáé, aki *Tornyot választok* című drámájában örökítette meg a nagy tudós alakját.

Erdővidék jeles fia Baróti Szabó Dávid (1739–1819), aki Berzsenyi Dániel és Vörösmarty Mihály fellépését tette lehetővé. Kazinczyval és Batsányi Jánossal indították el az első magyar szépirodalmi folyóiratot, a kassai Magyar Museumot (1787). Erdővidék emblematikus alakja Benedek Elek (1859–1929), a nagy meseíró, kritikus, lapalapító.

Hegedűs szerelmes földrajzának következő tájegysége Háromszék. Dózsa György és Mikes Kelemen háromszéki: az előbbi Dálnokon, az utóbbi Zágónban született. Felső-Háromszék két jeles tudós is adott a nemzetnek: Bod Pétert és Apor Pétert. Az e tájékról származók közül többen alkottak maradandót az irodalomban. Néhány név a sok közül: Szacs vay Sándor, az első jelentős magyar újságíró, Ignác Róza, Jancsó Benedek, Aranka György, Veress Dániel, Beke György, Csiki László, Fábrián Ernő, Lőrincz László, Gazda József. Szabó Dezső *Az elsodort falu* című regényének főhőse a barátosi református pap, Szabó Jenő, az író testvére, aki a regényben Farczádi Jenő néven szerepel.

A képzőművészetben Barabás Miklós, Veress Pál, Ifj. Cseh Gusztáv, Deák Ferenc, Plugor Sándor, Baász Imre, Hervai Katalin, Vinceffy László neve kívánczik feltétlenül ide.

Ismert szomorú tény: „Erdély, a Székelyföld évszázados etnikai arcát tömeges betelepítésekkel és közigazgatási újrafelosztásokkal zúzta és zúzza szét a román hatalom.” A decentralizációnak azonban az lett a kedvező következménye, hogy a vidéki városokban új irodalmi központok jöttek létre.

Csík(ország)nak „véres a múltja, küzdelem a jelen, de erős hittel néz szembe a jövővel.” Több mint érdekes, hogy Gyergyószentmiklósról „1668-cal kezdődően örmények telepedtek át Moldvából, ahol 400 évig éltek. Két sokat szenvedett nép találkozott, talált egymásra.” Zsögödön élt Zsögödi Nagy Imre, a kiváló székely festő. A gyergyószárhegyi Lázár kastélyban művésztelep működik. Erdély és minden más magyar vidék művészei találkoznak ott, ahol a nagy fejedelem, Bethlen Gábor gyermekkorát töltötte. Csíksomlyó pedig olyan szakrális hely a kato-

likusok számára, mint a protestánsoknak Debrecen. Helytállást, kitartást, patriotizmust tanulhatunk a csíkiaktól.

Átlépve Marosszékre, megállapíthatjuk: Marosvásárhely a Bolyaiak városa. És a Teleki Tékáé, Borsos Tamásé, Bernády Györgyé, Sütő Andrásé, Székely Jánosé, Kincses Elődé. Bolyai akkor dolgozott a háromdimenziós tér elméletén, akkor rakta le (Lobacsevszkijjal egy időben) a hiperbolikus geometria alapjait, amikor Európa lakosságának egy jelentős része még analfabéta volt. Marosvásárhelyen hosszú évszázadokra tekint vissza az oktatás története.

Újabb fontos állomásunk Marosvécs, az erdélyi magyar irodalom Széphalma. A marosvécsi vár utolsó tulajdonosa a Kemény bárói család, utolsó gazdája pedig báró Kemény János (1903–1971) volt. Az a legendás irodalomszervező, aki, mint ismeretes, 1926-ban baráti hangú levélben kérte Erdély legkiválóbb íróit, hogy látogassanak el kastélyába, és tartsanak szimpóziumot az erdélyi kultúra megújításának lehetőségeiről.

Befejezésül ne feledkezzünk meg a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő népcsoportról, a csángókról, akiknek „az általánosnál erősebb az immunrendszerük, [és] ez a rezisztencia kitermelte bennük az ártó, mostoha körülményekkel szemben a védettséget, a viszonyulások bonyolult kapcsolatrendszerét.” Gróf Teleki József a XVIII. század végén igen érdekes jellemzést ad a Gyimes és Moldva közti átjáróban élő lakosságról: „A Luncaban, közel a Passushoz lakosokra találsz... Székellyek, Csíkból vonták meg ide magokat, némellek Moldvából is jöttek vissza az ki vándorlott Székellek. Ezen lakosokat Tsangoknak szokták nevezni: juhok és egyéb marhát is tartanak.” Eszerint visszatelepültek is éltek Gyimesben. Át kell lépni hát nekünk is a határt, és keresni a mai Románia területén szétszórva élő magyar testvéreinket.

A kenyérkereset ma Nyugat-Európába úzi a csángókat. „Janicsár” papokat képeznek Iasiban; a moldvai csángók teljes beolvasztása kormányprogram. Az Európai Tanács veszélyeztetett népcsoportnak minősítette a csángóságot.

A moldvai csángók roppant nehéz korszakokat éltek és élnek át. Létezésük mély katolikus hitük gyümölcse, a magyar sors egyik csodája.

Aniszi Kálmán

„Hazudni nem szabad” Szakály Sándor: *Múltunkról és jelenünkről. Válogatott interjúk és beszélgetések, 2002–2017*, Magyar Napló Kiadó, 2017.

Ez a Deák Ferentől származó idézet található a VERITAS Intézet minden kiadott könyvének a borítóján. Nyilván ez a krédója az intézetnek – és az intézet vezetésének is.

A VERITAS Intézet vezetője, Szakály Sándor kötetbe gyűjtötte azokat a vele készült interjúkat, beszélgetéseket, amelyek 2002 és 2017 között jelentek meg, és amelyek a történetírás fontos kérdéseit taglalják a mai magyarországi viszonyok közepette. Amint az ismeretterjesztés jelentőségét firtató kérdésre adott válaszából kitűnik, nem zárkózott szak-történész kíván lenni, hanem olyan kutatója a történelemnek, aki a közvélemény formálását, a laikusok „tanítását” is vállalja. „A történelem olyan terület, amelyhez mindenki vonzódik, érdeklődik iránta – és annak közösségformáló és összetartó ereje is van... Az általam kutatott két világháború közötti korszak, illetve a II. világháború időszaka... eléggé egysíkú megítélést nyert. Jelzőket kapott az ország, a nemzet, melyek egy részét sokan még napjainkban is fenntartják... Az ismeretterjesztés azért nagyon lényeges, hogy a tények ismeretében mindenki megalkothassa a saját véleményét.”

Szakály Sándor történészpályájának kezdetén rendkívül érzékeny témával foglalkozott: a magyar csendőrséggel és a honvédséggel a két világháború közötti időszak, vagyis az úgynevezett Horthy-korszak politikai összefüggéseiben. Azt tekintette legfontosabb feladatának, hogy a honvédség történetét kutatva feltárja a tényeket, számba vegye a szereplőket, pontosan leírja az eseményeket – s ennek alapján vonja le a következtetéseket, értékelje a történeteket, mutassa meg az összefüggéseket. E törekvésében szembeke-rült, és ma is folyamatosan megütközik azzal a történetírással, annak az „iskolának” a képviselőivel, akik a II. világháború vége, vagyis az évtizedekig „felszabadulásként” aposztrofált vereség óta meghatározták, és ma is igyekeznek kizárólagosan meghatározni az 1918–1945 közötti időszak értelmezését és értékelését. Ezzel az erősen ideologikus történetírással vitatkozik Szakály Sándor szinte minden általa tárgyalt kérdésben.

Az egyik legfontosabb témája ma is a Magyar Királyi Honvédség, annak létrejötte, megerősödése és szerepe – 1945-ig. Az ideologikus történetírással szemben számos publikációjában mutatta be a honvédség személyi, főleg tiszti állományát, belső működési rendjét, erkölcsét és értékrendjét. Ez a kép élesen elüt a hosszú évtizedekig sulykolt „fasiszta hadsereg”, „Hitler utolsó csatlósa” és hasonló leírásoktól. Egy megrendült ország életképességének egyik mutatója az ismét felépülő hadsereg, amely rendkívül nehéz körülmények között, a magyar történelem tragikusan nehéz pillanataiban igyekszik helytállni – nem csekély áldozatok árán. Szakály embereket látta, közlegényeket és tiszteket, akiknek a legtöbbje legjobb meggyőződése szerint cselekszik – elsősorban az ország, a nemzet érdekeire figyelve. A másik kritikus téma szintén nem kevés vita forrása volt, mert a csendőrség helyének és szerepének pontosítása és átértékelése sem illeszkedik abba a képbe, amit a korszakról az utóbbi évtizedekben megrajzoltak.

A kötetben az első helyre illesztett interjú *Újra-kezdés és legitimáció* címen – nyilván nem véletlenül – az 1945–48 közötti népbírósi pereket tárgyalja, amelyek politikai értelemben az úgynevezett Horthy-korszak „lezárását” is jelentették. De milyen lezárását? Szakály Sándor egyértelműen kimondja, hogy ezek a perek jogtipró perek, koncepciós perek voltak, három szempontból is. 1. A vádlottakat olyan bűnökért ítélték el, amelyek a cselekmény idején nem minősültek büntetendőnek. 2. Az eljárás szinte mindenütt nélkülözötte a szabályos bírósági per feltételeit (amilyen például az elfogulatlan bíró, vagy az ártatlanság vélelme). Ugyanakkor a perek során nem ritkán jelent meg a bosszú mint meghatározó tényező. 3. A berendezkedő új hatalom új bűncselekmény-kategóriákat vezetett be, például a „háborús bűnös” és a „népellenes bűncselekmény” kategóriáját. Az utóbbi bárki beleeshetett. Magyarországon mintegy 27 ezer embert ítélték el ilyen módon, 477-et halálra ítélték, és 189-et kivégeztek. A kivégzettek között volt négy miniszterelnök, számos magas rangú katonatiszt, és – például – magyar diplomataként Chornoky (Bun) Viktor, Tildy Zoltán köztársasági elnök veje. „A népbírósi perek ügye 65 éve időszerű, egészen addig, amíg hazugságban élünk, és nem tisztázzuk a történelmi tényeket” – hangsúlyozza Szakály,

és ebből a pontból kezdi visszafejteni a korszakkal kapcsolatos különböző értelmezési kérdéseket. Kiemelt helyen szerepel a „nácivadász” Efraim Zuroff-fal, a Csatáry László állítólagos kassai csendőrpáncsnok elleni hajsza elindítójával való vita. Szakály legfőbb érve, hogy a Zuroff által állított tények nem állják ki a szakszerűség próbáját (adatai tévesek, fogalomhasználata hibás, kétes szavahihetőségű tanúkat szólaltat meg). Az egész ügy tehát nem más, mint egy mesterségesen felépített propagandajátszma – majd 70 évvel a háború vége után.

Innen, ebből az induló helyzetből lépünk tovább a korabeli magyar fegyveres erők minősítése felé. Mind a magyar honvédség, mind a csendőrség tevékenysége megítélésének a tények feltárása és értékelése alapján kell történnie – hangoztatja Szakály Sándor. S a honvédség szerepének átértékelésével szorosan összefüggő kérdés a kormányzó megítélése. Tudja és hangsúlyozza, hogy „Horthy Miklós megítélése soha nem lesz egységes vagy konszenzuson alapuló”, de határozottan elutasítja azt az álláspontot, amely a kormányzót fasisztának minősíti, Magyarországot pedig fasiszta berendezkedésű országnak. Elveire hivatkozva állítja, hogy ez szakszerűség kérdése. Olaszországban fasiszmus volt, Németországban nácizmus, Magyarországon egyik sem. „Itt még akkor is működött és parlamenti frakcióval rendelkezett a szociáldemokrata párt, amikor a német megszállók az ilyen pártokat már mindenhol betiltották szerte Európában.” A korabeli Európában Magyarországot nem tartották fasiszta államnak és a kormányzót fasiszta államfőnek. Ennek egyik legfőbb bizonyítéka, hogy a háború után nem állították nemzetközi bíróság elé, és a szovjet vezetés sem kérte kiadatását a nyugati hatalmaktól. A „fasiszta” jelzőt a kommunista korszak történetírása aggatta rá és az országra, s e történetírás mai örökösei sem engedik „eltávolítani”.

Az „utolsó csatlós” kérdése is témája a kötetben található beszélgetéseknek. Szakály következetesen ragaszkodik ahhoz a szakmai elvéhez, amely szerint „a tényekből vonjuk le a tanulságokat”. Gondolatmenete a következő: 1920 után a magyar külpolitika legfőbb törekvése a versailles-i békerendszer revíziójának elérése, legalább a szomszédos országok magyarok lakta területeinek visszaszerzése volt.

E törekvést akkor csak Hitler támogatásával lehetett sikerre vinni, aki saját területi revíziós akaratát (az Anschlusst, a Szudéta-vidék annektálását, Lengyelország elfoglalását) a nyugati „hatalmak” jóváhagyásával, vagy passzivitása mellett érvényesítette. Az első, majd a második bécsi döntés a magyar külpolitika sikerét bizonyította – német támogatással (az előbbi esetében nyugati jóváhagyással). Ennek az ára az volt, hogy Magyarország nem maradhatott ki a háborúból. 1943-ra a magyar külpolitika mozgásteret beszűkült, a magyar–brit tapogatózó tárgyalások tényét az angolok a németeknek kiszivárogtatták, a német politika megbízhatatlan szövetségesként kezdte kezelni Magyarországot – ellentétben a „megbízható” román és szlovák szövetségessel –, a keleti front felől pedig felrémlt az orosz megszállás veszélye.

Szakály folyamatosan arra törekszik, hogy a magyar politikusok döntéseit és tetteit az adott kor kontextusában értelmezze, mert ez a feltétele a szakszerű értékelésnek és a más véleményen lévőkkel az értelmes párbeszédnek. „A vitákat szakmai alapon, források bemutatásával kell lefolytatni a vádaskodások helyett.” Ez az elvi válasza arra az üldözéses hadjáratra, amit három évvel ezelőtt a még meg sem alakult VERITAS Intézet még ki sem nevezett igazgatója ellen kezdett a magyar történészek egy csoportja. „Nem szerencsés a történeti kérdéseket politikaivá transzformálni” – válaszolja egy másik interjúban a Mazsihisz – igazgatói székéből történő menesztését követelő – nyilatkozatára.

A tények feltárásának szükségessége mellett az interjúkötet másik fontos üzenete a párbeszéd szükségességének, a kutatási eredmények ütköztetésének hangoztatása. A párbeszédre, vitára való készség a legfőbb kommunikációs alapállása Szakály Sándornak.

Szakály Sándor történészi pályája egyértelműen azt mutatja, hogy megérett az idő is, az alkotó is egy összefoglaló mű elkészítésére. A magyar szakmai és laikus közvélemény érdeklődéssel várja azt az átfogó művet, amely e gazdag és sokféle ismeretet, tudást és kiforrott véleményt egységes keretbe foglalja, megalakítva a magyar honvédség 1918–1945 (1948) közötti történetéről az összefoglaló monográfiát.

Bába Iván

Egy tudós költő Kelemen Erzsébet: *Rorate*,
Orpheusz Kiadó, 2017.

A rendkívül sokoldalú alkotói tevékenységet folytató – tanulmányíróként, drámaíróként, vizuális művészként egyaránt ismert – Kelemen Erzsébet *Rorate* című új verseskötete egy tudós poéta meggyőző teljesítménye. A széles műveltségű költőt számtalan, egymástól merőben eltérő esztétikai és eszmei hatás érte. Nyitottságot tanúsít az avantgard, neoavantgard poétika – gyakran bizarrnak tűnő – nyelvi kísérletei felé, mindazonáltal erősen kötődik a hagyományos versbeszédhez. Intellektuális lírikusként értő módon reflektál a (poszt)modern kor kihívásaira, ugyanakkor fogékony marad a szakrális és a nemzeti értékek iránt is.

A kötet címadó verse, a zsol-társzerű szövegrészeket is tartalmazó *Rorate* az örök adventi várakozást szólaltatja meg magas szintű poétikai eszközökkel („...Tüzet gyújtok kihült lépteid helyén / fázón, reszketőn, / s várom: lélektől lélekig / úr szülessen benned, hogy elérhesselek / já-szolnyi remény...”). E mű mintaszerűen igazolja, hogy egyetlen életen és életművön belül is jól összeegyeztethető egymással a tudomány és a hit iránti elkötelezettség, illetve a vizualitással foglalkozó tudós és az érzékeny poéta szerepe.

A jó arányérzékkel rendelkező költő kifejezésmódja gyakran puritán, tömör, szűkszavú. Megesik, hogy egyszavas sorokkal teszi „levegőssé” a verset (*Participáció*). És vannak egysoros versei és haikui is – ami arra utal, hogy nem zárkózik el bizonyos, divatosnak nevezhető költői törekvésektől sem.

A kötetben fontos szerep jut az intertextuális utalásoknak. Elég csak *A Hortobágyon* című művet említenünk, amely Pilinszky hangját idézi: „Marhavagonok, / öklök, ostorcsapások, / birkahodály-fekvőhelyek, / vagonok, juhaklok, / meggömbített disznó-ólak, / szöges bakancstalpak: / reszkető hajnalon

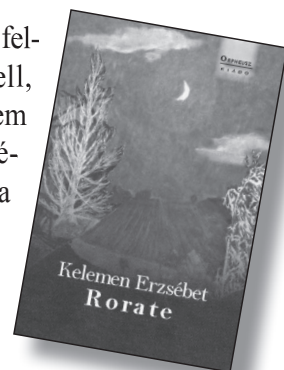
megölték őket, / de harmadnapon / fel-támadtak.” Ám hangsúlyozni kell, hogy itt már nem a háborús, hanem a néhány évvel későbbi, kitelepítéses-munkatáboros világ iszonyata elevenedik meg.

Más szövegeiben a játékoság kerül előtérbe. A *Találkozás* jellegzetes „csalivers”: sokáig erotikus költeménynek tűnik, míg végül „lehull a lepel”, és rájövünk, hogy a természetimádó költő rajongásának tárgya nem egy emberi lény, hanem a Tisza folyó. De hogy mennyire sokhúrú ez a költészet, azt nagyobb lélegzetű vállalkozása, a bölcséleti ihletésű *Szurdokszemcsék* igazolja, ilyen sorokkal: „...Az idő az időtlenség lüktető, dobogó része...”; „...Ha korlátainkat ismerjük, szabadok vagyunk...”

Izgalmas része a kötetnek a műfordítások ciklusa, amely – a mellékelt cédula szerint – Katarina Aila Hämäläinen, 1978-ban Rovaniemiben született finn költő és klasszika-filológus zsol-tárparafrazisainak gyűjteménye. Kétségtelen, hogy a 150 genfi zsol-tár továbbbírása fontos, sikert érdemlő vállalkozás. Dicsőítés, hálaadás, könyörgés, kérés és panasz egyaránt jelen van itt, ahogy Dávid királynál is föllelhető ez a gazdag tematika. E ciklust úgy is értelmezhetjük, mint az ószövegségi művek – a zsol-tárok mellett többek között az *Énekek éneke* – mai olvasatainak gyűjteményét. Itt valóban ötvöződik a hagyomány a modernséggel. Hämäläinen és kongeniális költőtársa, Kelemen Erzsébet láthatólag hisznek abban, hogy az irodalom, a költészet világában lehetséges párbeszéd a különböző korok és kultúrák között.

A könyv illusztrátora a kiváló debreceni művész-tanár, Huszti László. Az általa készített grafikák igen finoman adnak jelentéstöbbletet a kötetnek. Jól érzékelhető, hogy az alkotók – a költő és a képzőművész – szoros szellemi rokonságban állnak egymással. Így a kötetben a társművészetek együttműködése is példaértékűnek nevezhető.

Bakonyi István

Kis kereszték hegye
(2014, linómetszet)

**Egy generációs
élményszagattás** Dezső Kata:
Akiket hazavártak,
Előretolt Helyőrség
Íróakadémia, 2017.

Dezső Kata első verseskötete kissé meghökkentő címmel hirdeti magát: *Akiket hazavártak*. Így, múlt időben. Eszünkbe juthat: de nem jöttek. Egy nemzedéki összetartozás képe dereng fel, egy eltávolodás, elszakadás érzülete.

Az első ciklus is erről árulkodik. A *Szabadrugás* az eszmélkedés mozzanatait, az önismeret megszerzésének konfliktusait tárja elő, a családi viszonyokat, az apa korai halálát, az anya kimeríthetetlen munkálkodását. Az *Eredőben* így jelenik meg az apa képe: „a munkája volt a mindene neki; / apám keze nyoma anyának / fejezte ki, csak így szeretheti”. A bemutatkozás (talán barátnak, ismerősnek) kegyetlen, pontos, az álmokról is szól, nemcsak a köznapi körülményekről. Aminek szerves része a vidékiség, „a műanyag poharas sörök tizenegyesi”, „a Bond sportos füstje”. Innen távol vannak az eszmények, ideálok, az „elérhetetlen életek”, amelyeknek betűrendbe szedett olvasása kimarad az itteni életprogramból.

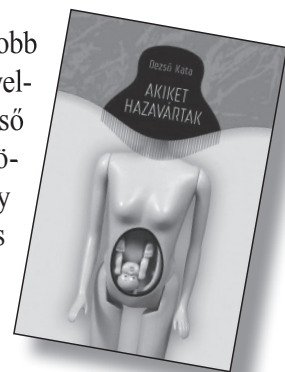
A *Center* című vers az apától való elszakadás fájdalmát, gyászát dolgozza fel: „Amikor apu elment, illett mindenhol / úgy megjelenni, hogy nem gondolkunk semmire, / és ezt nem érezzük aberrációnak.” A sorokban feltűnik az öntörvényűség igénye, a saját gyász, a saját felfogás, „Az én szabályaimmal így búcsúzom” igénye. S itt tűnik fel egy olyan kontraszt, ami később is jellemzője ennek a bontakozóban lévő költészetnek: egy odalvágás a megidézett jóság rovására: „s így nekem / sem kell senkinek elmesélnem... / milyen jó ember voltál, és hogyan lehet / szar emberekre szebb életet hazudni.”

Feltűnnek az otthoni táj díszletei, a kötődés és elszakadás érzései, a fordított ambivalencia: „Aki otthon akar lenni, az a családi házból / egyre többször és egyre több időre szökik el...” S aztán az is kiderül: „érdekközösségekbe, nem családba születnek a gyerekek...” S ennek az álszent bensőségnek egyre kopnak az együtthatói. A szökés, a menekülés motívumai mind erősebbek: „Ha el merem majd mondani anyának, / hogy majd sokadjára el akarok szökni” – szakad fel a vallomás a *Székfoglalóban*. Igen, ez a hánykolódás, a kibontakozás a család nyúgeiből, a távolság vonzása, ebből kell felépülnie a személyiség identitást megalapozó jegyének.

Az *Ingóvány* a kötet egyik legjobb verse, amelyre már korábban felfigyeltem. A fordított helyzetkép – Dezső Kata furcsa optikája – szokatlan következtetésekre ad alkalmat: „Ahogy a babák anyákat szülnék”... A vers látszólag csak a szülésről, a születésről szól, de ennél messzebbre jut: generációk láncolatáról ad képet. Bizonyára így van, a felnevelés logikája szerint a babák is meghatározzák a későbbi anyukákat, akik (esetleg) nem tartják a lépést gyermekeikkel. És a „túl gyorsan távolodó cél” kíméletlen következtetésekre ösztökél: „elfordulok a szülőháztól”. S a jó anyák szülése már a jelen generációt terheli. A személyiség – akár így, akár úgy – kialakul, és Dezső Kata is megfogalmazza a maga önképét, amivel (vagy ami miatt) tovább kell állnia: „Furcsa vagyok és tipikus / verslábszagattó lírikus”.

Majd feltűnik a generációs képlet is: „Korunk kritikáit éljük, ez tart össze minket”. Megkopik az „elhasznált idő csillámpora”, s az istenek is csak egy másnapos állapot tévképzetei, ahogy a *Szesztétika* versben olvashatjuk. A ciklus utolsó darabjaiban egyre nő az eltávolodás vágya, ingerültsége. A *Déli-bábnak* így ír: „Elindulok, hogy délig partot érjek...” a Rácvárosban: „elmegy az utolsó vonat, ami nem oda viszi, ahol lakik, hanem oda, ahova menni akart.” A *Res Gesta* még nyíltabban fogalmaz: „elhagyom ezt a rendszert, a megyét, a dialektust, a kapu előtt fejlődőket... következik egy másik város.”

A középső ciklus – *20 éves tényezőim* címmel – az entitásokra tekint, azoknak a tényezőknek az összességére, amelyekből személyessége összeáll. „Enyém a táj” – írja (*Síkmodellek*), miközben „nincs meg az ősök lélekfétise, / s leszegett fejjel kullog mellettünk Isten” (*Oldhatatlanok*). (A vallásosság elutasítása is része ennek az identitásnak.) A legfontosabb – itt és most – a szerelem. Az eufóriája ennek az érzelmi telítettségnek a *20 éves tényezőimben* tetőzik. A szerelem formát ad, azonosulást a másikkal („közben szemeddel nyugtatom magam”), s az „érkezni csak hozzád tudok” átlényegülés ennek a kettőzésnek egy tiszta, megnyugtató alakzata. A *Morzében* nyitányként írja: „Azt mondják, hogy állandóan rejtőzködöm” – ám ez a megnyilatkozás nem valami metafizikai okfejtés, hanem egy vallomás-sor kezdete: „a te bőrödben megyek a Spárig, a bukéd visz az egyetemre, / a neved nyomja meg a liftgombokat... / Ha főznék rád, és

rágós lenne a hús, / kemény massa a rizs, / nem mondanád, hogy nem finom / és nekem talán ez lenne a szerelem.” Az *Altató* mulatságos fikciójában – a hirtelen megöregedésre gondolok –, az unokáknak küldött savanyúság ízén lehet érezni a szerelmet. A *Tamás* című vers sem más, mint ennek a kettős eufóriának a közös „ereze”, az *Ikszeknek és ipszilonjaiknak* sorában pedig a genetikai örökség lírai kifejeződése vall a szerelemről.

A harmadik ciklus az *Idegenek* címet kapta. Érthetően. Az új közeg megjelenítése az, ami költői feladat, az új léthelyzet felmérése. Visszatérő motívum az emlékezés, „hogy legyen értelme visszanézni”. Emlékezés egy szerelemre, a család tagjaira („apám emlékével járok bevásárolni”, ahogy az *Akcidencia* című versben írja), a kis célokat elérni az egyetemen. Az a bizonyos köznapiság, amikor az ember bátornak akar mutatkozni, s „egy vékony talpú cipőben” túl nagy dolgokat mer mondani. A *Csendben emlékezni* a nőiség, a női princípium mélységeit rebenti fel, az idő kérlelhetetlen munkáját, amikor „Zománcaikat vesztik a nők”. „A játékoság és a karcsú derék emlék lesz”, s „emlékezetté olvad a konyha”. Az asszonyi sors kíméletlen útját bejárva kell helyt állni, s „szülés után már csak sötétben vetkőznek, / és korábban kelnek, ne lássa a tükör, ha sírnak.”

A tárgyilagosság, az obszcenitás sem idegen tőle. (Váratlanul, szinte ostorcsapásként érnek ezek a durva szavak, kifejezések). Az *Agapéban* például így: „mert bárhogy nevezzük a szeretkezést... / a gyakorlati emberek közt / úgyis örökre baszás marad.”

Az együttélések sem keltenek a költőben túl jó benyomást. A *néha nem-ekről* című versben arról van szó: „miért nem fedí egymást kettőnk lélekszerkezete”? Az elkerülhetetlen szakítás banális helyzeteket eredményez, s az a legjobb, ha ezt végigcsináljuk. Az *Alaktani ismeretek* is egy ilyen konfliktusos szituációt idéz fel: „Az ajkadat nézem, nem merek szólni, hogy / cserepes...” S a végeredmény aligha lehet más, mint: „majd anélkül elfelejtelek, hogy valaha / emlékezniem kellett volna rád.” A valóság „külsérelmi nyomai” számtalan helyzetben megmaradnak a lélek felszínén, s a *Tárgyitalan* című vers visszatér a köznapi élet naturalizmusába, bár éppen itt (is) megjelennek a démonok, amelyek oly sok problémát okoznak az egymásért élőknek. A felnőtt nő – már nem leány – lelki praktikái sem mindig válnak be, s a józanság pillanatában ilyen vallomás születik: „Egyetemes fájdalmaimról tudok beszélni...”

Az utak tévútnak bizonyulnak, a számtalanszor elképzelt modell – amelyben a gyerek, család, válás jelenik meg – csak elutasítást vált ki az átélőben. (Amire még egykor igent mondott a vers főhőse.) A végső konklúzió nem éppen „rózsaszínű”: „A kiszáradás ez az élet, / majd így adom tovább én is, / amikor beleunok az öregedésbe, az ajándék rózsákba és a férfiakba, / akiket nem tudtam kiszolgáltatni.” Az utolsó vers – az *Idegenek* – is ennek a konfliktusos világlátásnak, elégedetlenségnek a stigmáit hordozza, egy család nézőpontjába helyezkedve. A kedves, életteli elevenséget, „az asszony illatát”, a kibontakozó idillt szétdúlja a brutális férj, a csalódott asszony pedig felkötöti magát a gyümölcsösben. A vers utolsó sorai: „Nem maradt senki. / A kert emlékezik.” Morbid kirándulás ez az „idegenek” világában, ahol „meg kell jegyezni az utolsó kivonulást”.

A kötet fülszövegében is olvashatjuk a vers mondatát: „A kaktusz évente egyszer, pont most virágzik”. Utalva arra, hogy a véletlenekben meghúzódik valami szükségszerűség. Bár az író is utal arra: „a szerző: értelmezhetetlen jelenség”. Én inkább azt mondanám: nehezen megfogható, értelmezhető jelenség. Hihetetlen érzéke van a metafora-bokrok képzéséhez, sajátos látásmód, vele született átíró tehetség, amivel ezt a remek első kötetét megalkotta. A *Morze* versben írja: „Azt mondják, hogy állandóan rejtőzködöm...” Fontos megállapítás ez. Dezső Kata a valóságot túlírja, rejtvényessé változtatja. (A túlírásnak vannak veszélyei, több ponton is rontják, bonyolítják a szöveget. De az is igaz, vannak találati, felívelései is, amelyek pillanatok alatt más dimenzióba röpitik a megidézett szituációt.) Egyik találat az *Eredőből*: „mikor a május kilenc éve / tölgyfákra fújta hamvait.”

A hazavártak generációja magára ismerhet. A kézenfekvő nagy élmények kételyeiken megtörnek, kicsorbulnak. Nem hatja meg őket a vallásosság, Isten csak egy másnapos szesztárs a kijózanodás állapotában. Végül is egy nőről van szó, aki képes saját nemének titkairól is beszélni. És – egyelőre – így kell elfogadnunk, ilyen szertelenül, néhol csapongva, keresve magát, mondandóját, a kifejezés lehetőségeit. A posztmodern nem érintette meg. A kortárs lírában kevesek álltak rá erre az útra. Dezső Kata azt az igényes, nyugatos versbeszédet folytatja, amivel mai költészetünk (többsége) szól. Ezért érdekes, ezért érdemes olvasni. S az első jelek arra mutatnak: hamar megtalálja a maga (kivételes) közönségét.

Péntek Imre

Aniszi Kálmán (1939, Magyarkakucs, Románia) esszéíró, szerkesztő, egyetemi oktató. 1971-től 1985-ig a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán filozófiát, esztétikát és etikát oktatott. 1985 és 1990 között a Korunk című folyóirat filozófia és társadalomtudományok rovatának szerkesztője volt. 1991–1994 között a budapesti Zrínyi Kiadó felelős szerkesztője. 2000-tól a Kapu című folyóirat könyvszerkesztője, főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Felemás idill* (elbeszélések, esszénovellák, 2018).

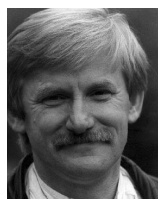
Bába Iván (1950, Teplice, Csehszlovákia) tanár, újságíró, szerkesztő, politikus. 1998-tól 2000-ig a Magyar Köztársaság varsói nagykövete. 2010–2014 között a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára volt. 2015-től 2017-ig a Somogy című folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Rendszerváltoztatás Magyarországon* (2015).

Both Balázs (1976, Sopron) költő. 2002-ben végzett a Benedek Elek Pedagógiai Főiskolán. Jelenleg a Soproni Rendőrkapitányságon dolgozik szolgálatparancsnoki beosztásban. Legutóbbi kötete: *Romfalon virágmag* (versek, 2018).

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) irodalomtörténész. A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar–angol szakán, majd az ELTE kiegészítő magyar szakán végzett. 2004-ben szerzett PhD-fokozatot. A kortárs magyar irodalom kutatója, a székesfehérvári Vörösmarty Társaság elnökségi tagja. Iszkaszentgyörgyön él. József Attila-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *A mikrofontól a keresztig. Boka, vagyis Bokányi Zsolt története* (2017).

Böröndi Lajos (1954, Kapuvár) költő. A mosonmagyaróvári piarista gimnázium tanára, Feketeerdőn él. A Bécsi Napló szerkesztője, a Mosonvármegyei közéleti havilap főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Váltóláz* (versek, 2016).

Czigány György (1931, Budapest) József Attila-, Erkel-, Liszt-, Pro Literatura-, Stephanus-, Pulitzer életmű-, Prima Primissima- és Magyar Örökség-díjas költő, író, zenei szerkesztő. Húsz évig a Magyar Rádió, majd húsz évig a Magyar Televízió művészeti főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A nyár feltámadása* (próza-tételek, esszék, 2017).

Csontos Márta (1951, Győr) tanár, költő, író, a Szegedi Írók Társaságának tagja. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem PhD-hallgatója. Legutóbbi kötete: *Látószögek* (versek, 2018).

Deák-Sárosi László (1969, Székelyudvarhely, Románia) költő 1990 óta Budapesten él. Az ELTE magyar–filmelmélet szakán és nyelvtudományi doktori iskolájában végzett. Munkatársa a Hazanéző című irodalmi folyóiratnak. Legutóbbi kötete: *A szimbolikus-retorikus film* (tanulmány, 2016).

Ekler Andrea (1971, Budapest) kritikus, irodalomtörténész. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem irodalom–nyelvészet szakán végzett, majd az ELTE Drámapedagógia Társaság dráma szakán tanult. Sajtó alá rendezte Németh László világ- és magyar irodalmi tanulmányainak hat kötetét, amelyek közül a legutóbbi: *Tények, titkok, varázslatok* (2017).

Erős Kinga (1977, Brassó, Románia) kritikus, irodalomszervező, a Magyar Írószövetség titkára, az Orpheusz Kiadó vezetője. Móricz Zsigmond (2007) és NKA alkotói ösztöndíjas (2009). Legutóbbi kötete: *„Fellapozzuk egymást a szótárban”* (Ekler Andreával közösen, 2014).

Hammerstein Judit (1969, Nagykanizsa) történész, szerkesztő, politikus. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1993-ban történelem, 1994-ben francia nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szerzett. 2007 és 2010 között az Andrássy Gyula Német Nyelvű Egyetemen folytatott doktori tanulmányokat. 2014 és 2018 között a Balassi Intézet főigazgatója volt. Legutóbbi kötete: *A márkai és az orosz bárka* (2011).

Kányádi Sándor (1929, Nagyalambfalva, Románia – 2018. június 20., Budapest) költő, író, műfordító, Budapest I. kerület díszpolgára. Többek között Kossuth- (1993), Bethlen Gábor-díjas (2010), a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztje (2009) kitüntetettje. Legutóbbi kötete: *Három székláb* (mesék, 2017).

Killyéni András (1979, Kolozsvár, Románia) informatikus mérnök, sporttörténész. 2011-ben PhD-fokozatot szerzett a budapesti Semmelweis Egyetemen *Kolozsvár sport-kultúrtörténete Trianon előtt* című dolgozatával. 2008-tól a Babeş-Bolyai Tudományegyetem külső munkatársa. Legutóbbi kötete: *Olimpiai álom a Radnai-havasokban* (2015).

Ködöböcz Gábor (1959, Vásárosnamény) irodalomtörténész az Eszterházy Károly Főiskola magyar irodalomtudományi tanszékének docense és az Agria című folyóirat főszerkesztője. Kutatási területe az 1945 utáni magyar irodalom. Számos elismerése mellett a Partiumi Írótábor díjában részesült (2011). Legutóbbi kötete: *Kiss Benedek* (monográfia, 2014).

Lázár Balázs (1975, Szolnok) költő, színművész. 1997-ben végzett a Színház- és Filmművészeti Egyetemen. 2000-ben Fulbright-ösztöndíjasként Kaliforniában tanult. Legutóbbi kötete: *Maszkaland* (tanulmány, 2016).

Miklya Luzsányi Mónika (1965, Békéscsaba) író, szerkesztő, pedagógus, szociáletika szakos teológus, a CikCakk keresztény gyermekmagazin főszerkesztője. Az utóbbi időben elsősorban gyermek-, ifjúsági és szakirodalmat írt, módszertani segédanyagokat állított össze. Legutóbbi kötete: *Cília arnyai* (ifjúsági regény, 2017).

Marosi Gyula (1941, Budapest) 1966 óta publikáló író. 1973-ban a József Attila Kör alapítója, majd titkára. Volt a Mozgó Világ prózarovatának vezetője, majd a Magyar Televízió dramaturgia. József Attila- (1981), Balázs Béla- (1997) és Prima-díjas (2016). Legutóbbi kötete: *Generalisszimusz az Akácfa utcában* (elbeszélések és novellák, 2016).

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító, a Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtáskára. 2012-től a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője. József Attila- (1993), Prima- (2007), Bethlen Gábor- (2009), Partiumi Író Tábor (2013) és Kossuth-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Élőfilm* (regény, 2018).

Mózes Huba (1941, Kolozsvár, Románia) irodalomtörténész, esszéíró, az irodalomtudomány kandidátusa, a Miskolci Egyetem ny. tanára, a Dsida Akadémia Kárpát-medencei Bizottsága és az Észak-magyarországi Irodalmi Kör elnöke, Szabó Lőrinc-díjas. Újabb kötete: *Reflexió és önreflexió Dsida Jenő költészetében* (2014).

Nagy Gábor Miklós (1975) költő, újságíró, közgazdász, kommunikációs szakember. A Magyar Közgazdasági Társaság titkárságvezetője. Versei, írásai az elmúlt években főként a Néző*Pont folyóiratban jelentek meg. 2016-ban a XIX. Aquincumi Költőverseny ezüst babérkoszorúsa. Legutóbbi kötete: *Gravitációs alappontok* (versek, 2018).

Péntek Imre (szül. Molnár Imre, 1942, Lenti) József Attila- és Radnóti-díjas költő, író. A Kilencek tagja. Az ELTE magyar-filozófia szakán végzett. Az Árgus alapító-főszerkesztője, 2003–2016 között a Pannon Tükör főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Emlékpórá* (versek, 2015).

Péter János (1972, Csongrád megye) tanulmányait Szegeden végezte. Középiskolai tanár, jelenleg Veszprém megyében él.

Petőcz András (1959, Budapest) József Attila-, Kasák Lajos-, Graves-, Arany János-, Márai Sándor- és Babérkoszorú-díjas költő, író. A Jelenlét és a Magyar Műhely szerkesztője. 2002-től a Magyar PEN Club alelnöke, 2009-től a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépirodalmi Tagozatának elnöke. Legutóbbi kötete: *...és arcára álarcot teszen* (versek, 2017).

Stifner Gábor (1955, Szöny) újságíró, rádiós szerkesztő-műsorvezető. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett diplomát, majd a Kossuth Rádióval dolgozott, 2000-től 2009-ig társadalompolitikai szerkesztőségvezetőként. 2017-től a Karc FM 105.9 munkatársaként a Jelek és az ÉszKarc című műsorok szerkesztő-műsorvezetője.

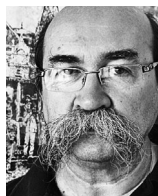
Sütő Csaba András (1979, Győr) Lilla-díjas költő. Öt verseskötet szerzője, az Ambroozia online folyóirat szerkesztője. A Fiala Írók Szövetsége, a Hermaion Irodalmi Társaság, a Magyar Írószövetség tagja. Legutóbbi kötete: *Aura* (versek, 2013).

Szokolczay Lajos (1941, Nagykanizsa) irodalomtörténész, kritikus kortárs magyar irodalommal, különös tekintettel a határon túli magyar literatúrára, valamint színház- és képzőművészettel foglalkozik. Budapesten él. Kölcsey- (1995), József Attila- (1996), Arany János- (2012), Tamási Áron- (2015) és Széchenyi-díjas (2016). Legutóbbi kötete: *Korunk farsangja* (tanulmányok, esszék, kritikák, 2017).

Szentmártoni János (1975, Budapest) költő, író, a Magyar Írószövetség elnöke. 1989 és 1996 között a Stádium Fiala Írók Körének alapító tagja, 2000 és 2010 között a Magyar Napló szerkesztője. Gérecz Attila- (1995), Édes Anyanyelvünk- (2004) és József Attila-díjas (2007). Legutóbbi kötete: *Szonjútság* (kisregény, 2016), amely a Magyar Művészeti Akadémia 2016. évi Könyv Nivódíjában részesült.

Szepessy Béla (1960, Nyíregyháza) grafikusművész, a Nyíregyházi Egyetem oktatója. Doktori fokozatát 2010-ben szerezte meg a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. 2016-ban habilitált. Kutatási területe: a grafika története. Legutóbbi kötete: *Nyomódúc és/vagy számítógép – A tradicionális grafikai eljárások és a számítógépes grafika kölcsönhatása* (2016).

Tatár Rózsa (1953, Makó) író, újságíró. A JATE Állam- és Jogtudományi Karán végzett. 1986-tól jelennek meg tárca- és esszé- és riportok. 1987-től újságíró az Életképek-nél, és rendszeresen publikál a Csongrád megyei Hírlapban, a Délmagyarországi és a Közlekedés című lapban. Legutóbbi kötete: *Túlélők! Emlékezés a malenkij robotra* (riportok, 3. kiadás, 2017).

Tóth Erzsébet (1951, Tatabánya) József Attila-, Ratkó József- és Babérkoszorú-díjas költő, esszéista. Felsőfokú tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. 1985 óta szabadfoglalkozású író. 1994–1996 között az Élet és Irodalom, 2009–2010 között a Nagyítás szerkesztője. Legutóbbi kötete: *A szálló por, a hulló csillagok* (versek, 2015). (Fényképét Tarján Zsolt készítette.)

Végh Attila (1962, Budapest) költő, filozófus. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen (1989), majd a Debreceni Egyetem filozófia szakán (2004) végzett. Nagymaroson él. József Attila-díjas (2012). Legutóbbi kötete: *A víz arca* (válogatott és új versek, 2018).

Zsávolya Zoltán (1968, Csorna) József Attila- és Gérecz Attila-díjas költő, író, esztéta. Az ELTE Bölcsészkarán végzett. Egyetemi tanár. Az Arc, a Kornétás, az Új Horizont, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője, a Kurázszi főmunkatársa. Legutóbbi kötete: *Gyűjtőpont* (tanulmányok, 2014).